

רי"ף מבואר - מסכת סוכה

משנה

סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, כלומר, שהחלל מהרצפה ועד הסכך הוא יותר מעשרים אמה, פסולה. ורבי יהודה חולק ומכשיר, ובגמרא יבוארו טעמי מחלוקתם. וסוכה שאינה גבוהה אפילו עשרה טפחים, וכן סוכה שאין לה לכל הפחות שלש דפנות, וכן סוכה שהפנתה מרבה מצלתה - שהמקומות המוצלים שבה פחותים מהמקומות שאינם מוצלים, כל אחת מסוכות אלו פסולה.

סכה ישנה, שנבנתה זמן רב לפני סוכות, בית שמאי פוסקין, כיון שיש צורך לבנות את הסוכה לשם מצוה, ואילו סוכה זו נעשתה באופן סתמי, שלא לשם חג הסוכות, ובית הלל מכשירין, כיון שהם סוברים שאין הסוכה צריכה להיעשות לשם מצות סוכה. איזו היא סוכה ישנה, שבית שמאי פוסלים אותה, כל שעשאה קדם חג שלשים יום, אבל בתוך שלשים יום לחג הסוכות, שכבר מתחילים לדרוש וללמוד את עניני החג, מן הסתם נעשתה הסוכה לשם מצוה. ודין זה של בית שמאי הוא רק בסוכה שנעשתה באופן סתמי, ואם עשאה בפירוש לשם החג, אפילו אם עשאה מתחלת השנה, כשרה.

גמרא

גמרא

שנינו במשנה, 'סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה'. מבררת הגמרא, מנא הני מילי - מגין גלמוד דין זה. אמר רבה, דאמר קרא - שהרי כך נאמר בפסוק (ויקרא כג מג) 'למען ידעו דרתיכם כי כסבות חושבותי את בני ישראל', ואף שכוונת הפסוק שיזכרו הדורות הבאים את ענני הכבוד שהושיב בהם ה' את ישראל, מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוט, וכיון שלא כתבה התורה רק 'כי בסוכות

הושבתי', אלא נאמר לשון 'למען ידעו', יש צורך ב'דיעה' זו אף בעת קיום המצוה, ולכן רק אם גובה הסוכה הוא עד עשרים אמה, הרי האדם הנמצא בה יודע שהוא דר בסוכה, אבל אם גובה הסוכה הוא למעלה מעשרים אמה, אין האדם הנמצא בה יודע שהוא דר בסוכה, ומבארת הגמרא, מאי טעמא - מה הטעם לכך שאינו יודע שהוא דר בסוכה, משום דלא שלטא ביה עינא - לפי שאין העין שולטת בגובה כזה, ואין האדם מבחין שיש סכך על גבי הסוכה, ואין זו סוכה כשרה.

מביאה הגמרא לימוד אחר: רבי זירא אמר, מהכא - מכאן, מפסוק זה יש ללמוד את פסולה של סוכה גבוהה מעשרים אמה, שנאמר (ישעיהו 7 ו) 'וסכה תהיה לצל יומם מתחרב וגו'', ו'סוכה' היינו הסכך שעל גבי הסוכה, ויש ללמוד מהפסוק שמהות הסוכה הוא הצל שנוצר מחמת הסכך, וממילא רק עד גובה עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה, אבל כאשר הסוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה, אלא בצל הדפנות הגבוהות [ואף שגם כאשר הסוכה גבוהה רק עשרים אמה, אם היא בשטח מצומצם של שבעה טפחים על שבעה טפחים, שזהו גודל הסוכה הקטנה ביותר הכשרה, גם בזה בודאי אינו יושב בצל הסכך אלא בצל הדפנות, צריך לומר שהיה מקובל לחז"ל שאף באופן כזה הסכך ממעט את החום שבתוך הסוכה, ולכן נחשב הדבר שמסייע הסכך ל'צל', והסוכה כשרה (כ"ו)].

לימוד נוסף: רבא אמר, מהכא - מפסוק זה יש ללמוד את פסולה של סוכה גבוהה, שנאמר (ויקרא כג מז) 'בפסח תשבו שבעת ימים', אמרה תורה, בשבעה ימים אלו צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, כיון שמשמעות הפסוק הוא שיש לשבת במקום המתאים לשיבת שבעה ימים ולא יותר

והיינו דירת עראי, הרי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי, אבל למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי, אלא דירת קבע, כיון שצריך הוא לקבוע את יתדותיה ומחיצותיה בחוזקה, שלא יפלו, ולכן זו סוכה פסולה.

עתה מבאר הר"ף את הנפקא מינה בין הטעמים הללו: לרבה, דאמר שהטעם הוא כיון שלמעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה, משום דלא שלטא ביה עינא - כיון שאין העין שולטת ומבחינה בסכך הנמצא בגובה כזה, אם היו הדפנות מגיעות לסכך, פיון דשלטא בהו עינא - כיון שהעין שולטת בסכך הנמצא בגובה כזה, כי עינו של האדם נמשכת אחר גובה הדפנות עד שהיא מגיעה לסכך ורואה אותו, אף על גב דגבוהה מעשרים אמה, כשרה. ולרבי זירא, דאמר שטעם הפסול הוא כיון שכאשר הסוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה [סכך] אלא בצל דפנות, אי אית בה יתר - אם יש בשטח הסוכה יותר מארבע אמות, פיון דרוחא - כיון שהסוכה רחבה איכא צל סוכה - יש בה צל מהסכך, ובשרה. ולרבה, דאמר שהטעם הוא כיון שלמעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע, לית ליה תקנתא - אין תקנה לסוכה כזו, אלא בין באופן שהדפנות מגיעות לסכך ובין באופן שאין הדפנות מגיעות לסכך, בין יש בה יתר מארבע אמות ובין אין בה יתר מארבע אמות, פיון שחיא גבוהה מעשרים אמה, הרי היא פסולה.

מברר הר"ף את ההלכה במחלוקת זו: איכא מאן דאמר - יש מי שאומר דחילקתא - שיש לפסוק את ההלכה כרבה, שהפסול הוא מחמת שאין העין שולטת בסכך, וממילא אם הדפנות מגיעות עד לסכך הסוכה כשרה, והטעם שיש לפסוק כמותו, דהא כל מילי, כרב עביר - שהרי רבה היה עושה את כל מעשיו כשיטת רב [כמבואר במסכת שבת (כז.)], וממילא ראוי לפסוק כשיטתו. אומר הר"ף, ואנן מסתברא לן דחילקתא - ולנו מסתבר שיש לפסוק הלכה כרבה, כיון דקנינא לן סוכה דירת עראי בעינן - מאחר ומוכח מכמה סוגיות במסכת זו (ז: יא. כא): שלדעת חכמים יש צורך שתהא הסוכה 'דירת עראי', ורבי יחודה דמכשיר

סוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה היינו כיון דסבירא ליה דסוכה דירת קבע בעינן - שהוא סובר שיש צורך שתהא הסוכה דירת קבע, ולית להלכתא פוותיה - ואין הלכה כמותו, אלא כחכמים, שיש צורך בסוכה העשויה כדירת עראי. ואדרבה, אי הווי דפנות מגיעות לסכך, שזהו האופן שרבה מכשיר בו, כל שפן דחויא ליה דירת קבע, ובודאי פסולה היא לדעת רבא. ועוד, דהא סוגיין - שהרי סוגיית הגמרא בענין סוכה על גבי סוכה, פוותיה דרבא שייכא - מתאימה לשיטתו של רבא, שהרי הנידון שם הוא האם סוכה זו היא דירת עראי וכשרה, או דירת קבע ופסולה, וכמו שיבואר להלן.

עתה מביא הר"ף כמה דינים בענין זה של סוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה: היתה הסוכה גבוהה מעשרים אמה, ובא למעטא בכרים וכסתות שמניח בקרקעיתה, לא הוי - אין זה מיעוט המועיל, כיון שאין הכרים והכסתות נחשבים כחלק מקרקע הסוכה, ואף על גב דבטלינח - ואף אם אותו אדם אכן התכוון לבטל את הכרים והכסתות לגמרי לקרקעית הסוכה, בטליה דעתו אצל כל אדם, שהרי אין שום אדם מבטל כרים וכסתות לקרקע, ואין זה נחשב ביטול אף לגבי אותו אדם. אבל אם הניח שם תבן וביטלו לקרקע הסוכה, הוי מיעוט המועיל להכשיר את הסוכה, כיון שתבן יכול להחשב כחלק מהקרקע, ודרך בני אדם לעשות כן, וכל שפן אם הניח שם עפר וביטלו, שהדבר מועיל.

דין נוסף: אם היתה הסוכה גבוהה מעשרים אמה, והוציין - עלים קטנים של הסכך יורדין לתוך חלל עשרים אמה של הסוכה, אם צלתן של אותם הוצים, ללא הסכך עצמו, מריבה מחמתן, נמצא שאף אם היינו מסירים את הסכך הגבוה מעשרים אמה נשאר כאן סכך כשר בתוך עשרים אמה, הרי הסוכה כשרה, ואם לאו, נמצא שעיקר הסכך המכשיר את הסוכה גבוה למעלה מעשרים אמה, ופסולה.

עתה מביא הר"ף נידון דומה, לגבי פסול של סוכה שאין בגובהה עשרה טפחים. אם היתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים בדיוק, והוציין יורדין בתוך עשרה, סבר אבוי למימר - היה אבוי סבור בתחילה שגם כאן יהיה שייך כלל זה, שאם מחמת אותם הוצין חמתה מריבה מצלתה, אין זה נחשב

כסכך בתוך עשרה, אלא עיקר הסכך המכשירה גבוה מעשרה טפחים, ובשירה. אמר ליה רבא, אין הדבר כן, אלא כיון שיש הוצין היורדים לתוך חלל עשרה, הא דירה פרוחה היא, לרוב קטנותה, ואין אדם דר בדירה פרוחה, ופסולה היא.

(היתה גבוהה מעשרים אמה וכן ה' איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני בולו אם יש בו הכשר סוכה בשירה ואם לאו פסולה מן הצד אם יש משפת האיצטבא ולכותל ארבע אמות פסולה ואם לאו בשירה: היתה גבוהה מעשרים וכן ה' איצטבא באמצעיתה אם יש משפת איצטבא ולכותל לכל רוח ורוח ארבע אמות פסולה ואם לאו בשירה דאמרינן דופן עקומה משתי רוחות):

דין נוסף באותו ענין: היתה הסוכה פחותה מגובה עשרה טפחים, וחקק בה באמצע קרקעיתה כדי להשלימה לעשרה, אם יש משפת החקק ולכותל שלשה טפחים, נמצא שהדפנות רחוקות מהשטח הכשר לסוכה שלשה טפחים, ופסולה, אבל אם היה המרחק בין החקק לבין הדפנות פחות משלשה טפחים, הרי מדין 'לבוד' אנו מחשיבים זאת כאילו המחיצות קרובות למקום החקק, ובשירה.

שנינו במשנה בין סוגי הסוכות הפסולות, 'ושאין לה שלש דפנות'. מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תנו רבנן בברייתא, שתיים - שתי דפנות צריכות להיות בלהותן, כלומר, שיהיו שלמות לכל אורך אותו צד, ושלשית די בכך שתהיה אפילו בשיעור טפח בלבד. רבי שמעון אומר, יש צורך שיהיו שלש דפנות בלהותן, ורביעית אפילו טפח. פוסק הר"ף: וקיימא לן - ומקובל בידינו שהלכה כרבנן, שדי בכך שיהיו שתיים כהלכתן, ושלשית אפילו טפח.

ממשיכה הגמרא ומבררת, ואותו טפח של הדופן השלישית, היכן מעמידו. אומר רבי סימון, אומר רבי יהושע בן לוי, עושה את הדופן הזה בשיעור טפח שחקק - [טפח הנמדד באצבעות מרווחות, והוא רחב מעט יותר מטפח רגיל], ומעמידו במרחק הפחות משלשה טפחים סמוך לדופן האחרת, ומדין 'לבוד' נחשב כאילו אותו מרחק שבין הדפנות סתום הוא, ונמצא שיש כאן ארבעה טפחים, שהם רוב שיעור דופן של

שבעה טפחים, והרי דופן זו מכשירה את הסוכה [ואף שגם בטפח שאינו שחקק יהיה דין 'לבוד' ותהיה רוב המחיצה נחשבת כסגורה, מכל מקום אין חשיבות דופן בפחות מארבעה טפחים, ולכן יש צורך שיהא הטפח 'שחקק', ויחד עם שלשת הטפחים של ה'לבוד' נחשבת הדופן כארבעה טפחים (תוספות ור"ף)].

דין נוסף בענין סוכה העשויה משתי דפנות כהלכתן ושלשית של טפח: אומר רב יהודה, סוכה שיש בה רק שתי דפנות שלמות, העשויה כמבוי, בשירה. ומבאר הר"ף, פרוש, שלא הניח את שתי הדפנות בזוית מחוברת, אלא הניח דופן מבאן ודופן מבאן, זו כנגד זו, והיא מפותלת - פתוחה משני צדדיה כמו מבוי המפותל - [הפתוח משני צדדיו], בשירה, ואותו טפח שלישי מעמידו לכל רוח שירה - באחד משני הצדדים הפתוחים. מביאה הגמרא את דעת החולק על רב יהודה בענין הדופן השלישית: (אמר) רבי סימון אומר [משום] רבי יהושע בן לוי, באופן זה, שהעמיד את שתי הדפנות השלמות כמבוי, אין די בדופן שלישית ברוחב טפח, אלא עושה בצד השלישי פס רצוף של ארבעה טפחים ומשהו, ומעמידו במרחק הפחות משלשה סמוך לדופן, ומדין 'לבוד' נחשב הדבר כאילו יש כאן דופן של שבעה טפחים.

מקשה הגמרא, מאי שנא התם - במה שונה הדין שם, באופן ששתי הדפנות השלמות מונחות בזוית ומחוברות זו לזו, דסגי ליה בטפח שחקק - שדי בכך שבצד השלישי יעמיד דופן של טפח אחד, וכפי שהתבאר לעיל, ומאי שנא - ובמה שונה הדין בסוכה העשויה כמבוי, דבעינן - שיש צורך בפס ארבעה ומשהו. מתרצת הגמרא, התם - שם, דאיכא שתי דפנות דעריבן - שיש שתי דפנות הנוגעות ומעורבות זו בזו, סגי ליה - די בכך שתהיה הדופן השלישית בשיעור טפח שחקק, אבל חקא - כאן, בסוכה העשויה כמבוי, דליכא שתי דפנות דעריבן - שאין שתי דפנות המעורבות זו בזו, אי איכא - אם יש בדופן השלישית יש רוחב פס ארבעה ומשהו, אין - אכן כשרה הסוכה, ואי לא - אך אם אין שיעור זה, לא - אין הסוכה כשרה.

מוסיפה הגמרא תנאי בדין זה: אומר רבא, וסוכה זו, שיש לה רק שתי דפנות כהלכתן, אינה ניתרת אלא בצורת פתח,

כלומר, שאותו 'טפח' האמור בברייתא, יהיה בצורה של פתח, והיינו שני עמודים בשני הצדדים שכל אחד מהם רחב חצי טפח, וקנה על גביהם. וְאִיכָא דְאָמְרִי - ויש אומרים שכך אָמַר רַבָּא, וְנִיתְּרַת נְמוֹ בְּצוּרַת פֶּתַח - ניתן להתיר סוכה זו גם על ידי עשיית צורת הפתח בצד השלישי. וְאִיכָא דְאָמְרִי - ויש אומרים שכך אָמַר רַבָּא, וְצָרִיכָה נְמוֹ צוּרַת פֶּתַח. ומבאר הר"ף את שלשת הלשונות בדברי רבא, פִּירוּשׁ, אִם הָיְתָה חֲסוּכָה עֲשׂוּיָה בְּשֵׁתֵי דְפָנֹת שְׁלֵמוֹת, לְהָךְ לִישָׁנָא דְאָמְרַת - לפי הלשון הראשונה, שאמר רבא שְׁאִיכָה נִיתְּרַת אֵלָא בְּצוּרַת פֶּתַח, לֹא אִכְפַּת לָן כֻּלָּא בְּאוֹתוֹ טַפַּח שֶׁהוּזְכַּר לְעִיל, בֵּין יִשְׁנֹו בֵּין אֵינֹו, כלומר, אין חילוק אם הוא טפח שוחק או לא, וההיתר תלוי רק בכך שאותו טפח עשוי בצורה של פתח. וְלָהָךְ לִישָׁנָא - ולפי הלשון השנייה, דְאָמְרַת וְנִיתְּרַת נְמוֹ בְּצוּרַת פֶּתַח, היינו שְׁנִיתְּרַת הסוכה בְּאַחַד מֵהֶם, או בְּצוּרַת פֶּתַח אף ללא טפח שוחק, אלא שאותו טפח מחולק לשנים, וקנה על גביהם, או בְּטַפַּח שוֹחֵק וללא צורת הפתח כלל. וְלָהָךְ לִישָׁנָא - ולפי הלשון השלישית, דְאָמְרַת וְצָרִיכָה נְמוֹ צוּרַת פֶּתַח, אֵיכָה נִיתְּרַת אֵלָא בְּשְׁנֵיהֶם יחד, בְּצוּרַת פֶּתַח, וְטַפַּח שוֹחֵק הנמצא בתוך פחות משלשה טפחים לדופן ושאר הדופן תהיה סגורה על ידי אותה צורת הפתח.

פוסק הר"ף את ההלכה, וְהִלְכָתָא - וההלכה היא כפי הלשון האחרונה, שְׁצָרִיכָה גַם צוּרַת פֶּתַח וְגַם טַפַּח שוֹחֵק, דְאָמְרִינָן - שהרי כך אמרו בגמרא, רַב אֵשִׁי אֲשַׁבְּחֶיהָ [-מצאו] לְרַב בְּהֵנָּה, שהיה בונה את סוכתו משתי דפנות כהלכתן, דְּעָבִיד לִיהָ שהיה עושה בצד השלישי טַפַּח שוֹחֵק בְּאַמְצָע, וְעָבִיד לָהּ - ועשה באותו צד גם צוּרַת פֶּתַח. אָמַר לִיהָ רַב אֵשִׁי לְרַב כֶּהֱנָא, לֹא סָבַר לָהּ מָר הָאֵם אִין אֲדוּנִי סוּבֵר לָהּ - לדינו דְרַבָּא, דְאָמַר, וְנִיתְּרַת נְמוֹ בְּצוּרַת פֶּתַח, והיינו כמו הלשון השניה לעיל, שדי באחד מהשנים, או טפח או צורת הפתח, ומדוע טורח אתה לעשות את שני הדברים. אָמַר לִיהָ - השיב לו רב כהנא, אָנָּה - אני, בְּאִידָךְ לִישָׁנָא סְבִירָא לִי - אני סובר כלשון האחרת בדברי רבא, והיינו כלשון השלישית שהובאה לעיל, דְאָמַר רַבָּא וְצָרִיכָה נְמוֹ צוּרַת פֶּתַח, והיינו

שמלבד אותו טפח שוחק יש צורך גם בצורת הפתח, ולכן עושה אני את שני הדברים, וכך היא ההלכה.

פסוק

דין נוסף באותו ענין, אָמַר רַבָּא, סִיכָךְ הָאָדָם עַל גְּבִי מְבוֹי מִמַּשׁ, והיינו רחוב קטן שיש לו בתים משני צדדיו, שְׁיֵשׁ לוֹ לָחִי בַּפֶּתַח הַפּוֹנֶה לַרְשוּת הַרְבִּים, בְּשָׂרָה, ואף שבצידה השלישי של הסוכה אין צורת הפתח, ואף לא טפח שוחק, אלא רק לחי שהוא קנה העומד בצד כדי להתיר את הטלטול במבוי בשבת, הדבר מועיל, ולהלן יבואר הטעם. וְעוֹד אָמַר רַבָּא, סִיכָךְ עַל גְּבִי פָּסִי בִּירְאֹת - מחיצות קטנות העשויות מארבע זויות של אמה אחת לכל צד, העומדות סביב בור מים, כדי להתיר את טלטול המים מהבור החוצה בשבת, ואף שאין שם אפילו שתי מחיצות שלמות, מכל מקום באופן שנעשו מחיצות אלו להתיר את שאיבת המים וסיכך על גביהן, הרי זו סוכה בְּשָׂרָה. והטעם בשני דינים אלו, של סיכוך על גבי מבוי שיש לו לחי או על גבי פסי ביראות, דְּמִינָן דְּהוּיָא דּוֹפָן לְעִנְיָן שְׁבַת הוּיָא נְמוֹ דּוֹפָן לְעִנְיָן סוּכָה - כיון שמתוך שזו 'דופן' המועילה לגבי איסורי שבת, ומתירה את הטלטול, הרי יש לה גם חשיבות 'דופן' לגבי סוכה.

מוסיפה הגמרא ומבארת שיש חידוש מיוחד בכל אחד מהאופנים הללו: וְצָרִיכָא - והוצרך רבא להשמיענו את שני החידושים הללו, דְּאִי אֲשַׁמְעִינָן - כיון שאם היה רבא משמיענו דין זה רק לגבי מְבוֹי שְׁיֵשׁ לוֹ לָחִי, היינו סבורים שהטעם הוא כיון דְּאִיכָא שְׁתֵּי מַחֲצוֹת מַעֲלִיאתָא - שיש שם לכל הפחות שתי מחיצות טובות, של שורות הבתים שמשני צידי המבוי, ולכן די בכך שבצד השלישי יש רק לחי, אֲבָל פָּסִי בִּירְאֹת, דְּלִיכָא - שאין אפילו שְׁתֵּי מַחֲצוֹת כהלכתם, אֵימָא לֹא - היינו סבורים שלא יהיו כשרים לענין סוכה, צָרִיכָא - הוצרך רבא להשמיענו שאף בפסי ביראות ניתן להשתמש כסוכה. וְאִי אֲשַׁמְעִינָן - ואם היה רבא משמיענו רק את הדין שלגבי פָּסִי בִּירְאֹת, היינו סבורים שהטעם שניתן להשתמש בהם לצורך סוכה הוא כיון דְּאִיכָא שָׁם - שיש חשיבות של אֲרָבַע מַחֲצוֹת, ואף שאינן שלמות, אֲבָל מְבוֹי שְׁיֵשׁ לוֹ רַק לָחִי בצד השלישי, דְּלִיכָא שָׁם

- שאין חשיבות של ארבע מחיצות, אימא לא - היינו סבורים שלא יועילו המחיצות לסוכה, צריכא - לכך הוצרך רבא להשמיענו את הדין בפירוש גם באופן זה.

שנינו במשנה, 'ושחמתה מרובה מצלתה, פסולת'. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן בברייתא, 'חמתה' האמורה כאן, שאם היא מרובה מהצל הסוכה פסולה, היינו בחמה שמחמת הכף, שיש צורך שהחמה שבאה מהסכך תהיה מרובה מהצל, כדי לפסול את הסוכה, ולא שתהא החמה מרובה מחמת הדפנות שיש בהן פתחים, שהחמה נכנסת בהם, שאז אין הסוכה נפסלת. רבי יאשיה אומר, אף אם חמתה מרובה מחמת הדפנות, גם כן הסוכה פסולה, כיון שיש צורך שיהיו הדפנות ראויות לדירה של קבע, באופן שאין החמה נכנסת בהם.

אגב דברי רבי יאשיה, שיש צורך שיהיו הדפנות ראויות לדירת קבע, מביאה הגמרא תנאים נוספים הסוברים כן: אמר אביי, רבי יאשיה, ורבי, ורבי יהודה, ורבי שמעון, ורבן גמליאל, ובית שמאי, ורבי אלעזר, ואחרים' [-רבי מאיר], בולחו סבירא להו - כל התנאים הללו סוברים שסוכה, דירת קבע בעינה - יש צורך שתהא הסוכה חזקה כדירה קבועה, ולא כדירת עראי. ומבאר אביי את דבריו, המקור לכך שרבי יאשיה סובר כן, הוא דאמרן - דין זה שהובא משמו בברייתא לעיל, שאף אם חמתה מרובה מצילתה מחמת הדפנות, פסולה, כיון שאין זו דירת קבע. המקור לכך שרבי סובר כן, (מאי היא) דתניא - שכך שנינו בברייתא, רבי אומר, כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות, פסולה, והיינו כיון שאין זו דירת קבע. רבי יהודה סובר כן, דתנן - שכך שנינו במשנה לעיל, סוכה שהיא גבוהה מעשרים אמה, פסולה, ורבי יהודה מכשיר, והיינו כיון שהוא סובר שהחסרון של סוכה הגבוהה מעשרים אמה הוא רק בכך שאינה דירת עראי, וכיון שהוא סובר שסוכה צריכה להיות דירת קבע, אין זה חסרון, והוא מכשירה. ורבי שמעון סובר כן, דתניא בברייתא, בענין דפנות הסוכה, עושה שתים כהלכתן, ושלשית אפילו טפה, רבי שמעון חולק ואומר, עושה שלש כהלכתן, ורביעית אפילו טפה, והיינו כיון שבפחות משלש

דפנות אין זו דירת קבע. רבן גמליאל, דתניא בברייתא, העושה סוכתו בראש הענף, או בראש הספינה, באופן שאין הסוכה יכולה לעמוד בפני רוח המצויה בים, אך יכולה היא לעמוד בפני רוח המצויה ביבשה, רבן גמליאל פוסל, והיינו כיון שאין זו דירת קבע, ורבי עקיבא מכשיר, לפי שסוכה צריכה להיות דירת עראי, ואין בכך פסול. בית שמאי, דתנן במשנה להלן, מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין, ומבואר בגמרא שנחלקו בסוכה שיש בה רק ששה טפחים, ויש בה מקום לראשו ורובו אך לא לשולחנו, וסוברים בית שמאי שכיון שאין בה מקום אפילו לשולחנו, אין זו נחשבת דירת קבע, ופסולה, ובית הלל מכשירין, כיון שאין צורך בדירת קבע. רבי אלעזר סובר כן, דתנן במשנה להלן, העושה סוכתו במין צריה, והיינו ששתי הדפנות מוטות באלכסון זו על זו, ואין להם גג בפני עצמו אלא הדפנות משמשות גם כגג, או שסוכה לבותל, באופן שאין גג רחב לסוכה אלא הדופן משמשת גם כגג, רבי אלעזר פוסל, מכאן שאין לה גג, ואין זו דרך עשיית דירת קבע, וחכמים מכשירין. אחרים - רבי מאיר [המכונה בחלק מהברייתות בשם 'אחרים'], אף הוא סובר כן, דתניא בברייתא, אחרים אומרים, סוכה העשויה כשוכה, והיינו סוכה עגולה, פסולה, לפי שאין לה זיזות, ואין דרך לבנות דירת קבע כך.

מברר הר"ף את ההלכה בנידונים אלו: אף על גב דקיימא לן דכל פי האי ג'נא שטח היא - אף שמקובל בידינו שבכל מקום שמביאה הגמרא כמה תנאים ואומרת שכולם סוברים דבר אחד, הרי זו ראייה ששיטות יחיד הן, ובכל המקומות הללו חולקים עליהם חכמים, ולית הלכתא בחד מיניהו - ואין הלכה כאחד מתנאים אלו, ואף כאן אין הלכה כדבריהם שיש צורך בדירת קבע, מכל מקום הקא איכא תרתי מינייהו דהלכתא גינהו - כאן יש שתי מחלוקות שההלכה היא כאותו תנא שהובא כאן, חדא - הנידון הראשון, הוא לגבי העושה סוכתו במין צריה, שאף שבמשנה מבואר שחכמים מכשירים, אין הלכה כן, דקיימא לן מתניתין יחידא היא - כיון שמקובל בידינו שמשנה זו כדעת יחיד היא שנויה, וזו דעת רבי נתן, הסובר שחכמים

מכשירים, ובריייתא איפכא תניא - אבל בבריייתא שנינו את הדברים בהיפך, שרבי אליעזר מכשיר, וחכמים פוסלין, והלכה כמותם. ומוסיף הר"ף, וְלֹא מִשּׁוּם דְּסִבְרֵי רַבִּנּוּן - ואין טעמם של חכמים מחמת שהם סוברים שפוסק דירת קבע בעינן, שהרי התבאר שדעת יחיד היא זו ואין הלכה כמותה, אלא הינו טעמא דפסלי רבנן - זהו טעמם של חכמים הפוסלים סוכה העשויה כצריך, דסברי - כיון שהם סוברים ששיפועי אחלים לאו פאחלים דמו - אהל משופע שאין לו גג אינו נקרא כלל 'אהל', וממילא אין להחשיבו אפילו כדירת עראי, ולכן הוא פסול, ורבי אליעזר סבר, שיפועי אחלים פאחלים דמו, ולכן סוכה כזו כשרה היא.

ממשיך הר"ף ומבאר, ואידך - הדין השני שבו הלכה כאותה דעה שהובאה לעיל, לגבי מי שהיה ראשו ורובו בפוסקה, ושולחנו בתוך הבית, דקיימא לן דהלכתא בהא בבית שמאי - שמקובל בידינו שהלכה בנידון זה בבית שמאי, וְלֹא טַעְמִיחוּ דְּבֵית שְׁמַאי - ואין טעמם של בית שמאי משום דבעינן דירת קבע, שהרי אין אנו פוסקים כן להלכה, אלא טַעְמִיחוּ מִשּׁוּם דַּגְּזִינָן - שגזרו חכמים איסור לאכול באופן כזה ששולחנו בבית, שְׁמַאי וּמִשְׁנֵי אַחֵר שוֹלְחָנוֹ, ונמצא אוכל בבית.

⚡

הגמרא דנה עתה במיני סוכות שונים, ומבררת האם הם כשרים לקיום מצוות סוכה: אָמַר רַבִּי לִוִּי מִשּׁוּם [-בשם] רַבִּי מֵאִיר, שְׁתֵּי סוּכּוֹת שֶׁל יוֹצְרִים - של יוצרי כלי חרס, הבנויות זו לפנים מזו, שבפנימית הוא דר ומצניע בה את הכלים המוכנים, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוכר את קדרותיו, הפנימית אינה כשרה לשמש כפוסקה בחג הסוכות, כיון שאינה עשויה לצל אלא לדירה של כל ימות השנה, ואף שעתה רוצה הוא להשתמש בה כסוכה לשם מצוה, אין זו סוכה כשרה, כיון שלא ניכר שיושב בה לשם מצוות סוכה, שהרי היא משמשת למגורים כל ימות השנה [כך פירש רש"י, והר"ן פירש שלומדים זאת ממה שנאמר (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לך', ודרשו חכמים 'תעשה, ולא מן העשוי', ואף סוכה זו שנעשתה לשם בית, נחשבת כ'מן העשוי', וְחִיבָתָהּ בַּמְזוּזָה, כיון שהיא נחשבת כדירת קבע לכל

דבר. וְחִיבָתָהּ כשרה היא לשמש כפוסקה בחג הסוכות, כיון שמתחילתה אינה עשויה לשם דירה אלא לצל [וסובר רבי מאיר שאין צורך שתהא הסוכה עשויה לשם החג, אלא די בכך שתהא עשויה לשם צל], ופְּטוּרָהּ מִן הַמְּזוּזָה, כדין דירת עראי הפטורה ממזוזה.

מקשה הגמרא, מדוע אנו פוטרים את הסוכה החיצונה ממזוזה, וְתָהֵא חִיבָתָהּ נחשבת כ'בית שער' לפנימיות, וְתָתֵחִיב בַּמְזוּזָה, וכמבואר במסכת מנחות (לג:), שבית שער חייב במזוזה מדרבנן. מתרצת הגמרא, מִשּׁוּם דְּלֹא קָבִיעָה - כיון שאין הסוכה הפנימית חשובה וקבועה עד כדי שתחשב החיצונה לגבה כבית שער, אלא דין החיצונית ככל סוכת עראי, הפטורה ממזוזה.

⚡

תנו רבנן - שנו חכמים בבריייתא, סוכת גנב"ך, וראשי תיבות אלו הן סימן, סוכת גוים, סוכת נשים, סוכת פהמה, סוכת בותיים, שסוכות אלו נעשו על ידי מי שאינם חייבים במצות סוכה, וכן כל סוכה מְכַל מְקוֹם - כל סוכה שהיא [ובגמרא מבואר שבאה הבריייתא לרבות סוכת רקב"ש, כדלהלן], כְּשֶׁרָה, וּבְלִבָּד שֶׁתָּהֵא מְסוּבֶכֶת כְּהִלְכָתָהּ. אָמַר רַב חֲסִידָא, מה שאמרה הבריייתא לשון 'כהלכתה', הכוונה והוא שְׁעִשְׂאָה לְצֵל, ולא לשם דירה או אוצר [כיון שלענין שאר הלכות סוכה לא היתה הבריייתא צריכה לומר שיש צורך שיתקיימו, הבין רב חסדא שכוונתה לומר תנאי זה (כ"ז)].

וְכֵן סוּכַת רֶקֶב"ש, וראשי תיבות אלו הן סימן, סוכת רועים, סוכת קייצים - שומרי קציעות [תאנים השטוחות ליבוש], סוכת בורגנין [-שומרי פרדסים], סוכת שומרי פירות, אף שאינם עושים סוכה קבועה, אלא לזמן קצר, [סוכה מְכַל מְקוֹם] - כל סוכה שהיא [ובגמרא מבואר שבאה הבריייתא לרבות סוכת גנב"ך, כדלעיל], כְּשֶׁרָה, וּבְלִבָּד שֶׁתָּהֵא מְסוּבֶכֶת כְּהִלְכָתָהּ, כלומר, והוא שְׁעִשְׂאָה לְצֵל, ולא לשם דירה או אוצר.

⚡

שנינו במשנה, 'סוכה חישנה, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין'. מבררת הגמרא, מֵאִי טַעְמִיחוּ - מהו טעמם דבית שמאי, הפוסלים סוכה שלא נעשתה לשם מצוה. ומבארת,

כיון דאמר קרא - שנאמר בפסוק (ויקרא כג לז) 'חג הסוכות שבועת ימים לה', ומלשון 'חג הסוכות' יש לדרוש שכך אמרה תורה, עשה סוכה לשם חג. ממשיכה הגמרא ומבארת, ואילו בית הלל, החולקים, דורשים את הפסוק באופן אחר, ולדבריהם, החג מופיע להו - פסוק זה נצרך לכדורב שישת, דכך אמר רב שישת, משום רבי עקיבא, מניין לעצי הסוכה, בין עצי הסכך ובין עצי הדפנות, שאסורין בשימוש חול כל שבועה ימים של חג הסוכות, תלמוד לומר - לכך נאמר בפסוק (ס) 'חג הסוכות שבועת ימים לה', ותנא - וכך שנינו בברייתא, רבי יהודה אומר, מניין שבשם שחל שם שמנים על החגיגה - קרבן חגיגה, שאסור הקרבן בהנאה משעה שהוקדש ועד שיוקטרו אימוריו, כך חל שם שמנים על הסוכה, שאסורה היא בהנאה בימי החג, תלמוד לומר 'חג הסוכות לה', ו'חג' האמור כאן הוא רמז לקרבן חגיגה, ודימתה התורה את החגיגה לסוכה, מה חגיגה היא קודש לה, אף סוכה היא קודש לה.

משנה

העושה סוכתו תחת ענפי האילן המחובר לקרקע, הרי זה כאלו עשה בתוך הבית, תחת התקרה, שהיא פסולה, כיון שהסוכה צריכה להיות תחת אויר השמים.

סכה שנבנתה על גבי סכה אחרת, באופן שהסכך של הסוכה התחתונה משמש כרצפה לסוכה העליונה, העליונה כשרה, ואילו התחתונה פסולה, כיון שיש לה שני סככים, ודרשו חכמים מכך שנכתב הפסוק (ויקרא כג מז) 'בסלת תשב' בכתוב חסר, ללמד שיש צורך שיהא לסוכה סכך אחד, ולא שנים. רבי יהודה חולק ואומר, אם אין דיוורין בעליונה - אם אי אפשר לדור בסוכה העליונה, כגון שהסכך של התחתונה חלש, ואינו יכול להחזיק את המתגוררים מעליו, הסוכה התחתונה כשרה, כיון שגג זה שאי אפשר לדור עליו אינו נחשב 'גג' לענין זה.

גמרא

שנינו במשנה, 'סוכה על גבי סוכה, העליונה כשרה והתחתונה פסולה'. מבררת הגמרא, וכמה יהיה הרווח שבין סוכה לסוכה ומחמת כן תפסל התחתונה. אומר רב הונא, די

בכך שיהא שם רווח של טפח, כדי להחשיב זאת כשני סככים, והתחתונה פסולה, וכמו שמצינו לגבי טומאה, שגובה של טפח נחשב כאהל לגבי הטומאה. ושמא לא אמר, אין התחתונה נפסלת עד שיהיה בין הסוכות רווח של עשרה טפחים, שזהו שיעור גובה סוכה כשרה, ואף לגבי פסילת הסוכה התחתונה זהו הגובה הפוסל. רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי, אינה נפסלת עד שיהיה בין הסוכות רווח של ארבעה טפחים, שלא מצאנו שיעור מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים.

פוסק הר"ף: והלכה היא פירוש חסדא ורבה בר רב הונא, שהשיעור הוא ארבעה טפחים, דייקא ממתניתין בותיהו - כיון שמדויק ממשנתנו כדבריהם, דקתני - שכך שנינו במשנה, 'רבי יהודה אומר, אם אין דיוורין בעליונה, התחתונה כשרה', ופירשנו - ופירוש דבריו, אם אין ראויין לדירה, והיינו שאין רווח עשרה טפחים בין סוכה לסוכה, מכלל - ומשמע מכך, דתנא קמא, החולק על רבי יהודה, [סבר] דאף על פי שהעליונה אינה ראויה לדירה, מכל מקום התחתונה פסולה, ומאי היא - ומה הוא השיעור שבו אין העליונה ראויה לדירה, דלית בה עשרה - שאין בה עשרה טפחים, ואף על פי כן התחתונה פסולה, הלכך ליתא לדשמואל ודירב הונא - ולכך אין הלכה כשמואל האומר שהשיעור הוא עשרה טפחים, ולא כרב הונא האומר שהשיעור הוא טפח, אלא כרב חסדא ורבה בר רב הונא, שהתחתונה פסולה כשיש ביניהם רווח של ארבעה טפחים.

משנה

אם פירס עליה - על גבי הסוכה, מעל הסכך, פירס כדי להגן על היושבים בסוכה מפני החמה, או שפירס את הסדין תחתיה - תחת הסכך, מפני הנשר - למנוע מהעלים של הסכך לנשור על שולחנם של היושבים בסוכה, או שפירס סדין על גבי הקינף - ארבעה ראשי עמודים היוצאים מארבע פינות המיטה, ופירס עליהם סדין, והרי זה כאהל בפני עצמו, פסולה, כיון שאינו יושב בצל הסכך אלא בצל הסדין, שהוא פסול לסיכוך. אבל פירס הוא את הסדין על גבי נקליט המטה - שני מקלות היוצאים משני צידי המיטה,

ובפריסה זו אין גג הסדין רחב טפח ואין זה נחשב כאהל בפני עצמו, ונחשב האדם כישן בצל הסכך.

⚡

גמרא

שנינו במשנה, 'או שפירש על גבי הקינוף, פסולה, אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה'. מבאר הר"ף את טעם החילוק: פירוש, 'קינופות' הן ארבעה עמודים הבולטים בארבעת פינות המטה, וכשהוא פורס על גביהן סדין, נעשו כסופה בתוך סופה, ולפיכך פסולה. ונקליטין הם שנים בלבד, הבולטים באמצע רוחב המטה, משני צדדיה, וכשהוא פורס עליהן סדין, אינה נעשית כאהל, לפי שאין לה גג, ולפיכך פשוטה. והרמב"ם פירושלמי (הלכה 7) כביאור לכך שאין פסול בפריסת סדין על גבי נקליטי המטה, 'שכן הוא עושה חלל באצילי ידיו, ומבאר הר"ף, פירוש, בשם שאם הגביה אדם שתי זרועותיו כשהוא שוכב תחת הסדין, ונעשית הסדין עליו כאהל, אין בכך כלום, כד אלו שני הנקליטין שבאמצע המטה, כמו זרועותיו הן חשובין, ואין בכך כלום.

⚡

שנינו במשנה, 'פירס עליה סדין כו' או תחתיה כפני הנשר כו' פסולה'. אמר רב הסדא, לא שנו במשנתנו שפריסת סדין תחת הסכך פוסלת את הסוכה, אלא כשפירסו כפני הנשר - שלא ינשרו עלי הסכך לתוך הסוכה, דכיון שפירסו כדי להגן על היושבים בסוכה החשיבו כ'סכך', והרי זה סכך פסול, הפוסל את הסוכה. אבל אם פירס את הסדין כדי לנאותה, הרי לא החשיב את הסדין כסכך אלא כקישוט לסוכה, והרי היא פשוטה.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, סיפכה לסוכה כהלכתה, בסכך כשר, ועטרה בקרמין ובסדינין המצויין - מיני בגדים ארוגים או רקומים בצירים נאים, לשם נוי, וכן אם תלה בה מיני פירות שונים, כגון אגוזים, שקדים, ורימונים, אפרסקין, ופרבילי - ואשכולות ענבים, ועטרות של שבלים, וזינות שמנים וסלתות הנמצאים בכלי זכוכית, לנוי, אסור להסתפק מהן - הרי קישוטים אלו אסורים בהנאה עד מוצאי יום טוב האחרון של חג, כיון שהוקצו לשם מצות סוכה ואם התנה

עליהן שיהא רשאי להנות מהם בתוך אותו הזמן, הכל לפי תנאו. והוא - ובתנאי, דאמר קודם כניסת יום טוב ראשון, איני בודל מהן כל בין השמשות, דבאופן זה לא חילא קדושה עליהו כלל - לא חלה כלל קדושה על אותם קישוטים, וממילא אין איסור ליהנות מהם בחג.

⚡

מביאה הגמרא נידון נוסף בענין נוי סוכה: תנא - שנינו בברייתא, נזיי סופה - קישוטים התלויים בסוכה, אין מבעטין בפופה, כלומר, אם היתה הסוכה גבוהה יותר מעשרים אמה, ותלה בה סדינים מצויירים, באופן שמהסדינים ועד הקרקעית יש פחות מעשרים אמה, אין הסוכה מוכשרת בכך, אלא כיון שמהסכך ועד הקרקעית יש יותר מעשרים אמה, הרי היא פסולה. אמר רב אשי, וכן חזר - אבל אם היו הקישוטים תלויים בצידי הסוכה, מבעטין בפופה - הרי הם ממעטים את שטח הסוכה, ואם אין בחלל הסוכה שלאחר מקום הקישוטים שטח של שבעה טפחים על שבעה טפחים, הרי הסוכה פסולה, כיון שסוף סוף אין שם מקום לישיבת ראשו ורובו ושולחנו.

מביאה הגמרא מעשה בענין דומה: מנימין, עבדיה - שהיה עבדו דרב אשי, איטמישא בותנתיה במיאי - נפלה כותנתו במים, שטחה אמטללתא - שטח אותה על גבי הסוכה כדי שתתייבש [ואף שכאשר הבגד מונח על גבי הסכך נפסלת הסוכה, באותו זמן לא השתמשו בסוכה כו''], אמר ליה - אמר לו רב אשי, שקלה - טול את הכותנת מעל גבי הסכך, דלא לימרו - כדי שלא יאמרו הרואים, קא [-הרי הוא] מסבך בדבר המקבל טומאה, ויחשבו שמותר לסכך בזה. אמר לו מנימין, והא קא חזו לה דרטיבא היא - והרי הרואים יראו שהכתונת רטובה, ויבינו ששטחתי אותה לשם ייבוש, ולא בתורת סכך. השיב לו רב אשי, לפי יבשה קאמינא לה - כוונתי היתה לומר לך שלאחר שתתייבש הכתונת אל תשאיר אותה שטוחה על גבי הסכך, אלא תטלנה משם, מפני הרואים.

איתמר - נאמרה מימרא זו בבית המדרש, נזיי סופה התלויים בסכך ומשתלשלים ממנו ולמטה, המופלגין מן המנהג - אם הם רחוקים מהסכך עצמו ארבעה טפחים, רב נחמן

אָמַר, הַסּוּכָה בְּשִׁרָה, וּכְמוֹ סִדִּין הַתְּלוּי לְנוֹי, שְׁאִינוּ פּוֹסֵל.
 רַב הַסְּדָא וְרַבְּה בַּר רַב הוּנָא אָמְרִי, בְּפִסְלָה, כִּיּוֹן שְׁבַמְרַחֵק
 כְּזֶה אֵינֶם בְּטָלִים לַסֵּכֶךְ, אֲלֵא יֵשׁ לֵהֶם חֲשִׁיבוּת בְּפָנֵי עֲצָמָם,
 וְכִיּוֹן שְׁאִינֶם כְּשֵׁרִים לְסִיכּוֹךְ, פּוֹסְלִים הֵם אֶת הַסּוּכָה. פּוֹסֵק
 הֲרִי"ף: וְקִיּוּמָא לָן - וּמִקּוּבֵל בִּידִינוּ כֹּלֵל זֶה, דִּיחִיד וְרַבִּים
 הַחוּלְקִים, הִלְכָה בְּרַבִּים, וְאִף כֵּאֵן יֵשׁ לַפְּסוֹק הַלְכָה כְּרַב
 חֲסֵדָא וְרַבְּה בַּר רַב הוּנָא, שְׁאֵם הַקִּישׁוּטִים רַחוּקִים מֵהַסֵּכֶךְ
 אַרְבַּעַה טַפְחִים, הֲרִי זֶה כְּסִכֵּךְ פְּסוּל פּוֹסֵל אֶת הַסּוּכָה,
 וְהַיּוֹשֵׁב תַּחְתּוֹ אֵינוֹ יּוֹשֵׁב בְּצֵל סוּכָה אֲלֵא יּוֹשֵׁב בְּצֵל סִכֵּךְ
 פְּסוּל.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, מוֹתֵר לִישׁוֹן בְּכִילָה - בְּמִיטָה
 שְׁפָרוֹס עַל גְּבִיהַ סִדִּין בְּפִסְלָה, אִף עַל פִּי שְׁיִישׁ לָהּ לְאוֹתָהּ
 כִּילָה גַּם, וְהוּא - וּבִתְנָאִי שְׁאִינָהּ גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים.
 וְאוֹתְבִינָן עָלֶיהָ - וְהַקְּשָׁתָהּ הַגְּמָרָא עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל מִמָּה
 שְׁשִׁינוּ בְּבִרְיֵיתָא, הִישָׁן בְּכִילָה בְּפִסְלָה, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוּבְתָּא.
 וּפְרִיק - וְתִירְצָה הַגְּמָרָא, הֲכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ - כֵּאֵן, בְּבִרְיֵיתָא
 הַפּוֹסְלָת, בְּאִיזָה אֹפֶן מְדוּבָר, בְּכִילָה הַגְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים,
 וּבְכִילָה כְּזוֹ אִף שְׁמוּאֵל מוֹדֵה שְׁאִין לִישׁוֹן בַּהּ. פּוֹסֵק הֲרִי"ף:
 וְכֵן הִלְכָה, שְׁמוֹתָר לִישׁוֹן בְּכִילָה בְּסוּכָה, כֹּל שְׁאִין בַּהּ גּוּבָה
 עֲשָׂרָה טַפְחִים. וְאֵם אֵין לָהּ גַּם לְאוֹתָהּ כִּילָה, אִף עַל פִּי שְׁחִיָּא
 גְּבוּהָה עֲשָׂרָה, מוֹתֵר לִישׁוֹן תַּחְתִּיהָ, בְּדִבְעִינָן לְמִימָר קִמְּנוּ -
 כְּמוֹ שִׁיבּוּאָר לְהֵלֶן בְּהַעֲשִׂיָּה סוּבְתָּא בְּמִין צָרִיף, שְׁאִף שִׁישׁ
 בַּהּ גּוּבָה עֲשָׂרָה, אֵין לְמִקּוּם זֶה שֵׁם 'אַהֲל', וְהוּא הָדִין כֵּאֵן
 שְׁאִין הַכִּילָה נַחֲשֶׁבֶת אַהֲל, וּמִמִּילָא מוֹתֵר לִישׁוֹן בְּתוּכָה.

גמרא

משנה

סִכֵּךְ הַסּוּכָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מְגִידוּלִי קֶרֶקֶע, אִמְנָם כְּשֵׁרוֹתוֹ הִיא
 רַק לְאַחַר שֶׁנִּחְתַּךְ מִן הַקֶּרֶקֶע, וְלִכְּן אִם הִדְלָה - הַגְּבִיָּה
 וְהַשְּׁעִין עָלֶיהָ - עַל גְּבִי הַסּוּכָה אֵת עֲנָפֵי הַגֶּפֶן וְאֵת הַדְּלָעַת
 וְאֵת הַקְּפֹזִם, שֶׁהֵם מִיָּנִי צִמְחִים שְׁנִיתָן לְהַדְּלוֹתָם וְלִהְיוֹתֵם
 עַל גְּבִי דְּבָרִים אֲחֵרִים, וְסִכֵּךְ עַל גֶּבֶן, פְּסוּלָה, כִּיּוֹן שֶׁעִיקָר
 הַסִּכֵּךְ הוּא מִחוּבֵר לְקֶרֶקֶע, וּפְסוּל לְסִיכּוֹךְ. וְאֵם הִיא הַסְּבִיבָה
 הַכְּשֵׁר הֲרַבְּה מִיָּהֵן - יוֹתֵר מֵהַעֲנָפִים הַמְּחוּבָּרִים לְקֶרֶקֶע,
 וְעִירְבָן הֵיטֵב יַחַד עִם הַסִּכֵּךְ הַכְּשֵׁר, שְׁאִז הַסִּכֵּךְ הַכְּשֵׁר מִבְּטַל

אֶת הַסִּכֵּךְ הַפְּסוּל הַמְּעוּרָב בּוֹ, אִז שְׁקִצְצָן - אוֹ שֶׁחֲתַךְ אֶת
 הַסִּכֵּךְ הַפְּסוּל מֵהַקֶּרֶקֶע, בְּשִׁרָה.

עֵתָה מִבְּאֵרֶת הַמִּשְׁנָה מֵהוּ סִכֵּךְ כְּשֵׁר וּמֵהוּ סִכֵּךְ פְּסוּל: זֶה
 הַכֵּלֶל, דִּבְרֵי שְׁאִינָו מִקְּבֵל טֹמְאָה וְגַם גִּידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, מִסְּבִיבָה
 בּוֹ, אֲבָל דְּבַר שֶׁהוּא מִקְּבֵל טֹמְאָה, כְּגוֹן כֻּלָּם הַעֲשׂוּיִים עֵץ,
 אוֹ בְּגָדֵי פֶשֶׁת, וְכֵן דְּבַר שְׁאִין גִּידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, אִף שְׁאִינוֹ
 מִקְּבֵל טֹמְאָה, כְּגוֹן עוֹרוֹת שֶׁל בַּהֲמָה, אֵין מִסְּכָכִים בּוֹ.

גמרא

גמרא

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, 'הַדְּלָה עָלֶיהָ אֶת הַגֶּפֶן כּו' אֵם הִיא הַסְּבִיבָה
 הֲרַבְּה מִיָּהֵן אוֹ שְׁקִצְצָן, כְּשִׁרָה'. מִבְּאֵר הֲרִי"ף, אֲזִיקוּמָנָא -
 הָעֲמִידָה הַגְּמָרָא אֶת הָאֹפֶן שְׁאֵם הִיא הַסִּכֵּךְ הַכְּשֵׁר מְרֻבָּה
 יוֹתֵר, הַסּוּכָה כְּשִׁרָה, בְּשִׁחְבָטָן - בְּאֹפֶן שֶׁהִשְׁפִּיל אֶת הַסִּכֵּךְ
 הַפְּסוּל וְעִירְבּוֹ עִם הַסִּכֵּךְ הַכְּשֵׁר, וְהִרִי הַסִּכֵּךְ הַפְּסוּל בְּטַל
 בְּרֹב שֶׁל הַסִּכֵּךְ הַכְּשֵׁר, דְּאִי לֹא הָכִי - שְׁאִילוֹ לֹא עָשָׂה כֵּן,
 וְלֹא עִירְבָם יַחַד, הָאֵ קָא מְצַטְרֵף סִכֵּךְ פְּסוּל בְּהָדִי סִכֵּךְ בְּשִׁרָה,
 כְּלוּמַר, בְּאֹפֶן שְׁאִין דִּי בְּסִכֵּךְ הַכְּשֵׁר לְבַדּוֹ כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה
 צִלְתָּה מְרֻבָּה מִחֲמַתָּה, וְרַק עַל יְדֵי צִירוֹף הַסִּכֵּךְ הַפְּסוּל
 מִתְּרַבָּה הַצֵּל, וּפְסוּלָה, אֲבָל לְאַחַר שֶׁחֲבַטָן וְעִירְבָן בְּסִכֵּךְ
 הַכְּשֵׁר, הֲרִי הַעֲנָפִים הַפְּסוּלִים בְּטָלִים בְּרֹב.

גמרא

עוֹד שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, 'אוֹ שְׁקִצְצָן, בְּשִׁרָה'. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא,
 וְצָרִיף לְנַעֲנֵעַ אֶת הַעֲנָפִים שְׁקִצְצָן, כְּלוּמַר, לְהַגְבִּיהֶם וּלְחַזּוֹר
 וּלְהַנִּיחֵם לְשֵׁם סִכֵּךְ, בְּדִי שְׁחִיָּא מְעַשֶּׂה לְשֵׁם סוּבְתָּא, שְׁנֵאמַר
 (דְּכִרִים טו ז) 'חֵג הַסֹּפֶת תַּעֲשֶׂה לָּךְ', וּדְרָשׁוּ חֲכָמִים 'תַּעֲשֶׂה,
 וְלֹא מִן הַעֲשׂוֹי'. וְלֹא אֲמַרְיָנָן שְׁקִצְצָתָן מֵהַעֵץ זֶה הִיא עֲשִׂיתָן,
 שֶׁהֲרִי הֵיוּ מוֹנְחִים שֵׁם קוֹדֵם לָכֵן, אֲלֵא צָרִיךְ לְהַגְבִּיהֶם
 וּלְהַנִּיחֵם שׁוּב.

מִבִּיָּאָה הַגְּמָרָא דִּין דּוּמָה לְזֶה, וְכֵן לְעִנְיָן צִיצִית נָמִי [גם כן],
 הֵיכָא דִּתְלָאן וְקִשְׁרָן - בְּאֹפֶן שֶׁתִּלָּה חוּט אֶחָד אַרְוֹךְ וּכְפָלוּ
 וּקְשָׁרוּ כִּשְׁהוּא אֶחָד, וְאַחֲרַיָּה בְּפֶסֶק - חֲתַךְ אֶת קְצוֹת הַחוּטִין
 שְׁלָחָן כְּדִי שִׁיעֶשֶׂה אוֹתוֹ חוּט לְשִׁמוּנָה חוּטִים, בְּפִסְלָה, וְלֹא
 אֲמַרְיָנָן קִצְצִיתָן זֶה הִיא עֲשִׂיתָן, דִּתְנִיָּא - שֶׁהֲרִי כֵךְ שְׁנִינוּ
 בְּבִרְיֵיתָא לְגַבִּי צִיצִית, תְּלָאן וְאַחֲרַיָּה בְּפֶסֶק חוּטִין שְׁלָחָן,
 בְּפִסְלָה, וְהֵינִינוּ כִּיּוֹן שֶׁעֲשִׂיתָ הַצִּיצִית הִיתָה בְּפְסוּל.

עוד שנינו במשנה, 'זה הפלל, דבר שאינו מקבל טומאה וכו' וגידולו מן הארץ, מסככין בו'. מבררת הגמרא, מנא הני מילי - מנין נלמדים דינים אלו האמורים בסכך. אמר רבי יוחנן, אמר קרא - נאמר בפסוק, (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים באספך מגרנה ומיקנה', ויש ללמוד מלשון הפסוק שבפסלת גורן ונקב הכתוב מדבר, שממינים אלו יש להשתמש לסוכה, והיינו דברים שהם גידולי קרקע, ואינם מקבלים טומאה. רב הסדא אמר, מהכא - מפסוק זה יש ללמוד זאת, שנאמר בספר נחמיה (ח טו) שאמר עזרא הסופר לעם ישראל 'באו החר והביאו עלי זאת ועלי עץ שמן ועלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סבת כפתוב', ועל כל פנים מבואר בפסוק זה ששלחם עזרא הסופר להביא גם ארבעת המינים לברכה, וגם סכך כשר לסוכה, וכיון שבפסוק זה נימנו רק דברים שהם גידולי קרקע ואינם מקבלים טומאה, יש ללמוד שרק במינים מעין אלו ניתן לסכך.

מבררת הגמרא, היינו 'הדם' היינו 'עץ עבות', כלומר, הרי ההדס הוא המכונה בתורה 'עץ עבות', ואם כן מדוע אמר להם עזרא להביא גם 'הדם' וגם 'עץ עבות'. אמר רב הסדא, הדם שופה - הדס שאין עליו סדורים שלשה שלשה, הפסול לברכה, הביאו לצורך עשיית הסיכוך לסוכה, ועץ עבות, שזהו הדס כשר, הביאו לצורך אגידתו עם הלולב.

משנה

חבילי קש, וכן חבילי עצים, וכן חבילי זרדין, כשהם קשורים ואגודים, אף שהם גידולי קרקע ואינם מקבלים טומאה, אין מסככין בהן, והטעם לכך יבואר בגמרא. ואם התירן - אם פתח את קשריהן, כשרות. וכן - כל הדברים שלמדנו לעיל שפסולים לסיכוך, כשרות לעשיית דפנות הסוכה.

גמרא

אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן, מפני מה אמרו חכמים שחבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן, לא מפני שהן אסורין לסיכוף, שהרי הם גידולי קרקע

ואינם מקבלים טומאה, ומצד עצמם כשרים הם לסיכוך, אלא, פעמים שאדם בא מן השדה, וחבילתו על פתיפו, ומעלה ומניחה על גבי סוכה כדי לסיכוף, ואינו מתכוון לשם מצוה ואף לא לשם צל, וסיכוך כזה פסול לדברי הכל [לבית שמאי יש צורך בכוונה לשם סוכה, ולבית הלל בכוונה לשם צל, וכמו שהתבאר], ונמלה עליה לסיכוף - ולאחר זמן מחליט בדעתו שתשמש החבילה לשם סכך לסוכת מצוה, והתורה אמרה (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לך', ודרשו חכמים 'תעשה', ולא מן העשוי, וכאן כבר היה הסכך מונח קודם לכן באופן שאינו מועיל לשמש כסכך, ואין די במחשבתו כדי להכשירו אלא צריך מעשה ממש, ומחמת חשש זה גזרו חכמים איסור לסכך בחבילות כלל, ואף אם הניחם לשם סוכה הרי היא פסולה. אמנם כיון שהפסול באופן זה הוא רק מדרבנן, אם התיר את קשרי החבילות, הסוכה כשרה, אף שלא נענע את הקנים שבה, וכמבואר במשנה [אבל באופן שהניח באמת את החבילות לייבשן, ואחר כך נמלך בדעתו והחליט להשאירם לשם מצוות סוכה, הרי הן פסולות מהתורה, וצריך להגביהם ולהניחם שוב לשם מצוות סוכה (סלחן ערוך)].

כפי שהתבאר לעיל, סכך צריך להיות מדבר שהוא גידולי קרקע ואינו מקבל טומאה. הגמרא מבררת את דינם של מינים שונים לענין זה. להבנת הדין הראשון יש להקדים שבזמנם היו עושים את החיצים משילוב של עץ וברזל, המשתלבים זה בזה, לפעמים היתה הבליטה בעץ והנקב בברזל שעליו, ולפעמים היה העץ נקוב ובתוך הנקב מכניסים את חוד הברזל: אמר רב יהודה, סככה בחיצים העשויים עץ, אם השתמש ב'זכרים' - חלקי החץ הבולטים [שמכניסים אותם לתוך הברזל המנוקב], כשרה, כיון שחלקים אלו אינם מקבלים טומאה, אבל אם השתמש ב'נקבות' - בחיצים שיש להם בית קיבול להכנסת חוד הברזל, פסולה, כיון דאותו חלל שבחץ בית קיבול הוא, ואף על פי שהוא עשוי למלאות - עתיד אותו בית קיבול להתמלאות בחלק השני של החץ, והוא מילוי קבוע הנשאר לעולם, מכל מקום שמייה בית קיבול - נחשב הדבר כבית

קיבול, וכלי עץ שיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, וממילא פסולים הם לסיכוך.

אָמַר רַבִּי בְּרַחְמֵי בֶרֶךְ הוֹנָא, אָמַר רַב, סִבְכָּה בְּאַנְיָצִי פִּשְׁתֵּן - בחוטי פשתן שנידוכו וסורקו, פְּסוּלָה, כיון שנשתנתה צורתו ואינו נראה כגידולי קרקע. אבל אם סיככה בְּהוֹצֵנִי פִּשְׁתֵּן, פְּשָׁרָה, ומבאר הר"ף, פִּירוּשׁ 'הוֹצֵנִי', בִּיתְנָא דְלֹא דִיִּיק וְלֹא נִפְיִין - פשתן שלא נידוך ולא סורק, דְּעֵדִיִין עֵץ הוּא - שעדיין ניכר שהוא גידולי קרקע, וכשר.

אָמַר רַב יְהוּדָה, הֵנִי - אותן עשבים ששמותיהן 'שוֹצֵי' ו'שׁוֹצְאָרִי', שיש להם עלים רחבים מאד, מְסַבְכִין בָּהוּ, שהרי הם גידולי קרקע ואינם מאכל אדם. אֲבֵיִי אָמַר, בְּ'שׁוֹצֵי', מְסַבְכִין בָּהוּ - אכן ניתן לסכך, אבל בְּ'שׁוֹצְאָרִי' לֹא מְסַבְכִין - אין לסכך. מבארת הגמרא, מָאִי טַעְמָא - מה טעמו של אביי האוסר לסכך במין זה, בִּיּוֹן דְּסָנִי רִיחִיה - כיון שריחו של ירק זה רע, שְׂבִיִק לָהּ וְנִפְיִין - יש לחשוש שיניח האדם את סוכתו ויצא.

אָמַר רַב חֲנַן בֶּר רַבָּא, הֵנִי - אותם מיני קוצים ששם 'הוֹצֵמִי' ו'הוֹצֵנִי', מְסַבְכִין בָּהוּ - ניתן לסכך בהם, כיון שהם גידולי קרקע. אֲבֵיִי אָמַר, בְּ'הוֹצֵמִי', מְסַבְכִין בָּהוּ - ניתן לסכך. אבל בְּ'הוֹצֵנִי', לֹא מְסַבְכִין - אין לסכך בהם, והטעם לכך, בִּיּוֹן דְּנִתְרִין טְרַפֵּייהוּ - כיון שדרך צמח זה שעליו נושרים, יש לחשוש דְּשְׂבִיִק לָהּ וְנִפְיִין - יניח האדם את סוכתו מחמת כן, ויצא.

דין נוסף בענין זה: אָמַר רַב גִּידְלָא, אָמַר רַב, הֵאִי אֶפְקֻתָא דְדִיקְלָא - הסיבים המצויים בדקל, סמוך מקום חיבורו לקרקע, מְסַבְכִין בָּהּ - מותר להשתמש בהם לצורך סיכוך, וְאֵף עַל גַּב דְּאַגִּידָן - ואף שהסיבים הללו אגודים יחד ומחוברים בתחתיתם, ולכאורה היה מקום לפסול זאת כדין חבילה, אָגֵד בִּידֵי שְׂמִיָּם לֹא שְׂמִיָּה אָגֵד - קשירה הנעשית מעצמה, שלא על ידי אדם, אינה נחשבת 'אגד' לענין זה. וְאֵף עַל גַּב דְּהֶדֶר אָגִיד לִיה - ואף אם חזר וקשר את אותם סיבים בצידם השני, אָגֵד דִּהֶדֶר לֹא שְׂמִיָּה אָגֵד - קשירה של דבר אחד, כל זמן שלא צירפו אותו עם דבר אחר, אינה נחשבת 'אגד' לענין זה, ואין בזה פסול של חבילות.

דְּרַשׁ מְרִימָה, הֵנִי אִיסוּרִיָּא תָּא דְסוּרָא - אותם חבילות של קנים הנמכרות בסורא, והמוכרים קושרים אותם לפי מנין מסוים של קנים, מְסַבְכִין בָּהוּ - מותר לסכך בהם, וְאֵף עַל גַּב דְּאַגִּידָן - ואף שאלו חבילות קשורות, אין בזה איסור חבילות, לְמַנְיָנָא בְּעֵלְמָא הוּא דְאַגִּידָן - הרי הן קשורות רק כדי שיידעו את מספר הקנים שבכל חבילה, ובאופן זה אין איסור.

אָמַר רַבִּי אֲבָא, אָמַר שְׂמוּאֵל, הֵנִי צְרִיפִי דְאֹרְבָנִי - אותן חבילות של ערבות, שקשורות בשני צדיהם, בצד של גדילת הענפים ובצד של ראשי העלים, בִּיּוֹן שְׁהֲתִיר רָאשֵׁי מַעֲדָנִין שְׁלָהֶן - לאחר שהתיר את הקשר שבראשם העליון, במקום העלים, פְּשָׁרִין. שואלת הגמרא, וְהָא אָגִידִי מִתְתַּאי - והרי הם עדיין קשורים בצידם התחתון. משיבה הגמרא, אָמַר רַב פִּפְא, דְּשָׂרִי לָהּ - צריך הוא לפתוח את הקשר עצמו, אף שלא התיר את הקליעה כולה ונראים הם כמחוברים, כשרים הם. מביאה הגמרא תשובה נוספת, רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְחִישָׁע אָמַר, באמת אינו צריך להתיר את הקשר התחתון, כֹּל אָגֵד שְׂאִינוּ עֲשׂוֹי לְמַלְטָלוּ - כל קשירה שאינה יכולה להשאר לאחר שמטלטלים את החבילה, לֹא שְׂמִיָּה אָגֵד - אין זו נחשבת קשירה לענין זה, וכיון שקשר זה אינו חזק כל כך שישאר לאחר שיטלטלו את החבילה, אין זה קשר האוסר.

משנה

משנתנו עוסקת בסיכוך על ידי נסרים, שהם קרשים רחבים ומהוקצעים, שבדרך כלל עושים מהם תקרה לבית. ואף שהם גדולי קרקע ואינם מקבלים טומאה, גזרו עליהם חכמים איסור, מפני שהנסרים נראים כתקרת בית רגילה, וחששו שמא ישב אדם תחת תקרת ביתו, והיא פסולה בודאי, שהרי צריך האדם לשבת ב'סוכה', ולא בביתו של כל ימות השנה. מְסַבְכִין בְּנִסְרִיב, דְּבָרִי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי מֵאִיר אֹסֵר. ובגמרא יבואר באילו נסרים נחלקו. נִתֵּן עָלֶיהָ נֶסֶר שְׁחִוָא רָחֵב אַרְבַּעָה טַפְחִיב, שזהו סכך פסול, שאר הסוכה פְּשָׁרָה, וּבְלִבָּד שְׁלֹא יִישֵׁן תַּחְתֶּיהָ - תחת אותו נסר, וכן לא יאכל תחתיו אכילת קבע, הטעונה סוכה.

שנינו במשנה, 'מסכנין בנסרים, דברי רבי יהודה, ורבי מאיר אוסר'. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מחלוקת התנאים שבמשנתנו: **אמר רב, מחלוקת זו היא בנסרים שיש בהן רוחב ארבעה טפחים, שהדרך היא להשתמש בהם לקירוי בתים, דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה - שרבי מאיר סובר שגזרו חכמים איסור לסכך בנסרים, משום שדומה הדבר לתקרת בית, וחששו שישב האדם בביתו המקורה בנסרים ויסבור שהוא מקום כשר לסוכה, ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה - ורבי יהודה סובר שלא גזרו בכך איסור, אבל בנסרים שאין בהן רוחב ארבעה טפחים, דרבי חבל הסוכה פשרה.**

ושמואל אמר, בנסרים שאין בהן ארבעה טפחים היא המחלוקת, שרבי מאיר סובר שגזרו חכמים איסור אפילו בנסרים כאלו, שרוב בני אדם אינם משתמשים בהם לקירוי בית, כיון שיש מעט בני אדם המשתמשים בהם, ורבי יהודה סובר שלא גזרו חכמים משום מיעוט, אבל בנסרים שיש בהן ארבעה טפחים, שרוב בני האדם מקרים בהם את בתיהם, דרבי חבל הסוכה פסולה, משום גזירת תקרה.

מקשה הגמרא על דברי שמואל, וכי בכל אופן שאין בהן ארבעה סובר רבי מאיר שאסור לסכך בהם, ואפילו אם רוחבם הוא פחות משלשה טפחים, והרי באופן זה 'קנים' בעלמא נינהו - הרי הם כסתם קנים, שבודאי כשרים לסיכוך. מתרצת הגמרא, **אמר רב פפא, כך הוא ביאור דברי שמואל, (דבולי עלמא) אם יש בהן ארבעה טפחים, דרבי חבל פסולה, ומשום גזירת תקרה. היו הנסרים רחבים פחות משלשה טפחים, דרבי חבל פשרה, כיון שהם כ'קנים', הכשרים לסיכוך. כי פלוגי - ומחלוקתם היא בנסרים שרוחבם משלשה ועד ארבעה טפחים, מר סבר - רבי יהודה סובר, כיון דלית בהו שיעור מקום - כיון שאין בנסרים אלו שיעור 'מקום חשוב', שאין מקום חשוב פחות מארבעה טפחים, ואין להם חשיבות לעשות מהם תקרה לבית, לא גזרינן - לא גזרו בזה חכמים איסור. ומר סבר - ואילו רבי מאיר סובר, כיון דנפקי מתורת לבוד - כיון שהם יותר**

משלשה טפחים, שזהו שיעור 'לבוד', ואם היה אויר במקום זה לא היינו אומרים בו דין 'לבוד' וכאילו הוא סתום, אלא יש לו חשיבות מקום לענין זה, הרי שיעור זה חשוב גם לענין זה שדומה הוא לתקרה, ולכן גזרינן - גזרו בזה חכמים איסור.

פוסק הר"ף את ההלכה במחלוקת זו: **והלכתא בשמואל - וההלכה היא כדברי שמואל, שאסור לסכך בנסרים שיש בהם ארבעה טפחים, ומותר לסכך בנסרים שאין בהם ארבעה טפחים [וכדעת רבי יהודה, שהלכה כמותו במקום שהוא נחלק על רבי מאיר], והטעם שאנו פוסקים כשמואל, דהא רב פפא פויתיה סבירא ליה - שהרי רב פפא סובר כשמואל, שהרי יישב את דבריו. ועוד, דסוניה דשמעתין פויתיה אזלא - שהרי סוגיית הגמרא נשנתה כשיטת שמואל [שהרי הנידון והמחלוקת להלן לגבי 'הפכן על צידה'ן] שייך רק לשיטתו של שמואל, ולא לשיטת רב [נעל המאור].**

תניא פויתיה דשמואל - שנינו בברייתא כשיטתו של שמואל, וכך שנינו בה, סיככה בנסרים שיש בהן ארבעה טפחים, פסולה. סיככה בנסרים שאין בהן ארבעה טפחים, רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר, ומודה רבי מאיר באופן שסיככה בנסרים פסולים, שאם יש בין נסר לנסר אויר פרוחב מלא נסר, שמוניח פסל [-פסולת גורן ויקב, והיינו סכך כשר] ביניהן, וכשרה. ומודה רבי יהודה, שאם נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים, ואין ישניו תחתיו, והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו. ועל כל פנים מבואר בברייתא כדברי שמואל, שבנסר שיש בו ארבעה טפחים לדברי הכל פסול, ומחלוקתם היא בנסר שבין שלשה לארבעה טפחים.

איתמר - נשנתה מימרא זו בבית המדרש, הפכן על צדיהן, להני נסרים שיש בהן ארבעה - אם סיכך האדם בנסרים אלו שיש ברוחבן ארבעה טפחים, אך לא סיכך בצד הרחב שלהם, אלא בעוביין, שהוא פחות מארבעה טפחים, רב הונא אמר, פסולה, כיון שנסרים אלו פסולים לסכך לגמרי, וממילא אין חילוק באיזה אופן הניחם, רב הונא ורבה בר רב הונא אמרי [-אמרו], כשרה, כיון שלא פסלו חכמים את הנסרים הללו בעצמם, אלא רק את הנחתם כסכך באופן שהסיכוך הוא בצד הרחב שלהם, שהוא ארבעה טפחים,

שכך היא הדרך לקרות בהם את הבית. אבל אם סיכך בעוביין, שאין זו דרך קירוי הבית, כשרים. מביאה הגמרא מעשה, אִיקָלַע - הזדמן רב נִחְמַן לְסוּרָא, עוֹל לְגַבִּיה - באו לפניו רב חֲסִידָא וְרַבָּה בַּר רַב הוֹנָא, אָמְרִי לִיה - ושאלו אותו, אותם נסרים שיש ברחבם ארבעה טפחים, וְהִפְכֵּן עַל צִדֵּיהֶן וסיכך בהן, מַהוּ - מה דינם. אָמַר לְהוּ, פְּסוּלָה, (על כרחק) כיון שִׁנְעָשׂוּ נסרים אלו בְּשִׁפּוּדִין שֶׁל מִתְקַת, הפסולים לגמרי, בכל אופן שיניחו אותם. פוסק הר"ף: וְכֵן חֲלָקְתָא - וכן היא ההלכה.

⋯

משנה

תְּקַרָּה העשויה מנסרים של עץ צרים, הכשרים מצד עצמם לסיכוך, אך כיון שהונחו לשם בית הרי המקום פסול מלשמש כסוכה, שְׁאִין עָלֶיהָ מַעֲזִיבָה - טיט וסיד שדרך לשים על תקרת הבית, שזהו סכך פסול לגמרי, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר מְשׁוּם בֵּית הָלֵל, די בכך שיעשה רק דבר אחר, או מִפְקָפֵק - מגביה את הנסרים ומניחם חזרה, שאם לא כן יהיו הנסרים פסולים מחמת שעשייתם לא היתה לשם סוכה, אלא לשם בית, או נֹטֵל אַחַת מִבִּינְתָיִם - מבין כל שתי קורות נוטל קורה אחת, ומניח תחתיה סכך כשר. וּבֵית שְׁמַאי אָמְרִים שעליו לעשות שני דברים כדי להכשירם, מִפְקָפֵק וְגַם נֹטֵל אַחַת מִבִּינְתָיִם. רַבִּי מַאִיר אָמַר, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, אלא לדברי הכל נֹטֵל אַחַת מִבִּינְתָיִם, ומניח במקומה סכך כשר, וְאֵינּוּ צְרִיךְ לְפָקֵק - אין הפקפק מועיל, כיון שרבי מאיר סובר שאין מסככים בנסרים.

⋯

גמרא

שנינו במשנה שלדעת בית הלל צריך לפקפק או ליטול אחת מבינתיים. מבארת הגמרא, טַעְמֵיהוּ - טעמים דְּבֵית הָלֵל, מְשׁוּם שֵׁנָאמַר (דכריס טז יג) 'חג הספכת תַּעֲשֶׂה לָךְ', ודרשו חכמים 'תַּעֲשֶׂה', וְלֹא מִן הַעֲשׂוֹי, ולכן אף שמדובר בנסרים צרים, הראויים מצד עצמם לשמש כסכך, מכל מקום כיון שהונחו בתורת תקרה לבית הרי הם פסולים, חֲלָקָה - ולכן די באחד משני הדברים כדי להכשירם, שהרי אִי מִפְקָפֵק, עֲבִיד לִיה מַעֲשֶׂה - הרי עשה בהם מעשה לשם סוכה,

וכשרים. וְאִי נֹטֵל אַחַת מִבִּינְתָיִם, גם כן עֲבִיד לִיה מַעֲשֶׂה - עשה בהם מעשה המכשירם, ולכן די באחד משני הדברים כדי להכשיר את המקום לסוכה. פוסק הר"ף: וְכֵן חֲלָקָה.

⋯

משנה

כפי שהתבאר לעיל, יש שני תנאים לסכך כשר, שיהא גידולו מן הארץ, ושלא יהא מקבל טומאה. ומשנתנו מבארת כיצד ניתן להכשיר סוכה שהשתמשו בה בסכך פסול. הַמְקַרָּה - המסכך את סִפְתּוֹ בְּשִׁפּוּדִין - שיפודים של מתכת, ואינם גידולי קרקע, או בְּאֵרוֹכוֹת הַמָּטָה - בקרשים הנמצאים לאורך המטה, שהם נחשבים 'כלים', ומקבלים טומאה, והרי הם פסולים לסיכוך, אִם יֵשׁ רוּחַ בִּינִיהֶן פְּמוֹתֶן, והניח באותו רווח סכך כשר, בְּשִׁרָה.

פסול נוסף שיש בסוכה: הַחוּטֵט - החופר בַּגְּדִישׁ - ערימה גבוהה של קש או תבן המונחת בשדה, לַעֲשׂוֹת בּוֹ סִכָּה, אף שיצר חלל בגודל הכשר לסוכה, ויש עליו קש או תבן הכשרים מצד עצמם לסיכוך, מכל מקום אֵינָה סִכָּה, כיון שנאמר (דכריס טז יג) 'חג הספכת תַּעֲשֶׂה לָךְ', ומלשון 'תעשה' דרשו חכמים שיש לעשות את הסוכה, ולא שתהיה 'מן העשוי', וכאן היה הסיכוך מונח קודם לעשיית הסוכה, ולכך הסוכה פסולה.

⋯

גמרא

שנינו במשנה, 'החוטט בגדיש לעשות בו סוכה, אינה סוכה'. אָמַר רַב הוֹנָא, לֹא שָׁנּוּ שהחטיטה בגדיש אינה מועילה להכשירו לסוכה, אֲלָא באופן שְׁאִין שָׁם - שלא היה שם מתחילה, בשעה שהניח את כל הגדיש חָלָל בגובה טַפַּח בְּמִשְׁךָ [-באורך ורוחב] שְׁבַעַה על שבעה טפחים, שזהו שיעור סוכה, אֲבָל יֵשׁ שָׁם חָלָל טַפַּח בְּמִשְׁךָ שְׁבַעַה, והניח את כל הגדיש על אותו חלל לשם צל [וכל שכן אם הניחו לשם סוכה], וְאַחֵר כֵּךְ חָטַט בגדיש והגדיל את אותו חלל עד גובה עשרה טפחים לְשֵׁם הכשרת המקום לְסוּכָה, הֲרִי זֶה סוּכָה, כיון שהנחת הגדיש מתחילה היתה לשם צל או לשם סוכה, והרי הונח הסכך בכשרות, אלא שלא היה שיעור בסוכה עצמה, ולזה הועיל מה שחטט בה אחר כך כשיעור הראוי,

ורק לגבי הנחת הסכך נאמר המיעוט של 'תעשה ולא מן העשוי', אבל לגבי תיקון גובה הסוכה לא נאמר דין זה.

❧

משנה

משנתנו עוסקת בסוכה שדפנותיה אינן מגיעות מהרצפה ועד לסכך, אלא יש רווח אויר ביניהם, וכדלהלן. **המשלשל** - אורג את הדפנות של הסוכה **מלמעלן למטן**, והחלק העליון של הדפנות מתחיל מהסכך, אך אין הדפנות מגיעות עד הארץ [ויש רק עמודים מן הצדדים המחזיקים את הדפנות], **אם** הדפנות **גבוהין מן הארץ שלשה טפחים**, שזהו שיעור שגדי יכול להכנס בקפיצה לתוך הסוכה, **פסולה**, כיון שאין דופן כזו נחשבת כ'מחיצה'.

אם היה אורג את הדפנות **מלמעלן למעלן**, אף אם אינה מגיעה עד הסכך, **אם גבוהין מן הארץ עשרה טפחים, פשרה**, ואפילו שהמחיצות רחוקות מאד מהסכך [והסכך עצמו מונח על גבי עמודים ומוטות]. **רבי יוסי אומר, בשם שכאשר** הוא אורג את הדפנות **מלמעלן למעלן** די בכך שיהיו **עשרה טפחים**, ואף שיש אויר בין הדפנות לבין הסכך הסוכה כשרה, **כך** כשהוא אורג **מלמעלן למטן** די בכך שיהיו **עשרה טפחים**, ואף שהדפנות רחוקות הרבה מן הארץ, הסוכה כשרה.

אם **הרחיק את הפסוק מן הדפנות שלשה טפחים**, שלא התחיל לסכך מיד בצמוד לדופן, אלא השאיר רוחב שלשה טפחים אויר, ואחר כך סיכך, **פסולה**.

❧

גמרא

אמר רב חסדא, אומר אבימי, אף שדופן הסוכה צריכה להיות בגובה עשרה טפחים, מחצלת בגובה ארבעה טפחים ומשהו גם כן מתרת [-מועילה להתיר] **בסוכה משום דופן**. ומבאר הגמרא, **היכי עבד** - כיצד יעשה האדם כדי שתועיל לו מחצלת שכזו, מניח את הסכך על גבי עמודים בגובה עשרה טפחים, ו**תלי לה באמצעיתה** - תולה הוא את המחצלת באמצע גובה חלל הדופן, במרחק שהוא פחות ממשלשה טפחים למטה, ופחות ממשלשה טפחים למעלה, **דכל אויר המרוחק פחות ממשלשה טפחים ב'לבוד דמי** - נחשב הוא

כסתום, וממילא נחשבת מחיצה זו כמחיצה של עשרה טפחים. והתחדש בדין זה שאומרים שני 'לבוד' בדבר אחד (גמרא).

הגמרא מביאה עתה מימרא דומה בענין רוחב הדפנות: **אמר רבי אסי, פס ברוחב ארבעה ומשהו, מתיר בסוכה משום דופן**, כיצד הוא עושה, **מוקים ליה** מעמידו במרחק הפחות ממשלשה טפחים **סמוך לדופן**, ומדין 'לבוד' נחשב כאילו יש כאן מחיצה של שבעה טפחים. תממה הגמרא, **מאי קא משמע לן** - מה השמיענו רבי אסי בדין זה, והרי הדבר ידוע ש'לבוד' מחשיב את האויר כסתום. מתרצת הגמרא, **הא קא משמע לן** - דבר זה השמיענו רבי אסי, **דמשך סוכה קטנה** - שהאורך של הסוכה הקטנה ביותר הוא **שבעה טפחים**. [אבל אינו יכול להניח מחיצה ברוחב טפח בלבד, באמצע חלל הדופן, ולהחשיב את שני הצדדים כסתומים מדין 'לבוד', כיון שאין בחלק הקיים שיעור חשוב (כ"ו)].

❧

משנה

בית שנפחת - נשברה חלק מתקרתו, **וסכך על גפיו, אם יש בין הכתל עד לסכך ארבע אמות של תקרה, פסולה**. פחות מארבע אמות, **פשרה**. **וכן הוצר** שאינה מקורה הנמצאת בין הבתים, וסיכך על גבה, והבתים שסביבה משמשים כ'דפנות' לסוכה, **המוקפת אכסדרה** - אך בין החצר לבתים יש היקף של מרפסת מקורה משלשת הצדדים, והניח את סכך הסוכה על גבי אותה אכסדרה, הרי יש מרחק בין הבתים שהם ה'דפנות' לבין הסוכה שבאמצע, ולכן אם האכסדרה אינה רחבה ארבע אמות, הסוכה כשרה, כיון שנחשב קירוי האכסדרה כהמשך של הדפנות, שהם הבתים [וכאילו יש כאן 'דופן עקומה'], אך אם האכסדרה רחבה ארבע אמות, במרחק כזה אין אומרים 'דופן עקומה', והסוכה פסולה, שהרי אין לה מחיצות. דין נוסף כעין זה, **סכה גדולה, שהקיפה - סיככה מסביב בסמוך לדפנות בדרך שאין מסבכין בו**, ובאמצע הניחו סכך כשר, **אם יש תחתיו** - תחת אותו סכך פסול **ארבע אמות, פסולה**.

❧

גמרא

אָמַר רַב הוֹנָא, אָמַר שְׁמוּאֵל, סָכַךְ פְּסוּל הַמוֹנֵחַ בְּאַמְצָע - באמצע הסוכה, ויש מצידיו סכך כשר, הרי הוא פוסל באופן שיש בו שיעור ארבעה טפחים. ואם הסכך הפסול מונח מן הצד, סמוך לדופן, פוסל רק באופן שיש בו שיעור ארבע אמות. ורב אומר, בין אם הסכך הפסול נמצא באמצע ובין אם הוא נמצא מן הצד, אינו פוסל אלא בארבע אמות.

פוסק הר"ף את ההלכה: וְהִלְכֵתָּא בְּהָא בְּשִׁמוּאֵל - וההלכה בנידון זה היא כשמואל [ואף שבדרך כלל ההלכה כרב במקרה שנחלק על שמואל בענינים הקשורים לאיסורים], דְּהָא רַבָּנָן דְּבִי רַב פְּלוּתִיָּה סְבִירָא לָהּ - כיון שמוכח מהגמרא שאף רבנן דבי רב סוברים כשמואל.

וְהִנֵּי מִיָּלִי - ודינים אלו, ששיעור סכך פסול הוא בארבע אמות או בארבעה טפחים, היינו דווקא בסוכה גדולה, שיש בסכך הכשר שיעור מספיק כדי להכשיר את הסוכה, אֲבָל בְּסוּכָה קְטַנָּה, שיש בה שיעור שבעה טפחים על שבעה טפחים מצומצמים, בין אם הסכך הפסול נמצא באמצע ובין אם הוא נמצא מן הצד, שיעורו לפסול הוא בשלשה טפחים, ורק אם הסכך הפסול הוא פחות משלשה טפחים, שזהו פחות משיעור 'לבוד', הסוכה כשרה.

אָמַר אַבְיִי, הִיא רוּחַ שֶׁל אָוִיר רִיק, שאין בו סכך כשר ולא פסול ברוחב שלשה טפחים בסוכה גדולה, שזהו שיעור אויר הפוסל את הסוכה, וּמֵיֵעוּט, בין אם עשה כן בקנים הכשרים לסיכוך ובין אם מיעטו בשפודין של ברזל הפסולים לסיכוך, הָיִי מֵיֵעוּט, והסוכה כשרה, שהרי סכך פסול אינו פוסל ברוחב שלשה טפחים בסוכה גדולה. אבל אם היה רווח שלשה טפחים של אויר בסוכה קטנה, של שבעה טפחים, אם מיעטו בקנים הכשרים לסיכוך, הָיִי מֵיֵעוּט. אבל אם מיעטו בשפודין של ברזל, לֹא הָיִי מֵיֵעוּט, וכפי שהתבאר לעיל שבסוכה קטנה שיעור הפסול של סכך פסול הוא בשלשה טפחים.

שנינו במשנה לעיל, 'הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים, פסולה'. והיינו כיון שעד שלשה טפחים יש דין 'לבוד', והסוכה כשרה. הגמרא דנה עתה באופן שהאוויר שבסוכה אינו סמוך לדופן אלא באמצע: הניח אויר ריק לַמַּעֲלָה בְּאַמְצָע בשיעור הפחות משלשה טפחים, פְּלִיגֵי בַּהּ

- נחלקו בדין זה רב אחא ורביןא, חד אומר, יש לבוד באמצע, וכיון שהאוויר הריק הוא פחות משלשה טפחים, הרי הסוכה כשרה. וְחַד אָמַר, אֵין לְבוֹד בְּאַמְצָע, כיון שהלכה זו של 'לבוד', שהיא הלכה למשה מסיני, נאמרה רק באוויר ריק הסמוך לדופן הסוכה, ולא באמצע הסכך. פוסק הר"ף את ההלכה: וְהִלְכֵתָּא, יֵשׁ לְבוֹד אֶף בְּאַמְצָע, דְּקִימָא לָן - שהרי מקובל בידינו (פסחים עז:): דְּכָכָל הַתּוֹרָה בּוֹלָה, במקום שנחלקו רב אחא ורביןא, רביןא לקולא - הוא המיקל, וְהִלְכֵתָּא בְּתִיתָּה - והלכה כמותו.

שנינו במשנה, 'בית שנפחת וסיכך על גביו, אם יש בין הכותל לסיכוך ארבע אמות, פסולה. פחות מארבע אמות, כשרה, וכן חצר המוקפת אכסדרה'. הגמרא דנה בדין זה של חצר המוקפת אכסדרה, באופן שונה מהמובא במשנה: אֵיתָמַר - נשנתה מימרא זו בבית המדרש, סָכַךְ האדם עַל גְּבֵי אַכְסַדְרָה, באופן שהמרחק בין קירות האכסדרה לסכך גדול מארבע אמות, שֵׁישׁ לָהּ פְּצִימִין - אבל יש בסמוך למקום הסכך עמודים הסמוכים זה לזה, באופן שאין בין עמוד לעמוד שלשה טפחים, ומדין לבוד נחשבים הם כמחיצה סגורה, דְּכָרִי הֵבֵל בְּשָׂרָה, ואף שעמודים אלו לא נעשו לשם סוכה, אלא עבור תקרת האכסדרה. ובאופן שאֵין לָהּ פְּצִימִין, אך העמיד את הסכך גבוה מעט מקצה התקרה של האכסדרה, אַבְיִי אָמַר, בְּשָׂרָה. וְרַבָּא אָמַר, פְּסוּלָהּ. ומבאר הגמרא את טעמי מחלוקתם, אַבְיִי אָמַר בְּשָׂרָה, כיון דְּאִמְרִינָן פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוּתָם - הקצה של תקרת האכסדרה הבולט לתוך חלל הסוכה נחשב כאילו הוא יורד למטה ומשמש כדופן [ואילו במשנה מדובר באופן שקצה התקרה של האכסדרה שווה בגובהו לסכך]. וְרַבָּא אָמַר פְּסוּלָהּ, כיון שהוא סובר שלא אִמְרִינָן פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוּתָם. פוסק הר"ף את ההלכה: וְהִלְכֵתָּא בְּרַבָּא, שאין אומרים פי תקרה יורד וסותם, ואפילו באופן שיש שתי דפנות כהלכתם, אין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' להשלים לדופן שלישית [ובדעת אביי נחלקו הראשונים האם הוא מתיר אף כשאין כלל דפנות, ועל ידי דין 'פי תקרה יורד וסותם' מחשיבים כאילו יש שלשה דפנות, או שרק

באופן שיש שתי דפנות כהלכתן מכשיר אביי את השלישית על ידי 'פי תקרה יורד וסותם' (כ"ו). **וְהָאֵי דְאִמְרִינָן** - ומה שאמרה הגמרא במחלוקת זו שמדובר שסייך 'על גבי אכסדרה', לאו 'על גבי ממש', שהיה הסייך כמו 'עליה' הבנויה על גבי ה'בית', אלא בפסוק לה, שהיה הסכך מונח על תקרת האכסדרה ממש, בדבתיב - כמו שנאמר בפסוק (במדבר כ כ) 'וְעָלְיוּ מִטַּח מִנְשָׁה, וּמִתַּרְגְּמִינָן - ותרגם אונקלוס (וְדִשְׁרוּיָן סְמִיכִין) [וְדִסְמִיכִין] עֲלֶיהִ, הרי שלשון 'על' משמשת כ'סמוך'. וזו היא צורתה.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **רַב אֲשִׁי, אֲשֶׁכְחִיה [מציאו] לְרַב כְּהֵנָא, דְּמִסְבֵּךְ עַל גְּבִי אַכְסֵדְרָה שְׁאִין לָהּ פְּצִימִין**, שהיתה סוכתו עם שתי דפנות כהלכתן, ולא עשה בצד השלישי אפילו טפח, אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי, לֹא סָבַר מַר - האם אין אדוני סובר מימרא זו, שרק אם יש לה פְּצִימִין בְּשָׂרָה, אבל אם אין לה פְּצִימִין הרי היא פְּסוּלָה, וכדעת רבא. אַחֲרֵי לִיה - הראה לו רב כהנא שהיו שם פצימין באופן שנגרעה מבחוץ וְשִׁוּהָ מִבְּפָנֶיהָ, כלומר, היה אותו 'פצים' צמוד לדופן הסוכה ורחב ממנה בשיעור טפח, אך אותו טפח היה בולט כלפי חוץ, ואילו בפנים הסתיים בשוה עם הדופן, ולכן העומד בתוך הסוכה אינו רואה אותו, אך העומד מחוץ לסוכה מבחין בבליטה זו, וַיֵּשׁ אֲמִירִים שפצים זה היה באופן שנגרעה מִבְּפָנֶיהָ, וְשִׁוּהָ מִבְּחוּץ, והיינו שמתוך הסוכה היה ניכר שהפצים בולט בשיעור טפח ונחשב כדופן שלישית, ורק מבחוץ לא היה הדבר ניכר, ובשני אופנים אלו הסוכה כשרה.

וְעָבְדָה

משנה

הַעוֹשָׂה אֶת סִבְתּוֹ בְּמִין צָרִיף - כצורת אהל משולש, קונוס, שהדפנות עצמן משמשות גם בתורת גג לסוכה, או שְׁעָשָׂה לה דופן משופעת וּפְסָמָהּ לִבְתֵּל - השעין אותה על הכותל, ומדובר שהדפנות הללו עשויות מדבר הכשר לסייך, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שְׁאִין לָהּ גֵּב, שאין ניכר מהו כותל ומהו גג, ואהל משופע אינו נחשב אהל אם אין בגגו לפחות טפח, וְחֻכְמִים מְכַשְׁרִין.

עתה עוברת המשנה לדון בכשרות מחצלת לסייך, ולדברי הכל אם נעשתה המחצלת לשם שכיבה עליה, הרי היא נחשבת 'כלי' ומקבלת טומאה, ואין מסככים בה. ולדברי הכל סתם מחצלת קטנה נעשית לשם שכיבה, ואין מסככים בה, והמחלוקת שתובא להלן היא במחצלת גדולה.

מִחְצָלַת קָנִים (ומחצלת) גְּדוּלָּה, אִם עָשָׂאָה בִּפְרוּשׁ לְשִׁכְבָּהּ, מְקַבֵּלַת טֻמְאָה וְאִין מְסַכְכִין בָּהּ. אבל אם עשאה בסתם, מסתבר שעשאה לשם סכך, ומסככים בה. ומחצלת קטנה, ואם עשאה בפרוש לשם סוכה, מְסַכְכִין בָּהּ וְאִינָה מְקַבֵּלַת טֻמְאָה, אבל אם עשאה בסתם, מסתבר שעשאה לשכיבה, ואין מסככים בה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חוּלֵק וְאִמְרַי, אַחַת מִחְצָלַת גְּדוּלָּה וְאַחַת מִחְצָלַת קְטָנָה, עָשָׂאָה לְשִׁכְבָּהּ - מן הסתם עשויות הן לשכיבה, ולכן כל מחצלת שלא ידוע לנו לשם מה נעשתה הרי היא מְקַבֵּלַת טֻמְאָה וְאִין מְסַכְכִין בָּהּ. ורק אם עשאה בפרוש לסוכה, מְסַכְכִין בָּהּ, וְאִין מְקַבֵּלַת טֻמְאָה.

וְעָבְדָה

גמרא

שנינו במשנה, 'העושה סוכתו כמין צריף, או שסמכה לכותל, רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג, וחכמים מכשירים' הגמרא מביאה מעשה בענין מחלוקת זו: **אֲבִי, אֲשֶׁכְחִיה [מציאו] לְרַב יוֹסֵף, דְּנֵאֲנִי - שהיה ישן בְּכִילַת חֲתָנִים בְּסוּכָה, והיינו כיון שסבר שכשם שסוכה שאין לה גג אינה נחשבת 'סוכה', ופסולה, כך כילה זו שאין לה גג אינה נחשבת 'אהל' המפסיק בינו לבין הסוכה, וממילא כשהוא ישן בתוך כילה זו נחשב הוא כישן בסוכה. אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, בְּמֵאָן - כדעת מי נהגת כן, בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שבמשנתנו, הסובר שסוכה שאין לה גג פסולה, שְׂבָקָהּ רַבָּנָן - עוזב ומניח אתה את דברי חכמים המרובים, וְעָבְדָה - ונוהג אתה למעשה בשיטת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, היחיד. אָמַר לִיה - השיב לו רב יוסף, בְּרִייתָא אֵיפְכָא תְנִיא - בברייטא שנינו בהיפך ממשנתנו, ושם שנינו שרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְכַשֵּׁר, וְחֻכְמִים פּוֹסְלִין, נמצא שחכמים הם הסוברים שסוכה שאין לה גג אינה סוכה, וממילא יסברו גם שכילה זו שאין לה גג אינה 'אהל', ואינה מפסיקה ביני לבין הסוכה. אָמַר לִיה אֲבִי, שְׂבָקָהּ מִתְּנִיתִין וְעָבְדָה בְּבִרְייתָא - מניח אתה את משנתנו,**

שבה מבואר שרבי אליעזר הוא הפוסל, ונוהג אתה כפי האמור בברייתא, שחכמים הם הפוסלים. אמר ליה - השיב לו רב יוסף, מתניתין יהידא הוא - משנתנו דעת יחיד היא, הסובר שרבי אליעזר הוא הפוסל, ומוכיח רב יוסף את דבריו, דתניא - שהרי כך שנינו בברייתא אחרת, העושה סופתו כמין צרית, או שסמכה לפותל, רבי נתן אומר, רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג, וחכמים מכשירין. הרי שבברייתא זו מבואר שרק רבי נתן הוא הסובר שכן היא דעת רבי אליעזר, ומשנתנו שנויה כשיטת רבי נתן, שיחיד הוא, אבל חכמים שבדורו חלקו עליו, והם סוברים כאמור בברייתא האחרת שהביא רב יוסף בתחילה, שרבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלים, וממילא לשיטתם נהג רב יוסף כדון, לפי שאין כילת החתנים מפסיקה, מאחר ואין לה גג. פוסק הר"ף את ההלכה: והלכתא כרב יוסף. ושמעין מונה - ויש לנו ללמוד מדין זה, שהעושה סופתו כמין צרית שחישמעאלים קורין אותו מכנ"ס, או שסמכה לפותל, כגון שהעמיד הקורות למטה בארץ רחוק מן הפותל, והטה אותו [-את הקורות] וסמכן לפותל, שנמצאת הסופה שאין לה גג, שהיא פסולה, וכדברי חכמים בברייתא. ואם הגביה לדופן הסופה מן הקרקע בשיעור טפח או יותר ששם הדופן זקופה, ואחר כך מתחיל השיפוע, שאז נחשב כל הסך הנטוי כ'ג' לאותו טפח זקוף, או שבחלקה העליון הרחיקה מן הפותל שהיא נשענת עליו בשיעור טפח, ואותו טפח משמש לה כגג, כשרה, שהרי יש לה גג טפח. ושמע מונה - ועוד יש ללמוד מכאן, שמותר לישן בסופה בפילה שאין לה גג, דכיון שאין לה גג, לא הויה בסופה בתוף סופה, וכפי שנהג רב יוסף. ושמעין מונה - ויש ללמוד מכך, שפילה שיש לה גג טפח או יותר העומדת בסוכה, אסור לישן בתוכה, דהוי בסופה בתוף סופה.

שנינו במשנה, 'מחצלת קנים' (ומחצלת) גדולה כו' עשאה לשכיבה, מקבלת טומאה ואין מסככין בה, ולסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. רבי אליעזר אומר, אחת גדולה ואחת קטנה, עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה, ולסיכוך מסככין בה ואין מקבלת טומאה. אפסקה - הסיק

רב פפא בביאור המחלוקת שבמשנתנו, דמחצלת קטנה, כולי עלמא לא פליגי - אין מחלוקת בדבר דסתמא לשכיבה קאי - שאם עשאה בסתם, מיועדת היא לשכיבה, וממילא היא מקבלת טומאה ואין מסככים בה פי פליגי - ומחלוקתם היא במחצלת גדולה, דתנא קמא סבר, סתם מחצלת גדולה עשויה לסיפוד, ומותר לסכך בה, ורבי אליעזר סבר, סתם מחצלת גדולה נמי [-גם כן] עשויה לשכיבה, והרי היא מקבלת טומאה ואין מסככין בה. פוסק הר"ף: והלכתא - וההלכה כתנא קמא, שסתם מחצלת גדולה כשרה לסיכוך. הגמרא מביאה ברייתא בענין הכשר מחצלאות לסיכוך: תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, מחצלת של שיפה - מין קנה רך, ושל גמי - מין עשב, אם היתה המחצלת גדולה, סתמה לסיכוך, ומסככין בה, ואם היתה קטנה, סתמה לשכיבה, ואין מסככין בה.

בריייתא נוספת: תניא בברייתא, אמר רבי חנינא, כשירדתי לגולה מצאתי זמן אחר, ואמר לי, מסככין בבדיא - במחצלת. וכשבאתי אצל אחי אבא, והוא רבי יהושע, הודה לדבריו של אותו זמן, שמותר לסכך במחצלת. אמר רב הסדא, והוא דלית ליה גרנפא - ובתנאי שאין למחצלת שפה גבוהה סביבה, שאז נעשית היא ככלי קיבול, שראוי להניח בה פירות וכדומה ולא יפלו, והרי זה ככלי, ובאופן כזה היא מקבלת טומאה ופסולה לסיכוך.

מימרא נוספת באותו ענין: אמר עילא, הני בודייאתא דמחוזא - אותם מחצלאות המצויות בעיר מחוזא, אילמלא קיר שלחן - אם לא שיש להם שפה סביב, מסככין בהו - היה מותר לסכך בהם. תניא נמי הכי - שנינו כן אף בברייתא, מסככין בבדיא [-במחצלת], ואם יש לה קיר, אין מסככין. מוסיף הר"ף: ואף על גב דקא שקיל לה לגרנפא - ואף אם אחר כך הוציא את אותה שפה, לא מסככין בה, מידי דתהו אבילות של פלים - וכמו הדין שמצינו בשברי כלים, שאין מסככין בהו, אף שעתה אינם ראויים למלאכה, והוא הדין במחצלת זו, כיון שהיתה לה שפה והיתה כלי המקבל טומאה, אין הוצאת השפה מועילה להכשירה, ואין מסככין בה.

סליק דהו סופה שהיא גבוהה

משנה

הַיֵּשֶׁן תַּחַת הַמִּטָּה בַּסֵּכָה, וּבִגְמָרָא יְבוֹאֵר בְּאִיזוֹ מִטָּה מְדוּבֶרֶת, לֹא יֵצֵא יָדָיו חוּצָתָהּ, כִּיּוֹן שֶׁמִּטָּה זוֹ נִחְשָׁבֶת כְּאֵהָל בְּפָנֶי עֲצֻמּוֹ, וְאִינוּ נִחְשָׁב כִּישָׁן בְּסוּכָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נִזְהָגִים הָיִינוּ, שְׁחֵייוֹנוֹ יִשְׁנִים תַּחַת הַמִּטָּה בְּפָנֵי הַזָּנִיב, וְלֹא אָמְרוּ לָנוּ דְּבָר, וְהָיִינוּ כִּיּוֹן שֶׁרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר שֶׁהַסִּכָּה צָרִיכָה לִהְיוֹת דִּירַת קִבֵּעַ, וּמִמִּילָא הַמִּטָּה שֶׁהִיא 'אֵהָל אֶרֶעִי', שְׁדָרֵךְ לִטְלָטְלָה מִמָּקוֹם לִמָּקוֹם, אֵינָה מִבְטֻלָּת 'אֵהָל קִבֵּעַ' שֶׁל הַסִּכָּה.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִעֲשָׂה בְּטָבִי, עֲבָדִי הַכְנַעֲנִי שֶׁל רַבִּן גַּמְלִיאֵל, שְׁחֵיחַ יֵשֶׁן בְּסוּכָה תַּחַת הַמִּטָּה, אָמַר לְהָן רַבִּן גַּמְלִיאֵל לְחֻכְמֵי, הֲרֵאִיתֶם אֶת טָבִי עֲבָדִי, שֶׁתִּלְמִיד חָכָם הוּא, וַיִּזְדַּע שְׁעָבָדִים פְּטוּרִים מִן הַסֵּכָה, כִּיּוֹן שֶׁזּוֹ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזִּמָּן גִּרְמָא, וְעַבְדִּים פְּטוּרִים מִמִּצְוֹת אֵלּוּ, וַיֵּשֶׁן לוֹ תַּחַת הַמִּטָּה. וְאִם שֶׁלֹּא אָמַר כֵּן רַבִּן גַּמְלִיאֵל בְּתוֹרַת הַלָּכָה פְּסוּקָה, מִכָּל מָקוֹם לְפִי דְרָבָנֵנוּ לְמַדְנֵנוּ מִתּוֹךְ דְּבָרֵינוּ, שְׁחֵיִשָּׁן תַּחַת הַמִּטָּה, לֹא יֵצֵא יָדָיו חוּצָתָהּ. וְהִטַּעַם שִׁישָׁן טָבִי תַּחַת הַמִּטָּה וְלֹא בְּבֵית, כִּיּוֹן שֶׁרָצָה לִשְׁמוֹעַ אֶת שִׁיחָתָם שֶׁל תִּלְמִידֵי הַחֲכָמִים. וְהִטַּעַם שֶׁלֹּא יֵשֶׁן עַל גְּבִי הַמִּטָּה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא רָצָה שִׁיְהִיָּה דְּחוּק הַמָּקוֹם לְחֲכָמִים (וְיוֹסְלָמִי, כ"ו).

גמרא

משנה

שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה, 'הַיֵּשֶׁן תַּחַת הַמִּטָּה בְּסוּכָה, לֹא יֵצֵא יָדָיו חוּצָתָהּ'. תַּרְגּוּמָא - בִּיאֵר זֹאת שְׁמוּאֵל, בְּמִטָּה שֶׁהִיא גְּבוּחָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, וּמִבְּאֵר הָרִי"ף, דְּכִיּוֹן דְּגְבוּחָה עֲשָׂרָה, שֶׁהוּא שִׁיעוֹר סוּכָה, נַעֲשִׂית בְּסוּכָה פְּסוּלָה בְּתוֹךְ סוּכָה כְּשֶׁרָה, וְלִפְיָךְ הַיֵּשֶׁן בָּהּ לֹא יֵצֵא יָדָיו חוּצָתָהּ.

גמרא

משנה

הַפּוֹמָךְ אֶת דַּפְנוֹת סִכְתּוֹ בְּכַרְעִי [-בְּרַגְלִי] הַמִּטָּה, וְסִיכָךְ עַל גְּבִיהֶן, הָרִי זוֹ סוּכָה בְּשָׂרָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם הַסִּכָּה אֵינָה מְחוּבֶּרֶת לַמִּטָּה אֲלֵא רַק סְמוּכָה עֲלֶיהָ, וְאֵינָה יְכוּלָּה לְעֻמּוֹד בְּפָנֵי עֲצֻמָּה, אֲלֵא אִם מִזִּזִּים אֶת הַמִּטָּה נוֹפֶלֶת כָּל הַסִּכָּה, הָרִי הִיא פְּסוּלָה, כִּיּוֹן שֶׁאִין זוֹ סוּכָה שֶׁל קִבֵּעַ, שֶׁהִיא הַמִּטָּה עוֹמֶדֶת לְהִנָּטֵל וּתִיפּוֹל הַסִּכָּה. וְעוֹד, שֶׁהִיא הַמִּטָּה

מִקְבֵּלֶת טוֹמָא, וְאִין מִסְכָּכִים עַל גְּבִי דְּבַר הַמִּקְבֵּל טוֹמָא [מִחֲשָׁשׁ שִׁיאֲמָרוּ הָאֲנָשִׁים שְׁמוּתָר לִסְכָךְ בּוֹ].

גמרא

משנה

אָמַר אֲבִי, לֹא שָׁנִי דִין זֶה שֶׁבִּמְשַׁנְתָּנוּ, אֲלֵא בְּאוֹפֵן שֶׁמִּכָּךְ אֶת הַדַּפְנוֹת וְהַשְּׁעִינִים עַל הַמִּטָּה, וְכִיּוֹן שֶׁהֵם עוֹמְדִים לִפְּנֵי אֵין זוֹ סוּכָה כְּשֶׁרָה, אֲכָל סִיכָךְ עַל גְּבִי הַמִּטָּה עֲצֻמָּה, שֶׁהַמִּטָּה עוֹמֶדֶת בְּפָנֵי עֲצֻמָּה וְאֵינָה עֲשׂוּיָה לִפְּנֵי, אִם עַל פִּי שֶׁכָּאֲשֶׁר יִטְלָלוּ אֶת הַמִּטָּה, אִם הַסִּכָּה מִיִּטְלָטְלָת עֲמָה, בְּשָׂרָה, כִּיּוֹן שֶׁאִין הַסִּכָּה עֲשׂוּיָה לִפְּנֵי. וְגַם אֵין חֲסֵרוֹן בְּכָךְ שֶׁהַמִּטָּה מִקְבֵּלֶת טוֹמָא, כִּיּוֹן שֶׁמְדוּבֶר בְּאוֹפֵן שֶׁנֶּעַץ יְתוּדוֹת בְּמִטָּה, וְהַעֲמִיד עֲלֵיהֶם אֶת הַסִּכָךְ, נִמְצָא שֶׁהַסִּכָךְ עוֹמֵד עַל גְּבִי דְּבַר שֶׁאִינוּ מִקְבֵּל טוֹמָא.

גמרא

משנה

סִכָּה הַמְּדוּבָּלְלָתָהּ, וּבִגְמָרָא יְבוֹאֵר מֵהוּתָהּ שֶׁל סוּכָה זוֹ, וְכֵן סוּכָה שֶׁאִין סִכָךְ עַל פָּנֵי כוֹלָה, אִם צִלְתָּהּ מִרְכָּה מִחֲמַתָּהּ, בְּשָׂרָה. הַמְּעַבָּה כְּמִין בֵּית - סוּכָה שֶׁהִנִּיחוּ עֲלֶיהָ סִכָךְ מְרֻבָּה עַד שֶׁהוּא נִרְאָה כְּתִקְרַת הַבֵּית, אִם עַל פִּי שֶׁאִין הַכּוֹכָבִים נִרְאִים מִתּוֹכָהּ, וְאִפִּילוֹ כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת עֲלֶיהָ אֵין אֹרֶךְ הַשֶּׁמֶשׁ נִכְנָס לְתוֹכָהּ, בְּשָׂרָה.

גמרא

משנה

שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה, 'סוּכָה הַמְּדוּבָּלְלָתָהּ כו' כְּשֶׁרָה'. מִבְּרַת הַגְּמָרָא, מֵאִי - מֵהָ הִיא סוּכָה 'מְדוּבָּלְלָתָהּ'. וּמִבִּיאָה הַגְּמָרָא מִחֲלוּקַת אֲמוּרָאִים, רַב אָמַר, סוּכָה עֲנִיָּה, כְּלוּמַר שִׁישׁ בָּהּ מַעַט סִכָךְ, וּבִהְרָבָה מִקּוּמוֹת יֵשׁ אוֹיֵר רִיק, אֲלֵא שֶׁאִין מָקוֹם שִׁישׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים רְצוּפִים שֶׁל אוֹיֵר, שֶׁאִם כֵּן הִיתָה פְּסוּלָה. וְשְׁמוּאֵל אָמַר, מְדוּבֶר בְּסִכָךְ הַנִּמְצָא עַל פָּנֵי כָּל הַסִּכָּה, אֲלֵא שֶׁאִין הַקִּנִּים מוֹנְחִים בְּשׁוּהָ, אֲלֵא קִנָּה עוֹלָה וְקִנָּה יוֹרֵד. מִבְּאֵר הַגְּמָרָא אֶת הַמִּשְׁנָה עַל פִּי שִׁיטוֹת אֵלּוּ, רַב סָבַר, מֵאִי - מֵהָ בִּיאוֹר לִשּׁוֹן 'מְדוּבָּלְלָתָהּ', מְדוּבָּלְלָתָהּ - לִשּׁוֹן דְּלוּת וְעֵנִיּוֹת, שֶׁאִין לָהּ סִכָךְ רַב, וְלִדְבָרֵינוּ, הָרִי קִנָּה - שְׁנֵי הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּמִּשְׁנָה הֵם דִּין אֶחָד, כְּלוּמַר, סוּכָה מְדוּבָּלְלָתָהּ, שֶׁצִּלְתָּהּ מִרְכָּה מִחֲמַתָּהּ, בְּשָׂרָה. וְשְׁמוּאֵל סָבַר,

מאי - מה ביאור לשון 'מְדוּבָּלָלָת', מְדוּבָּלָלָת, שאין הקנים סדורים בשורה, ולדבריו תִּרְתִּי קִתְנִי - שני דינים שונים נאמרו במשנה, דין אחד לגבי סוּכָה מְדוּבָּלָלָת, ודין שני לגבי סוכה שְׂצִילָתָהּ מְרוּבָּה מְחֻמָּתָה, וכל אחת מהן היא סוכה בְּשֵׁרָה.

סכנה

שנינו במשנה, 'שְׂצִילָתָהּ מְרוּבָּה מְחֻמָּתָה וכו' כשרה'. מדייקת הגמרא, משמע מלשון המשנה, טַעְמָא - דוקא מחמת דְּצִילָתָהּ מְרוּבָּה מְחֻמָּתָה היא כשרה, הָא בִּי הֲדִידִי - אבל אם היה הצל והחמה שוים בדיוק, היתה פְּסוּלָה. מקשה על כך הגמרא, וְתִנֵּן בְּפִירְקָא קָמָא - והרי שנינו במשנה לעיל, בפרק ראשון, 'וְשִׁחְמָתָהּ מְרוּבָּה מְצִילָתָהּ, פְּסוּלָה', וממשנה זו יש לדייק את ההיפך, שהרי משמע שרק מחמת שהחמה מרובה מהצל הסוכה פסולה, הָא בִּי הֲדִידִי - אבל אם היו החמה והצל שוים בדיוק, היתה בְּשֵׁרָה, וזהו שלא כמשמעות משנתנו.

מתרצת הגמרא, לֹא קָשְׁיָא - אין זו קושיא, ואין סתירה בין שתי המשניות, בָּאן - במשנתנו, שיש צורך שיהא הצל יותר מהחמה, ואין די בכך שיהיו שוים, היינו כשמודדים זאת מְלֻמְעָלָה, בסכך עצמו, ואילו בָּאן - במשנה לעיל, שמשמע ממנה שאם החמה והצל שוים הסוכה כשרה, היינו כשמודדים זאת מְלֻמְעָלָה, על פני הארץ. כלומר, אִם הַחֲמָה וְהַצֵּל שְׁוִין מְלֻמְעָלָה, הרי הסוכה בְּשֵׁרָה, שְׂבִידוּעַ שְׂחָצֵל מְלֻמְעָלָה הוּא מְרוּבָּה, כיון שהשמש מתפשטת על פני הארץ יותר מהשטח למעלה, וכיון שלמעלה יש יותר סכך מאויר, כשרה. וְאִם הַחֲמָה וְהַצֵּל שְׁוִין לַמַּעֲלָה, פְּסוּלָה, שְׂבִידוּעַ שְׂחָצֵל שְׂבִידוּעַ שְׂחָצֵל מְלֻמְעָלָה הוּא מְרוּבָּה עַל הַצֵּל. אָמַר רַב פֶּפְא, הֵינּוּ דְאָמְרִי אֵינְשֵׁי - זהו כפתגם שאומרים בני האדם, בְּזוּזָא מְלֻעִיל בְּאִיסְתְּרָא מְלֻרַע - כאשר יש נקב קטן למעלה, ברוחב זוז בלבד, הרי הוא נראה על הקרקע גדול כרוחב מטבע ששמה 'איסתרא', שהיא גדולה יותר.

סכנה

משנה

הַעֲשֶׂה סִכְתּוֹ בְּרֹאשׁ הָעֵנָלָה, אף שהיא מיטלטלת ממקום למקום, או בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה, אף שהרוחות המצויות בים

עוקרות אותה ממקומה, בְּשֵׁרָה, ובלבד שתעמוד הסוכה ברוח המצויה ביבשה, וְאִף עוֹלִין לָהּ - ומותר לעלות בה אפילו בַּיּוֹם טוֹב. עשאה בְּרֹאשׁ הָאֵילָן או עַל הַגָּמֶל, בְּשֵׁרָה, וְאִין עוֹלִין לָהּ בַּיּוֹם טוֹב, שהרי אסרו חכמים לעלות על גבי אילן או לרכב על גבי בהמה בשבת או ביום טוב, וניתן להשתמש בה רק בחול המועד. אם שְׂתִים מעמודי הסוכה עשויים בְּיָדֵי אָדָם, וְאַחַת בְּאֵילָן, או שהיו שְׂתִים מעמודי הסוכה נסמכים בְּאֵילָן, וְאַחַת בְּיָדֵי אָדָם, בְּשֵׁרָה, וְאִין עוֹלִין לָהּ בַּיּוֹם טוֹב, כיון שהאילן הוא חלק עיקרי בהעמדת הסוכה, הרי הוא נחשב כמי שעולה על גבי אילן ביום טוב, ואסור. אבל אם שְׁלֹשׁ מעמודי הסוכה בְּיָדֵי אָדָם, וְאַחַת בְּאֵילָן, שאף ללא התמיכה של האילן תעמוד הסוכה על ידי העמודים שעשה האדם, בְּשֵׁרָה, וְעוֹלִין לָהּ בַּיּוֹם טוֹב. מסכמת המשנה, זֶה הַכֵּל, כֹּל אֹפֶן שָׂאֵף אֵילָן וְנִטְלָה הָאֵילָן, ויכולה לַעֲמֹד בְּפָנֶי עֲצָמָהּ, בְּשֵׁרָה, וְעוֹלִין לָהּ בַּיּוֹם טוֹב.

הַעֲשֶׂה סִכְתּוֹ בֵּין הָאֵילָנוֹת הַמְּחוּבְּרִים לַקֶּרֶקַע, וְהָאֵילָנוֹת דְּפָנִים לָהּ, והם חזקים שאינם מתנועעים ברוח מצויה, ואף בין הענפים מילא קש ותבן כדי שיעמדו ברוח מצויה, בְּשֵׁרָה.

שְׁלֹחֵי מַצֵּוָה, כגון ההולכים לצורך פדיון שבויים וכדומה, פְּטוּרִין מִן הַסֵּכָה, כיון שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. חוֹלִים וּמְשֻׁמְשֵׁיָהּ, פְּטוּרִים מִן הַסֵּכָה, ואפילו חולה שאין בו סכנה.

אוֹכְלִין וְשׂוֹתִין עֲרָאִי - כל אדם רשאי לאכול או לשתות באופן עראי, שלא בסעודת קבע, אף חוץ לַסֵּכָה, כיון שדרך בני אדם לאכול ולשתות עראי מחוץ לביתם.

מַעֲשֶׂה שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ לְרֵבֶן יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי לְטַעֲמוֹ אֶת הַתְּבַשִּׁיל, וְלְרֵבֶן גִּמְלִיאֵל הֵבִיאוּ שְׁתֵּי כֹתֵבּוֹת [תמררים] וְדָלִי שֶׁל מִיָּם, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִיתָה זֶה אֲכִילַת עֲרָאִי, אָמְרוּ 'הַעֲלֹם לַסֵּכָה', ויש ללמוד מכאן שאף שמותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, רשאי אדם להחמיר על עצמו ולאכול אפילו אכילת עראי בסוכה, ואין בכך משום גאווה (גמרא). וּבְשִׁנְתָּנּוּ לוֹ לְרַבִּי צְדוֹק אָכַל פָּחוֹת מִשִּׁיעוֹר בְּבִיצָה, נִטְלָה בְּמִפָּה, כיון שהוא סובר ששיעור זה אינו מצריך נטילת ידים, וכך ידיו במפה משום נקיות, וְאִכְלוּ חוּץ לַסֵּכָה, וְלֹא בִּרְךָ אַחֲרָיו בִּרְכַּה אַחֲרוֹנָה, כיון

שהוא סובר שאין חיוב ברכת המזון בפחות מכביצה, ומעשה זה הובא כדי ללמד שתלמיד חכם רשאי שלא להחמיר בדבר זה, ואינו נחשב כמי שאינו מדקדק במצוות.

❧

גמרא

שנינו במשנה, 'העושה סוכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה, כשרה'. אמר רב אחא בר יעקב, כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה, ובמשנתנו מדובר באילנות חזקים וקשים, העומדים ברוח מצויה, וכן הלכתא - וכן היא ההלכה, שיש צורך בדפנות העומדות ברוח מצויה.

❧

שנינו במשנה, 'שליחי מצוה פטורין מן הספק'. מבררת הגמרא, מנלן - מנין יש ללמוד דין זה. ומביאה הגמרא ברייתא המבארת את המקור לדין זה, דתנן רבנן בברייתא, נאמר בפסוק לגבי מצוות קריאת שמע (דכ"ו ו ז) 'וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ', ומלשון 'בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ' יש לדייק מכך שדווקא בשעה שיושב האדם בביתו חייב הוא במצוות קריאת שמע, פָּרַט לְעוֹסֵק בְּמִצְוָה, שאינו חייב בקריאת שמע. וכן יש ללמוד מלשון 'וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ', שדווקא כשעוסק בדברי הרשות, כמו הליכה בדרך, חייב לקרוא קריאת שמע [ומכך שלא נאמר 'ובלכת' אלא 'בלכתך' משמע שמדובר על הליכה שלך, כלומר הליכה שהיא לצורך האדם, ולא לצורך מצוה (גמרא)], פָּרַט לְחֶתֶן שנשא בתולה, הטרוד בטיירה של מצוה [ואע"פ שכבר למדנו שהעוסק במצוה פטור מקריאת שמע הוצרך הפסוק להשמיענו שגם זה שאינו עוסק ממש במעשה של מצוה, אלא טרוד במחשבותיו, מכל מקום פטור הוא מקריאת שמע].

הגמרא דנה בדין 'מצטער', הפטור מהסוכה: אמר רבי אבא בר זבדא, אמר רב, אבל חייב בסוכה. תמהה הגמרא, פשיטא - דין זה פשוט הוא, שהרי האבל חייב בכל המצוות, ומדוע שיפטר ממצוות סוכה. מתרצת הגמרא, מהו דתימא - שמא תאמר, הואיל ואמר רבא שמצטער פטור מן הסוכה,

סלקא דעתך אמינא - שמא יעלה על דעתך לומר, האי נמי - הרי גם אבל זה מצטער הוא על מתו, ויש לפוטרו מחיוב ישיבה בסוכה, קא משמע לן - לכך השמיענו רב הלכה זו, ולימדנו בכך דחמי מיילי צערא דממילא - דין זה הוא רק בצער הנגרם מחמת הישיבה בסוכה, כגון שיוורדים גשמים, אבל חכא איהו קא מצטער נפשיה - אך כאן הוא מצער את עצמו על מתו, ואף שמחמת שהוא מצער את עצמו הוא מעדיף לשבת ולהתבודד בביתו בצערו, והישיבה בסוכה מוסיפה לו צער (תוספות הר"ט), אין זה פוטרו, כיון דמיבעי ליה לאותוביה דעתיה - מוטל עליו ליישב את דעתו, ולקיים את המצוות, ואף מצוות סוכה בכלל זה. אמר רבי אבא בר זבדא, אמר רב, חתן, וחסושיבין - ידידי החתן המלוים אותו ומשמשים אותו בכל ימי החופה, וכל בני החופה המתקבצים לשמח חתן וכלה, פטורין מן הסוכה כל שבועה ימי המשתה של החתן והכלה.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תנן רבנן בברייתא, חתן, וחסושיבין, וכל בני חופה, פטורין מן התפלה, כיון שאינם יכולים לכוון בה כראוי, ומן התפילין, כיון שבזמן זה מצויה שכרות וקלות ראש, וחסושיבין בקריאת שמע, כיון שהחיוב לכוון הוא רק בפסוק ראשון, ויכולים הם ליישב דעתם לשעה קלה, כדי קריאת פסוק ראשון [ואף שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, כיון שאין מצוה זו של קריאת שמע מבטלת מהם את המצוה לשמח את החתן, שאין זו אלא שעה קלה, אינם נפטרים ממצוה זו]. משום [בשם] רבי שילא אמרו, חתן פטור מתפילה ותפילין, מחמת שהוא טרוד במצוה, וחסושיבין וכל בני חופה, חייבין, כיון שאינם טרודים כל כך, ויכולים לקיים מצוות אלו.

תנא - שנינו בברייתא, רבי חנינא בן עקיבא אומר, בותבי ספרים [ספרי תורה] תפילין ומזוזות, הן - הסופרים עצמם, ותגריהן - הסוחרים הקונים מהם, ותגרי תגריהן - הסוחרים הקונים מהקונים הראשונים ומוכרים לאחרים, וכל העוסקים במלאכת שמים, לאיתנוי [לרבות] מוכרי תכלת לציציות, פטורין מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל מצוות האמורות בתורה, לקיים את דברי רבי יוסי הגלילי, שהיה אומר, העוסק במצוה פטור מן המצוה.

הגמרא חוזרת לענין הפטורים ממצוות סוכה: **תָּנּוּ רַבֵּנָן -** שנו חכמים בברייתא, **הוֹלְכֵי דְרָרִים בַּיּוֹם -** ההולכים בדרך ביום והגיעו בלילה למקום יישוב, **פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה בַּיּוֹם,** כשהם בדרך הליכתם, **וְחַיִּיבִין בַּלַּיְלָה,** כאשר הם מגיעים בלילות למקומות ישוב לנוח בהם בינתיים [אף שהם ממשיכים למחרת בהליכתם]. **הוֹלְכֵי דְרָרִים בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה בַּלַּיְלָה, וְחַיִּיבִין בַּיּוֹם,** כשהגיעו למקום ישוב לנוח בו בדרכם. והטעם לכך שהולכי דרכים פטורים מן הסוכה אף שאין מצוה בהליכתם, כיון שנאמר 'בַּסֵּכֶת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים', שתהא הישיבה בסוכה כעין דירתו של האדם בביתו, וכשם שאין אדם נמנע מלצאת לדרך כשהוא בביתו, כך רשאי לצאת לדרך בחג הסוכות, אף שמחמת כן לא יוכל לשבת בסוכה. **וְהוֹלְכֵי לְדָבָר מִצְּנָה, אף אם הליכתם היא רק ביום או רק בלילה, פְּטוּרִין בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה,** כיון שגם בזמן שהם נחים הרי הם טרודים במחשבת המצוה שלשמה הם הולכים, ונחשבים הם כ'עוסקים במצוה' אף בשעה שאינם הולכים, ופטורים מן המצוה. מביאה הגמרא מעשה בענין זה, **בִּי הָא -** כמו מעשה זה, **דְּרַב הִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הונָא, הוּוּ עֵיילי לְשַׁבְּתָא דְרַגְלָא לְבִי רִישׁ גְּלוּתָא -** היו הולכים בחול המועד סוכות כדי להגיע לשבת לראש הגולה, לשמוע את דרשתו ולקבל את פניו, ובדרכם הוּוּ גָּאֵנוּ אֶרְקָתָא דְסוּרָא - היו ישנים על שפת הנהר שבסורא, אָמְרֵי - אמרו וביארו את טעם הנהגתם, **שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֲנֵן -** אנו נחשבים כשלוחי מצוה, כיון שאנו הולכים לשמיעת הדרשה והקבלת פני ראש הגולה, שהרי למחרת הם עתידים להמשיך בדרכם, ועדיין לא הגיעו למקומו של ריש גלותא, ופְּטוּרִין - ואנו פטורים ממצוה זו של ישיבה בסוכה.

הגמרא מביאה את דינם של בני אדם נוספים הפטורים ממצוות סוכה: **תָּנּוּ רַבֵּנָן -** שנו חכמים בברייתא, **שׁוּמְרֵי הָעִיר בַּיּוֹם, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה בַּיּוֹם,** כדין העוסק במצוה, **וְחַיִּיבִין בַּסּוּכָה בַּלַּיְלָה,** כיון שבאותן שעות אינם עוסקים במצוה. **שׁוּמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה בַּלַּיְלָה, וְחַיִּיבִין בַּיּוֹם.** שׁוּמְרֵי גְּזוּת וּפְרֻדִּין, שאינם זזים ממקומם לא ביום ולא בלילה, פְּטוּרִין מן הסוכה בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה.

מקשה הגמרא, מדוע הם פטורים מן הסוכה לגמרי, וְלֵיעָבְדוּ סוּכָה הָתָּם - יעשו סוכה במקום שמירתם, וְלִיתְבּוּ - וישבו שם. מתרצת הגמרא, אָמַר אַבְיִי, נאמר בתורה 'בַּסֵּכֶת תֵּשְׁבוּ' ויש ללמוד מכך שתהא הישיבה בסוכה כְּעֵין תְּדוּרוֹ - בדומה לדירה של כל השנה, שאדם דר בה עם מיטתו וכל כלי ביתו, וכאן אינו יכול להביאם אל השדה, מפני שיש בכך טירחה מרובה. רָבָא אָמַר, טעם אחר יש לדבר, לפי שפְּרָצָה קוּרְאָה לְגִנְבָּה, כלומר, כאשר רואה הגנב שהשומר יושב בתוך הסוכה, יבוא ויגנוב מהפירות.

מבררת הגמרא, מָאי בִּינְיָהוּ - מה הנפקא מינה בין שני טעמים אלו. ומבארת, אֵיכָא בִּינְיָהוּ - החילוק ביניהם הוא באופן דְּקָא מִינְטָר פְּרִיא דְפִירִי - כשיש ערימה של פירות לפניו והוא יכול לשומרם מתוך סוכתו, ואין גנב יכול ליטלם משם, לְאַבְיִי, אף באופן זה פְּטוּר הוא מהסוכה, לפי שאין זה כעין 'תדורו'. וְלָרָבָא, באופן כזה, חֵיב, לפי שאין כאן 'פרצה קוראת לגנב'. פוסק הר"ף: **וְהַלְכָתָא -** וההלכה היא כְּרָבָא.

ספד

שנינו במשנה, 'חוללים ומשמשוין פטורין מן הסוכה'. תָּנּוּ רַבֵּנָן - שנו חכמים בברייתא, 'חולל' זה שְׁאָמְרוּ במשנה שהוא ומשמשיו פטורים מן הסוכה, לֹא נאמר כן רק בחולל שִׁישׁ בּוֹ סִכְנָה, אֲלֹא אֲפִילוּ חֵשׁ כֹּאב בְּעֵינָיו, וְאֲפִילוּ חֵשׁ כֹּאב בְּרֹאשׁוֹ. אָמַר רַבִּין שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, פֶּעַם אֶחָת חֲשֵׁתִי כֹאב בְּעֵינֵי כשהייתי בְּעִיר קִיסְרִי, וְהִתִּיר לִי רַבִּי יוֹסֵי בְּרִיבִי לִישׁוֹ, לִי וְלִמְשַׁמְשֵׁי, חוּץ לְסוּכָה.

רַב, שָׂרָא - התיר לו לְרַב אָחָא בַּר אֲדָא, לְמִינְגִּי - לישן בכִּילָה בְּסוּכָה, ואף שיש לה גג טפח, והישן בה אינו מקיים מצוות סוכה, מִשּׁוּם בְּקִי - מחמת שהיו שם יתושים המצערים אותו. רָבָא, שָׂרָא - התיר לו לְרַב אֲדָא בְּרִדְלָא, לְמִינְגָּא לְכַר מְטַלְלָתָא - לישן מחוץ לסוכה, מִשּׁוּם סִירְחָא - משום ריח רע שהיה שם [ולא היה זה ריח רע המפריע לכל אדם, שאם כן זו סוכה שאינה ראויה לשבת בה, ופסולה לגמרי, אלא רק רב אדא ברדלא היה מצטער מחמת ריח זה]. ומבארת הגמרא, רָבָא לְטַעְמִיה - רבא הורה כן כשיטתו, דְּאָמַר רָבָא, מְצַטְעַר פְּטוּר מִן הַסּוּכָה.

תמהה הגמרא על דברי רבא, וְהָא אֲנִי תָנֵן - והרי אנו שנינו במשנתנו 'חולים ומשומשיהן פטורין מן הסוכה', ויש לדייק, חולים, אין - אכן פטורים הם ממצוות סוכה, ומשמע, אבל מי שהוא רק מצטער, לא - אינו נפטר מן הסוכה. מתרצת הגמרא, אָמְרִי - תירצו בני הישיבה, חולה, הוא ומשמשיו פטורין, ואילו מצטער, הוא עצמו, אין - אכן פטור הוא מסוכה, וכמו שאמר רבא, ומשמשיו חייבין, ולכן לא כללה אותו המשנה יחד עם החולה.

❧

שנינו במשנה, 'אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה'. מבררת הגמרא, מָאִי - מהו השיעור של אכילת עראי, המותרת חוץ לסוכה. אָמַר אַבְיִי, פְּדֻטָּעִים בַּר בִּי רַב וְעִיִּיל לְכֶלֶה - כשיעור שטועם בן ישיבה ההולך בבוקר לישיבה, וחושש שיימשכו הדרשות זמן רב ולא יספיק לאכול, וטועם מלא פיו, ושיעור כעין זה נחשב אכילת עראי, ומותר לאוכלו חוץ לסוכה.

תָּנּוּ רַבֵּנָן - שנו חכמים בברייתא, אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה, וְאִין יִשְׁנִים שֵׁינָת עֲרָאִי חוץ לסוכה. מבררת הגמרא, מָאִי טַעְמָא - מה טעם החילוק בין אכילה לשינה, ומדוע בשינה נאסרה אפילו שנת עראי חוץ לסוכה. מבארת הגמרא, אָמַר רַבָּא, לְפִי שְׁאִין קָבַע לְשִׁינָה, שלפעמים די לאדם בשינה קלה בלבד, ולגביו הרי זו כשינת קבע, ולכן כל שינה שהיא נחשבת כקביעות ואסורה מחוץ לסוכה.

אגב דין שינה בסוכה, מביאה הגמרא דין נוסף לענין שינה שבכל השנה: אָמַר רַב הֲסֵדָא, אָסוּר לַאֲדָם לִישֹׁן בַּיּוֹם יוֹתֵר מִשִּׁיעוּר שֵׁינַת הַפּוֹם, וְכַמָּה שֵׁינַת הַפּוֹם, שְׁתֵּין נִשְׁמִי - שישים נשימות. אַבְיִי הָוָה נָיִים פְּמִיזֵל - היה ישן כשיעור זמן הליכה מהעיר פומבדיתא לבי פובי, פְּרִי עֲלִיָּה - קרא עליו רבו רב יוסף את הפסוק במשלי (ו ט) 'עַד מָתִי עָצַל תִּשְׁכַּב מָתִי תִקּוּם מִשְׁנָתִי'.

❧

משנה

משנתנו מבררת אילו סעודות הן חובה על האדם בחג הסוכות: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת חַיִּב אָדָם לֵאכֹל בַּסֻּכָּה בַּחַג הַסּוּכוֹת, בכל יום משבעת הימים, סעודה אחת בַּיּוֹם, וְסְעוּדָה אַחַת בַּלַּיְלָה. וְחֻכָּמִים אָמְרִים, אֵין לְדַבֵּר

קִצְבָּה, אלא כל ימות חול המועד אם ירצה יאכל ואם לא ירצה לא יאכל, חוץ בַּלַּיְלָה יוֹם טוֹב הָרָאשׁוֹן בְּלִבְדִּי, שזו סעודת חובה, ובגמרא יבואר מהיכן למדו חכמים חיוב זה. וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִי שֶׁלֹּא אָכַל בַּלַּיְלָה יוֹם טוֹב הָרָאשׁוֹן, יִשְׁלִים סְעוּדָה זו בַּלַּיְלָה יוֹם טוֹב הָאַחֲרֹן - בשמיני עצרת, שיאכל מן הפרפראות הבאות בקינוח סעודה כפליים ממה שהיה אוכל בסעודה רגילה [אבל פת ובשר אין אדם יכול לאכול כפליים]. וְחֻכָּמִים אָמְרִים, אֵין לְדַבֵּר תִּשְׁלוּמִין, וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּקְהֶלֶת (א טו) 'מַעֲנֵת לֹא יוּכַל לְתַקֵּן, וְחִסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהַמְנוֹת'.

❧

גמרא

שנינו במשנה, 'וְחֻכָּמִים אָמְרִים אֵין לְדַבֵּר קִצְבָּה וכו' חוץ מלילי יום טוב הראשון בלבד'. מבארת הגמרא מהיכן למדו חכמים דין זה, דְּנִמְרִינָן - לומדים זאת בגזירה שוה של המילים 'חַמְשָׁה עֶשְׂרִי' 'חַמְשָׁה עֶשְׂרִי' מִחַג הַמִּצּוֹת, שגם בחג הסוכות וגם בחג הפסח נאמרו מילים אלו, בחג הפסח נאמר (ויקרא כג ו) 'וּבַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמִּצּוֹת לָהּ', ובחג הסוכות נאמר (סס כג לז) 'בַּחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסּוּכוֹת שִׁבְעַת יָמִים לָהּ', מִה [כשם שב] חַג הַמִּצּוֹת, האכילה בַּלַּיְלָה הָרָאשׁוֹן היא חֻבָּה, דְּכַתִּיב - שֶׁנֶּאֱמַר (סמות יב יח) 'בַּעֲרֹב תֹּאכְלוּ מִצּוֹת', מִכָּאֵן וְאֵילָף - ובשאר ימי החג האכילה היא רְשׁוּת, אֵף כָּאֵן, בחג הסוכות, האכילה בַּלַּיְלָה הָרָאשׁוֹן היא חֻבָּה, מִכָּאֵן וְאֵילָף רְשׁוּת.

❧

תָּנָא - שנינו בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אֵין יוֹצֵאִין מִסּוּכָה לְסּוּכָה, כגון שיהא יום אחד בסוכה זו ויום אחד בסוכה אחרת, או שיאכל בסוכה זו וישן בסוכה אחרת, וְכֵן אֵין עוֹשִׂין סוּכָה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אלא אם לא ישב בסוכה ביום טוב הראשון, אינו יכול לשבת בסוכה באותה שנה, כיון שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז יג) 'חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים', ויש ללמוד מכך שצריכה הסוכה להיות עשויה לשבעה ימים, וְחֻכָּמִים אָמְרִים, יוֹצֵאִין מִסּוּכָה לְסּוּכָה, וְעוֹשִׂין סוּכָה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, כיון שאינם דורשים מהפסוק שצריך לישב באותה סוכה כל שבעת הימים. וְשׁוֹיִן - והכל מודים שָׁאֵם

אמר רב שמואל בר רב יצחק, הלכה - כך היא ההלכה, צריכה הסוכה שתהא גדולה בשיעור שהיא מחזקת כדי ראשו ורובו ושלחנה. אמר ליה רבי אבא, במאן - כדעת מי פסקת כן, בבית שמאי. השיב לו רב שמואל, ואלא במאן - וכי כדעת מי אפשר לפרש הלכה זו, הלא בודאי בבית שמאי. ואיבא דאמרי - ויש אומרים שכך היו דבריהם, אמר ליה רבי אבא, דאמר לה מני - כדעת מי פסק כן. והשיב לו, בית שמאי היא, ולא תזוז מילה, שכן היא ההלכה.

מקשה הגמרא, מתקוף לה [-הקשה על כך] רב נחמן בר יצחק, במאי דבסוכה קטנה פליגי - מנין שמחלוקת בית שמאי ובית הלל היא בסוכה שאין בה מקום אלא לראשו ורובו, ללא שולחנו האם היא כשרה, דילמא בסוכה גדולה פליגי - שמא מחלוקתם היא בסוכה גדולה, שיש בה מקום גם לשולחנו, ונגזר דיתב אפומא דמטלתא - ונחלקו באופן שהוא יושב בקצה הסוכה, ושלחנה בתוך הבית, דבית שמאי סברי, לא יצא ידי חובתו, כיון דגזרינן שמה וימשה אחר שלחנה ויאכל בתוך הבית, ובית הלל סברי, לא גזרינן - לא גזרו בכך חכמים, אבל בסוכה קטנה שאין בה מקום לאדם עם שולחנו, לדברי הכל הסוכה פסולה. ודיקא נמי דקתני - ויש לדייק כן גם מלשון המשנה, 'מי שהיה ראשו ורובו, כלומר, שכך היתה דרך ישיבתו, ולא קתני - ולא נקטה הברייתא לשון 'מי שאינו מחזיק ראשו ורובו, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, שאז היתה המשמעות שהמחלוקת היא בסוכה שאין בה מקום, אלא ודאי המחלוקת היא בסוכה גדולה, אלא שישב בה האדם באופן ששולחנו בתוך הבית.

מקשה הגמרא, ואלא מאי בסוכה גדולה פליגי - ולדברך, שאתה מדייק שמחלוקתם היא בסוכה גדולה, גם כן יש להקשות מלשון המשנה, שאמרה 'בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, ומשמע שהפסול והכשרות הם בסוכה עצמה, ואילו לדברך, שנחלקו בסוכה גדולה ובדרך ישיבת האדם, אם כן 'בית שמאי אומרים לא יצא ובית הלל אומרים יצא' מיבעי ליה - היה לתנא לומר, שהרי אף לדברי בית

נפלה הסוכה, שהזיז ובונה אותה בחולו של מועד, ובזה אף רבי אליעזר מודה, דכיון שהוא בונה את הסוכה מאותם עצים ממש, נחשב הדבר שישב באותה סוכה כל שבעת הימים.

מביאה הגמרא מחלוקת נוספת בענין דיני הסוכה: תניא - שנינו בברייתא, רבי אליעזר אומר, כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון של חג בלולבו של חבירו, ולומדים זאת מדקתיב (ויקרא כג מ) 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל', ומלשון 'לכם' דרשו חכמים שיהיו ארבעת המינים משלכם, כך אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון של חג בסוכתו של חבירו, דקתיב (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לה' ומלשון 'לה' יש לדרוש שתהא הסוכה משלה. וחקמים אומרים, אף על פי שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו ביום טוב הראשון של חג, אבל יוצא הוא ידי חובתו בסוכתו של חבירו ביום טוב ראשון של חג, ולומדים זאת מדקתיב (ויקרא כג מז) 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכת', ופסוק זה מלמד שכל ישראל ראויין לישוב בסוכה אחת, והרי לא יתכן שיהא לכל אחד מהם חלק השוה פרוטה בסוכה, ועל כרחך שמשאילים זה לזה את חלקו, ומוכח שיוצא האדם בסוכתו של חברו.

מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושלחנה, שעליו הוא אוכל את סעודתו, בתוך הבית, בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין, ובגמרא יבואר במה נחלקו. אמרו להם בית הלל לבית שמאי, האם לא כך היה מעשה, שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן חורונית, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה, ושלחנה בתוך הבית, ולא אמרו לו דבר, והרי זו ראייה שהאוכל כך יוצא ידי חובתו. אמרו להם בית שמאי, וכי משם יש ראייה לדבריהם, הרי אף הם אמרו לו, לרבי יוחנן בן חורונית, אם כן היית נוהג תמיד, לאכול כששולחנך בתוך הבית, לא תימנע מצות סוכה מנימיה, כלומר, לא קיימת מצות סוכה כתיקונה וכראוי לה, כיון שחכמים פסלו צורת אכילה זו.

שמאי הסוכה מצד עצמה כשרה היא, אלא שהם סוברים שגזרו חכמים שלא יצא האדם בכך ידי חובתו, והיה להם לומר 'לא יצא', ולא שהסוכה פסולה. ואלא אם תפרש שנחלקו בסוכה קטנה, קטנה - תהיה קשה הלשון של 'מי שחיה', וכמו שהקשתה הגמרא לעיל, מדוע לא אמרו 'מי שאינו מחזיק'.

ואסיקנא - ומכח קושיות אלו הסיקה הגמרא דבתרתי פליגי - שבאמת נחלקו בית שמאי ובית הלל בשני הדברים, פליגי בסופה גדולה, ופליגי בסופה קטנה, וחסורי מיחסרה והכי קתני - ולשון המשנה חסרה היא, וכך יש לשנות בה, 'מי שחיה ראשו ורובו בסופה, ושולחנו בתוך הבית, והיינו בסוכה גדולה, בית שמאי אומרים לא יצא, ובית הלל אומרים יצא. ושאינה מחזיקת כדי ראשו ורובו ושולחנו, וזו סוכה קטנה, בית שמאי פוסליה, ובית הלל מכשיריה'.

פוסק הר"ף את ההלכה, וחלקה בבית שמאי בתרתייהו - בשני הנידונים, בין בסוכה קטנה ובין בסוכה גדולה, דחד טעמא נינהו - שהרי יש לשני הנידונים טעם אחד, שאם אין השלחן עמו בסוכה אלא מחוצה לה, יש חשש שיגרר אחר שולחנו ויאכל מחוץ לסוכה.

מבאר הר"ף, ובמה הוא שיעור כדי ראשו ורובו ושולחנו, שבעה טפחים על שבעה טפחים.

❧

משנה

נשים, ועבדים כנעניים, וקטנים, פטורין מן הסכה. ומטן שאינו צריך לאמו, ובגמרא יבואר שיעור זה, חייב בסכה. מעשה שילדה בלתו של שמאי חזון, ופחת את המעזיבה - הסיר את התקרה מעל מיטתו, וסכה על גבי המטה בשביל הקטן, לפי שהוא סובר שאפילו קטנים ממש חייבים בסוכה.

❧

גמרא

שנינו במשנה, 'קטן שאינו צריך לאמו, חייב בסוכה'. מבררת הגמרא, חייב דמי - מתי נחשב הקטן כקטן שאינו צריך לאמו. אמרי דבי רבי ינאי - אמרו בבית מדרשו של רבי ינאי, כל קטן שנפנה לצרכיו, ואין אמו מקנחתו. רבי שמעון בן לקיש אומר, כל שניער משנתו בלילה, ואינו

קורא 'אימא, אימא' עד שתבא אליו, אלא קורא פעם אחת ושותק. והיינו בגיל שש שנים, שמהגיע לגיל זה כבר יש חיוב מדרבנן לחנכו במצוות ישיבה ושינה בסוכה (כ"ו).

❧

משנה

כל שבעת הימים של חג הסוכות, עושה אדם את סבתו דירת קבע, ואת ביתו דירת עראי, שאם יש לו כלים נאים מעלה אותם לסוכה.

ירדו גשמים, מאימתי מתר ליפנות - לפנות את הסוכה מכליה ולצאת ממנה, משתסרח המקפה - מזמן שמי הגשמים מקלקלים את התבשיל הקפוי שאינו רך מידי ואינו קשה מידי, שהוא מהיר להתקלקל ממים, ואף אם אין לפני האדם תבשיל כזה, מזמן שירדו גשמים בכמות כזו, רשאי לצאת מהסוכה.

משל, למה תדבר דומה, כשיורדים גשמים בחג הסוכות, לעבד שפא למזוג לרבו קיתון של מים, כלומר למהול לו מים ביין להפיג חריפותו, ושופך לו רבו את קיתון המים על פניו, כאומר לו, איני רוצה בשימושך, כך כאן מראים הגשמים שאין הקדוש ברוך הוא מקבל מעשיהם ברצון.

❧

גמרא

תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, כל שבעת ימים של חג הסוכות, עושה אדם את סבתו קבע - מקום עיקר דירתו, ואת ביתו עראי. כיצד, היו לו כלים נאים, מעלן לסופה, וכן אם יש לו מצעות נאות, מעלן לסופה. ואוכל ושותה בסופה, ומטיל בסופה. מבררת הגמרא, מנא חגי מילי - מנין למדו חכמים דין זה, ומביאה הגמרא ברייתא שבה מבואר מקור הדין, דתנו רבנן בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כג מז) 'בסוכות תשב שבעת ימים', ואין לשון 'תשב' מתפרש אלא בעיין 'תדורו' - כפי שהאדם דר בביתו, מבואר אמרו חכמים, היו לו כלים נאים, מעלן לסופה, אוכל ושותה בסופה, ומשנן את תלמודו בסופה. מוסיפה הגמרא, וחגי מילי - והדין האחרון, שיש ללמוד בסוכה, היינו למגרם - לחזור על מה שכבר למד, אבל לעיני בסכרא - אך כאשר רוצה האדם לעיין ולהבין את תלמודו, יעשה זאת לבר ממשלתא - חוץ

לסוכה, כיון שהעיון צריך ישוב דעת, ואם יעשה זאת בסוכה הרי הוא מצטער, הפטור מן הסוכה, ולכן ילמד מחוץ לסוכה, באופן שתהיה דעתו מיושבת עליו.

ספ

הגמרא מביאה דינים נוספים הנוגעים בסוכה: **אמר רבא, מאני משתתא** - כלים של שתיה, כגון כדים וכוסות, **במטלתא** - מותר להניחם בסוכה, אבל **מאני מיכלא** - כלי אכילה, כגון קדירות שבישלו בהם, **בר במטלתא** - יש להניחם חוץ לסוכה, כיון שאין זו דרך כבוד להניחם בסוכה. **שרגא** - נר, **אמרי לה** - יש אומרים שיניחנו **במטלתא** - בתוך הסוכה, **ואמרי לה לבר במטלתא** - ויש אומרים שיניחנו חוץ לסוכה. מבארת הגמרא, **ולא פליגי** - ואין כאן מחלוקת, אלא **הא** - האומר שיש להניח את הנר בתוך הסוכה, היינו **בסוכה גזלה**, שניתן להניח בה את הנר ועדיין יהא מקום לאנשים לשבת בה. **והא** - ואילו האומרים שיש להניח את הנר מחוץ לסוכה, היינו **בסוכה קטנה**, שאם יניח בה נר דולק, לא יהא מקום לשבת בה.

ספ

שנינו במשנה, **יירדו גשמים מאימתי מתר לפנות, משתסרה המקפה**. **תנא** - שנינו בבבליא בביאור המשנה, **משתסרה מקפה של גריסין** - תבשיל של גריסים, שהוא ממהר להתקלקל מהמים הנכנסים אליו.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה, **אביי הוה יתיב במטלתא קמיה דרב יוסף** - אביי היה יושב בסוכה לפני רב יוסף רבו, **נשב זיקא וקא מיתתי ציבתא** - נשבה הרוח והכניסה לתוך המאכלים שבסוכה קיסמין דקים שנפלו מהסכך, **אמר להו רב יוסף, פנו לי מאני** - הוציאו את כלי מהסוכה, כיון שרצה לצאת ממנה. **אמר ליה אביי לרב יוסף, והא אנן משתסרה המקפה תנן** - והרי אנו שנינו במשנתנו שרק מזמן שמתקלקל התבשיל מחמת הגשמים מותר לצאת מהסוכה, וכיצד אתה יוצא מהסוכה מחמת אותם קיסמים שנפלו מהסכך. **אמר ליה** - השיב לו רב יוסף, **לדידי** - לי, **פיון דאנינא דעתאי** - כיון שאני אנין דעת ואיני יכול לסבול דבר מאוס, כאשר נופלים קיסמים לתוך המאכלים, **במי שתסרה המקפה דומה לי** - הרי זה דומה אצלי לשיעור של קלקול

התבשיל אצל שאר בני אדם, ומחמת כן רשאי אני לצאת מהסוכה.

תנו רבנן - שנו חכמים בבבליא, **היה האדם אוכל בפופה שבראש גגו, ויירדו גשמים, וירד מהסוכה לביתו, והתחיל לאכול בביתו, אין מטריחין אותו לעלות לסוכה עד שיגמור פעודתו בביתו**. **היה ישן בפופה, ויירדו גשמים, וירד לביתו לישון, אין מטריחין אותו לעלות, עד שיעור משנתו משיעלה עמוד השחר, אבל אם התעורר משנתו באמצע הלילה, אינו צריך לחזור לסוכה**.

שנינו במשנה, **משלו בו משל למח הדבר דומה וכו'** לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו. **איבעיא להו** - הסתפקו בני הישיבה בביאור משל זה, **מי שפך למי קיתון, האם העבד שפך על רבו, והיינו ששימשו שלא כהוגן, וכך ישראל מקיימים את המצוות שלא כהוגן, ולפי זה הנמשל של שפיכת הקיתון היא הישיבה בסוכה. או שהרב שפך על העבד, והיינו שדחה אותו מלשמש לפניו, וכך הקדוש ברוך הוא מוריד גשמים כדי לדחות את קיום המצוה של ישיבה בסוכה, ולפי זה הנמשל של שפיכת הקיתון הוא ירידת הגשמים. פושטת הגמרא, **תא שמע** - בא ושמע ראייה מברייא, **דתנא בבבליא, 'ושפך לו רבו קיתון על פניו, בלומר, אי אפשי בשימושי', הרי שפירשה הברייא שהרב הוא ששפך קיתון על פני העבד, ודחאו שלא ישמשנו**.**

סליקו להו חישון

משנה

נאמר בתורה **וילקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבועת ימים**, פרק זה עוסק בפרטי הדינים של נטילת ארבעת **לולב הגזול והיבש, פסול, הגזול פסול מפני שזו מצוה הבאה בעבירה, והיבש** - מפני שאינו 'הדר', ולומדים מלשון 'הדר' שנאמרה באתרוג שאף שלשת המינים האחרים צריכים להיות בעלי הדר.

לולב של אשירה - עץ של עבודה זרה, הטעון שריפה, **ושל עיר הנדחת** - הבא מעיר של ישראל שעבדו כולם עבודה

זרה, וציותה התורה לשרוף את העיר עם כל אשר בה, פסול, כיון שלולב צריך שיעור מסוים, כמו שיבואר להלן, ולולב העומד להישרף הרי הוא כלולב שאין בו שיעור.

נְקֻטָּם - נחתך ראשו של הלולב, ואינו 'הדר', או שנפרצו עליו - נעקרו ממנו, פסול. נפרדו עליו זה מזה בראשיהם, אך עדיין מחוברים הם לשדרה, פשר. רבי יהודה אומר, ואגדנו מלמעלה - יקשור את עלי הלולב שנפרדו בחלקם העליון, כדי שייראה כשאר לולבים.

צִנִּי הָרַב הַפְּרִזֵּל - לולבים הבאים ממקום הנקרא 'הר הברזל', שעליהם קצרים ביותר, פשרות, ובלבד שיגיע ראשו של העלה התחתון לעיקרו של העלה העליון, אבל אם הם קצרים יותר - פסול.

לֹלֵב שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים כְּדִי לִנְעֹנֵעַ בּוֹ, פֶּשֶׁר, וּבִגְמָרָא יְבוּאָר שִׁיעוּר זֶה.

פסול

גמרא

שנינו במשנה, 'נְקֻטָּם רָאשׁוֹ כו' פסול'. אומר רב הונא, אומר רבי חנינא, לא שנו דין זה, שהלולב פסול, אלא באופן שנְקֻטָּם - נחתך ראשו, והיינו ראש העלה העליון שבלולב, אבל אם רק נסדק אותו עלה העליון, פשר. ואי נסדק העלה העליון עד כדי כך דעבדי בי - שנעשה כמו חֲמוֹנָה, פסול, ומבאר הר"ף, 'ההמנך' הוא כלי שיש בו שני ראשים, וזה צורתו: ין .

תִּנְיָא - שנינו בברייתא, לֹלֵב כְּוִיץ - העשוי קמטים קמטים, כְּוִיץ - שיש בו קוצים, כְּפֹתָה - שראש הלולב כפוף כמו עלה של ירק רך המתכופף בראשו, סְדוּק - שהעלה העליון שלו נסדק לגמרי ונראה כ'המנך', עָקָם עד כדי שהוא דומה לְמִנְגֵּל, פסול. חרות - לולב קשה, שאי אפשר לכופפו, פסול. דומה לחרות, שהתחיל להתקשות אך לא התקשה לגמרי, פשר.

שנינו בברייתא, 'עָקָם דִּמְחָה לְמִנְגֵּל, פסול'. אומר רבא, לא אמרין - לא אמרו בברייתא דין זה, שהעקום כמגל פסול, אלא באופן שהתעקם מלפניו, כלומר מהצד שכנגד שדרתו, אבל מלאתחוריו - שהשדרה כפופה לאחוריה, ברייתא היא - דרך ברייתו של הלולב היא כך, וכשר. ואומר רב פפא, ולצדדין - אם התעקם הלולב לצדדים, בלפניו דמי, ופסול. ואמרי לה

- ויש אומרים בשם רב פפא, בלאתחוריו דמי - הרי הוא כמי שהתעקם לאחוריו, וכשר. פוסק הר"ף את ההלכה: חלפה - לכן, כיון שיש מחלוקת בדין לולב שהתעקם לצדדים, עבדינן לחומרא - יש להחמיר בספק זה, ובלפניו דמי - והרי הוא כמי שהתעקם לפניו, ופסול.

אָמַר רַבָּא, הָאִי לֹלֵבָא דְסָלִיק בְּחַד הוּצָא - לולב שכל עליו הם עלים בודדים, ואינם כפולים כדרך שאר הלולבים, בעל מום הוא, ופסול.

שנינו במשנה, 'נפרצו עליו, פסול. נפרדו עליו, פשר'. אומר רב, 'נפרדו עליו' היינו דאיפרדו איפרודי. נפרצו עליו' היינו דעבדי - שנעשו כחופיא. ומבאר הר"ף, פרוש, 'נפרצו עליו' היינו כגון שנתרו - שנשרו לגמרי מן השדרה, וכן תלויין בה ואינם מחוברים אליה כלל, וזהו ביאור הלשון 'דעבדי בי חופיא', כלומר, שנעשו כמו 'חופיא', שהחוצין - עלי הלולב, כשנחתכין מן השדרה, נקראין 'חופיא', כדנרסינן בהגוזל קמא (בבא קמא נא). 'הוצין ועבדינהו חופיא', והיינו שגזל לולב וניתק ממנו את העלים [והנידון שם הוא לגבי קניית הגזילה בשינוי], והוא בעין שבירה. 'נפרדו' היינו שנפרדו החוצין, בעין פתיחת החריזות - ענפי הדקל, ולא נתק אחד מהבירי, ולפיכך הוא פשר.

בעי - הסתפק רב פפא, נחלקה התימות מוח, ולהלן יבואר אופן זה. תא שמע - בא ושמע ראייה לכן, דאמר רבי יוחנן בן לוי, אם נחלקה התימות, נעשית כמי שניטלת התימות, ופסול. מבאר הר"ף, פרוש, 'התימות' היינו גבא דהוצא - גב העלים, דמתיים להו - שמסיים ומחבר לשני צידי העלה, ומשוי להו חד - ועושה את שני העלים כעלה אחד, בי כל אחת ואחת מהעלים שבלולב כפולח לשנים, ותאומה מוגבה. ואם נפרדו החוצין זה מזה, ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לשנים - פתוח מהצד שאינו מחובר בו, והתימות שחתן קיימות מגבן ומחברתן זו לזו, פשר, ואם נחלקה התימות, וכל אחד מעלי הלולב מופרד לכל ארכו מהעלה שהיה מחובר אליו, הרי זה כאילו 'ניטלה התימות', כלומר כלולב שהוסרו ממנו לגמרי כל ה'תימות', והיינו החוטמים המחברים כל שני עלים בגבן לעלה אחד, ודרי הוא כאלו נפרצו העליון - כמי שנתלשו העלים לגמרי, [כיון שאין הבדל אם נתלשו

העלים בקצה המחבר אותם לשדרה, או שנתלשו מגבן זה מזה], ופסול.

❧

שנינו במשנה, 'צני הר הפרזל פשרות'. אמר אביי, לא שנו דין זה, שאף לולב שעליו קצרים כשר, אלא באופן שראשו של עלה זה, התחתון, מגיע לצד עיקרו של עלה זה, העליון. אבל אם העלים קצרים עד כדי כך שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה, פסולות, כיון שאין זה 'הדר' (לכנס).

❧

שנינו במשנה, 'לולב שיש בו שלשה טפחים וכו' כדי לנענע בו, כשר'. אמר רב יהודה, אמר שמואל, שיעור הדם וערכה, שלשה טפחים, ולולב שיעורו ארבעה, והטעם לכך, כדי שיהא לולב יוצא בגובהו מן ההדס בשיעור טפח. אמר רבי פרנא, אמר רבי יוחנן, אין די בכך שייצאו עלי הלולב בשיעור טפח יותר מההדסים והערבות, אלא יש צורך שיהא בלולב גובה שיש בו כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח.

ואקשינן - והקשתה הגמרא, והא תנן - והרי שנינו במשנה, 'לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר, והיינו שלא כדברי שמואל ושלא כדברי רבי יוחנן, האומרים שיש צורך שיהא בו ארבעה טפחים, בשדרתו או בעליו. מתרצת הגמרא, אימא - כך יש לומר בלשון המשנה, 'שיש בו שלשה טפחים, וכדי לנענע בו' - ועוד טפח היוצא למעלה מההדסים והערבות, כדי שינענע בו את הלולב [שבאותו גובה שיש ללולב יותר משאר המינים ניכר נענועו וכסכוס העלים שנעשה על ידי הנענוע], כשר.

מוסיף הר"ף: והאי שיעורא דאמרין - ושיעור זה שאמרנו בלולב, שהוא ארבעה טפחים, הוא דלא להוי פחות מהאי שיעורא - היינו שלא יהא אורכו של הלולב פחות מארבעה טפחים, אבל אי הוי טפי היה מהאי שיעורא - אבל אם יש בו יותר משיעור זה, כשר, דקיימא לן - שהרי מקובל בידינו, שלולב אין לו שיעור באורכו למעלה, אלא אפילו הוא גבוה מאד, כשר הוא, אבל יש לו שיעור מלמטה, שלא יהא פחות מארבעה טפחים.

❧

משנה

הדס הגזול והיבש, פסול, הגזול מפני שזו מצוה הבאה בעבירה, והיבש מפני שאינו 'הדר'. הדס של אשירה - עץ של עבודה זרה, הטעון שריפה, ושל עיר הנדחת - הבא מעיר שעבדו רובם עבודה זרה, וציותה התורה לשרוף את העיר עם כל אשר בה, פסול, כיון שהדס צריך שיעור מסוים, וכשהוא עומד להישרף הרי הוא כמי שאין לו שיעור. נקטם ראשו - ראש העץ [ולא ראשי העלים], ואינו 'הדר', נפרצו עליו ואינן מחוברים לענף אלא על ידי קשירה, או שהיו ענביו [-מין פירות שיש בו, הדומים לענבים] מרובין מעליו, שיש בו יותר ענבים מעלים, ואותם ענבים אדומים או שחורים, פסול, אך אם הענבים ירוקים, מעין צבע העלים, כשר]. ואם מעטין - מיעט את הענבים, ונעשו העלים מרובים יותר, כשר. ואין ממעטין אותן ביום טוב, כיון שהוא 'מתקן' בכך את ההדס להכשירו למצוה.

❧

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה של ההדס: תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא כג מ) 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל', ומבארת הברייתא, 'וענף עץ עבות', זהו עץ שהוא עבות, כלומר, שענפיו - העלים שבו עשויים כקליעה וחופין - מכסים את עצו, עד שנראה כענף [כלומר כמו עלים, שאין העץ נראה], הרי אומר זה הדס. ברייתא נוספת: ותנו רבנן, עץ שהוא קלוע על ידי עליו כמין קליעה, ודומה לשלשלת, וזהו הדס. רבי אליעזר בן יעקב אומר, שיש לדרוש את הפסוק באופן אחר, 'ענף עץ עבות', זהו עץ שטעם עצו ופריו [-הענבים שבו] שוה, הרי אומר זה הדס. תאנא - שנינו בברייתא, הדס שהוא עבות, כשר. ושאנינו עבות, פסול. מבררת הגמרא, היכי דמי - מהו השיעור של עבות, אמר רב יהודה, כגון דקיימו תלתא בחד קינא - שיש שלשה עלים היוצאים בקו אחד, כלומר, ששלשתם נמצאים באותו גובה. רב כהנא אומר, אפילו תרי וחד - גם אם יוצאים שנים באותו גובה, ועלה נוסף נמוך מעט או גבוה מעט מהאחרים, הרי זה עבות (רמב"ם, ריטב"א). מספרת הגמרא, רב אחא בריה

דְּרָבָא, מְהֵדֵר אֶתְרֵי יַחַד - הִיָּה מַחְזֹר דּוּקָא אַחֲרֵי הַדָּס כִּזָּה שִׁישׁ בּו שְׁנֵי עֲלִים הַיּוֹצֵאִים בִּקֵּן אֶחָד וְעֵלָה נּוֹסֵף הַיּוֹצֵא בִּקֵּן אַחֵר, הוֹאִיל וְנִפְקֵי מִפּוֹמִיָּה - כִּיּוֹן שִׁיצַא דִּין זֶה מִפּוֹ דְּרָב בְּהֵנָּה, לַהֲרָאוֹת לַתְּלַמִּידִים שֶׁהִלְכָה כְּמוֹתוֹ, אִף שְׁבוּדָאֵי הַדָּס שֶׁשִּׁלְשַׁת עֲלֵיו יּוֹצֵאִים בִּקֵּן אֶחָד מֵהוּדֵר יוֹתֵר. אָמַר לִיה מֶר בְּרַ אֲמִימֶר לְרַב אֲשֵׁי, אָבָא, שֶׁהוּא אֲמִימֶר, לְהֵהוּא - לְאוֹתוֹ הַדָּס שֶׁאֵין שְׁלֹשַׁת עֲלֵיו יּוֹצֵאִים בִּשְׁוֵה, אֲלֵא שְׁנִים שׁוֹיִם וְהַשְׁלִישִׁי עוֹלָה אוֹ יוֹרֵד מַעֵט, 'הָדָס שׁוֹטָה' קָרִי לִיה - הִיָּה קוֹרָא לוֹ 'הַדָּס שׁוֹטָה', וּפְסוּל הוּא [וְהֵינּוּ כְּמוֹ שׁוֹטָה שֶׁאֵינּוּ מְסוּדֵר בְּמַעֲשָׁיו, כֵּן הַדָּס זֶה אֵין עֲלָיו סְדוּרִים כְּרָאוּ].

תִּנּוּ רַבִּנָּן - שְׁנו חֲכָמִים בְּבֵרִיתָא, נִפְשְׁרֵי רַב עֲלָיו שֶׁל הַהַדָּס, וְנִשְׁתַּיִּירוּ בּוֹ מַעֲוֵט עֲלִים, כְּשֶׁר, וּבְלִבְדִּי שְׁעֵדִין תִּהְיֶה עֲבוּתָו כְּנִימָת - שִׁיְהִיו לַפְּחוֹת שְׁלֹשָׁה עֲלָיו בְּכָל קֵן, הַחּוֹפִים אֵת הַעֵץ. מִבֵּאֲרַת הַגִּמְרָא, וּמִשְׁכַּחַת לָהּ בְּאִפְסָא מִצְרָאָה - וְדָבֵר זֶה מִצּוֹי בְּהַדָּס מִצְרִי, דְּקִימִי שְׁבָעָה שְׁבָעָה בְּקִינָא - שְׁגִידוֹלָם הוּא שְׁבָעָה עֲלִים בְּכָל קֵן, דָּאָף עַל גַּב דְּנִתְרִי אַרְבַּע מִינִיָּה - שֶׁאִף אִם נִשְׂרו אַרְבַּעָה עֲלִים מְכָל קֵן, דְּאִינּוֹן רֹבָא - שֶׁהֵם רֹב הָעֲלִים, כְּאֹמֶר בְּבֵרִיתָא, עֲדִין פֶּשֶׁר לָהּ תִּלְתָּא בְּקִינָא - נִשְׁאֲרו שְׁלֹשָׁה עֲלִים בְּכָל קֵן, וְהָיָה לִיה - וְהִי זֶה 'עֲבוּתָו', וְכִשֶּׁר.

תִּנּוּ רַבִּנָּן - שְׁנו חֲכָמִים בְּבֵרִיתָא, יְכִשּׁוּ רַב עֲלָיו שֶׁל הַהַדָּס, וְנִשְׁתַּיִּירוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בְּדֵי עֲלִים - שְׁלֹשָׁה קִינִים שֶׁל שְׁלֹשָׁה עֲלִים לְחִיב, כְּשֶׁר. אָמַר רַב הִסְדָּא, וְצִרִיךְ שִׁישְׁאֲרו שְׁלֹשָׁה קִינִים אֲלוּ בְּרֹאשׁ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּדֵי הַהַדָּס, קֵן אֶחָד שֶׁל שְׁלֹשָׁה עֲלִים בְּרֹאשׁ כָּל בֵּד.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, 'נִקְטָם רֹאשׁוֹ, פְּסוּל'. תִּנּוּ - שְׁנָה בְּרִיתָא זֹו עוֹלָא בְּרַ חֲנִינָא, נִקְטָם רֹאשׁוֹ שֶׁל הַהַדָּס, וְעֵלְתָּה בּוֹ תְּמַרְהָ, הַמִּסְתִּירָה אֵת קְטִימָתוֹ, הִיָּה זֶה 'הַדָּר', וְכִשֶּׁר. מוֹסִיף הַר"ף וְאֹמֶר שֶׁאֵין נִפְקָא מִינָה מִבְּרִיתָא זֹו, וְאִיפְסִיקָא הִלְכָתָא לְקַמֵּן - וּנְפִסְקָה הַהִלְכָה לַהֲלֹן בְּרַבִּי טְרַפּוֹן, דְּאָמַר, אֲפִילוּ שְׁלֹשָׁתָן קְטוּמִין, כְּשֶׁר, הִלְכְּדָּ לֹא שְׁנָא - וְלֹכֵן אֵין חִילוּק אִם עֵלְתָּה בּוֹ תְּמַרְהָ, וְלֹא שְׁנָא לֹא עֵלְתָּה בּוֹ תְּמַרְהָ, לְעוֹלָם הַהַדָּס כְּשֶׁר.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, 'אוֹ שְׁחִיז עֲנָבִיו מִרְוּבּוֹת מַעְלָיו, פְּסוּל'. אָמַר רַב הִסְדָּא, דְּכֶר זֶה - דִּין זֶה שֶׁאֹמֶר עֵתָה, רַבִּינוּ הִגְדִּיל - רַב אָמַרוּ, וְכִיּוֹן שֶׁהִזְכִּירוּ, בִּירְכוּ וְאֹמַר הַמָּקוֹם יְהִיָּה בְּעֶזְרֵנוּ, לֹא שְׁנֵי שְׂרִיבּוֹי הָעֲנָבִים פּוֹסֵל אֵת הַהַדָּס, אֲלֵא בְּעֲנָבִים שְׁחֹרוֹת, אָבָל אִם הִיוּ יְרִקוֹת, מִינֵי הָדָס הֵן - הִיָּה זֶה מַעֲיֵן הָעֲלִים שֶׁל הַהַדָּס, שֶׁצִּבְעָם שׁוֹוֶה, וְכִשֶּׁר. וְאָמַר רַב פִּפְסָא, וְעֲנָבִים אֲדָמוֹת, כְּשִׁחֹרוֹת דְּקִינִין - דִּינָן כְּשִׁחֹרוֹת, הַפּוֹסְלוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא לְגַבִּי דָּם שְׁחוֹר, הָאִי שְׁחוֹר - דָּם זֶה הִנֵּרָה שְׁחוֹר, אָדָם הוּא, אֲלֵא שְׁלֵקָה - הַתְּקַלְקֵל וְהַשְׁחִיר, וְאִף כֹּאן הָעֲנָבִים הָאֲדוּמוֹת נַעֲשׂוֹת שְׁחוֹרוֹת, וְכִשֶּׁם שִׁשְׁחוֹרוֹת פּוֹסְלוֹת, כְּפִי שֶׁאֹמֶר רַב, כֵּךְ הָאֲדוּמוֹת פּוֹסְלוֹת אֵת הַהַדָּס [לְכַאוּרָה אִף לֹא טַעַם זֶה שֶׁהָאֲדוּם נַעֲשֶׂה שְׁחוֹר הִיָּה נִיתֵן לְפְסוּל אֵת הָאֲדוּם מִחֲמַת אוֹתוֹ טַעַם שֶׁהַשְׁחוֹר פְּסוּל, שִׁישׁ שִׁינוּי בְּמֵרִיתוֹ, וְרָאָה בְּכַפּוֹת תַּמְרִים מֵה שְׁבִיאָר].

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, 'וְאִם מִיעֲטוֹן, כְּשֶׁר, וְאֵין מִמַּעֲטִין בְּיוֹם טוֹב'. תִּנּוּ רַבִּי - שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא, וְאִם עֶבֶר הָאֲדָם וְלִקְטָן בְּיוֹם טוֹב, כְּשֶׁר.

תִּנּוּ רַבִּי - שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא, לְזִלְבַּ הַנִּיטֵל יַחַד עִם הַהַדָּסִים וְהָעֲרֻבוֹת, בֵּין שֶׁהוּא אֲגוּד עִמָּם וּבֵין שֶׁאֵינּוּ אֲגוּד עִמָּם, כְּשֶׁר. וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם הוּא אֲגוּד, כְּשֶׁר. וְשֶׁאֵינּוּ אֲגוּד, פְּסוּל. מִבְּרַת הַגִּמְרָא, מֵאִי טַעַמָּא - מֵה טַעַמּוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה הַמַּצְרִיךְ שִׁיְהֵא הַלּוּלָב אֲגוּד, וְלִיף - לוֹמֵד הוּא 'לְקִיחָה' 'לְקִיחָה' מִנְּאֻגְדָּת אֲזוּבָא, כְּלוֹמֵר, לוֹמֵד הוּא בְּגִזְרָה שׁוֹה מֵהַלְשׁוֹן 'לְקִיחָה' הָאֲמוּרָה גַּם בְּלוּלָב, שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְלַח כֹּהֵן) 'וַיִּלְקְחֶתֶם לָכֶם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר' וְגו', וְגַם בְּנִתְיֵנַת דָּם הַפֶּסַח עַל מִזְבֹּחַ הַבַּיִת בְּפֶסַח מִצְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (סְמוּת יב כז) 'וַיִּלְקְחֶתֶם אֲגֻדַּת אֲזוּבָא', מֵה לְהֵלֵן - כִּשֶּׁם שֶׁשֶּׁם מְדוּבָר בְּלִקְחַת אֲגֻדָּה, כְּמִפּוֹרֶשׁ בְּפִסְקוֹ, אִף כֵּאֵן, לְגַבִּי לּוּלָב וּמִינּוֹ, יֵשׁ צוּרֵךְ בְּלִקְחָה בְּדוּךְ אֲגֻדָּה, וְלֹכֵן יֵשׁ לְאֲגוּד אֵת הַהַדָּסִים וְהָעֲרֻבוֹת עִם הַלּוּלָב. מִמְּשִׁיכָה הַגִּמְרָא וּמִבֵּאֲרַת, וְרַבִּנָּן, הַחּוֹלְקִים עַל רַבִּי יְהוּדָה, לִית לָהּ - אֵינָם סוֹבְרִים גִּזְרָה שׁוֹה זֹו שֶׁל 'לְקִיחָה' 'לְקִיחָה' מֵאֲגוּדָת אֲזוּבָא. פּוֹסֵק הַר"ף: 'וְהִלְכָתָא - וְהִלְכָה הִיא בְּרַבִּנָּן, דְּאָמְרִי, לְזִלְבַּ אֵין צְרִיךְ אֲגֻד. מִיְהוּ - אִמְנָם, אִף שֶׁאֵין חִיּוּב לְאֲגוּדוֹ, אֲגִידִינָן לִיה לְהַדְרִי בְּעֵלְמָא - אֲנוּ נוֹהֲגִים לְאֲגוּדוֹ רַק

עֲרֵבָה גְּזוּלָה וְיִבְשָׁה, פְּסוּלָה, ואף כאן הטעם הוא משום מצוה הבאה בעבירה, ומשום שאינה 'הדר'. וְשֵׁל אֲשֶׁרָה וְשֵׁל עִיר הַנְּדָחָת, פְּסוּלָה, וכפי שהתבאר לעיל, שכיון שהיא עומדת לשריפה, הרי היא כמי שאין לה שיעור. נִקְטָם רֹאשָׁה, וְכֵן אִם נִפְרָצוּ עֲלֶיהָ, וְהִצְפָּצָה - מִן דוּמָה לַעֲרֵבָה, שֶׁעָלִיו עֲגוּלִים, פְּסוּלָה. עֲרֵבָה כְּמוֹשָׁה - יִבְשָׁה בַּמִּקְצָה, אוֹ שְׁנֵי שְׂרָדֵי מִקְצָת עֲלֶיהָ, וְנִשְׁאָרוּ רֹבֵם, וְעֲרֵבָה שֶׁל בָּעַל - הַגְדִּילָה בַּשְּׂדֵה וְצוּמַחַת מִמִּי גִשְׁמִים, כְּשֶׁשָּׂרָה, ואף שנאמר בתורה 'עֲרֵבִי נָחַל', אין זה מעכב שיהיו הערבות צומחות דוקא על שפת הנחל, אלא באה התורה לתאר את מִין העֲרֵבָה, שהוא מִין שְׂצוּמַח בְּדֶרֶךְ כָּלֵל עַל שֶׁפֶת הַנָּחַל.

תָּנּוּ רַבֵּנָן - שְׁנֵי חֲכָמִים בְּבִרְיָתָא, נֹאמַר בַּתּוֹרָה 'עֲרֵבִי נָחַל', אִלּוּ הֵן עֲרֵבוֹת הַגְּדִילוֹת עַל הַנָּחַל. דָּבָר אַחֵר - דְּרִשָּׁה אַחֲרָת, 'עֲרֵבִי נָחַל', שֶׁעָלִיו שְׂלָה מְשׁוּכֵין - מוֹאֲרָכִים כְּנָחַל. תִּנְיָא אִידָךְ - שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָתָא אַחֲרָת, 'עֲרֵבִי נָחַל', זֶהוּ מִן עֲרֵבוֹת הַגְּדִילוֹת עַל הַנָּחַל, פֶּרֶט לְצִפְצָפָה - לַמַּעַט מִמִּין הַצִּפְצָפָה, הַגְּדִילוֹת בֵּין תְּהָרִיב. תָּנּוּ רַבֵּנָן בְּבִרְיָתָא, אִיזוּ הֵיא עֲרֵבָה וְאִיזוּ הֵיא צִפְצָפָה, סִימְנִי הָעֲרֵבָה הֵם שֶׁהִקְנָה שְׂלָה אָדָם, וְעָלָה שְׂלָה מְשׁוּדָה - מוֹאֲרָךְ, וְאִינוּ עֲגוּל, וְפִיָּה חֶלֶק - הַחֶלֶק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָעֵלָה חֶלֶק, לֵאלּא 'שִׁינִיִּים'. וְסִימְנִי הַצִּפְצָפָה, שֶׁהִקְנָה שְׂלָה לְבָן, וְעָלָה שְׂלָה עָגֹל, וְפִיָּה - הַחֶלֶק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָעֵלָה דּוֹמָה לְמַגֵּל, שֶׁהוּא מֵלֵא שִׁינִיִּים.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, כִּיצַד נִיתֵן לומר שְׁסִימָן הַצִּפְצָפָה הוּא בִּכְךָ שֶׁפִּיָּה דוּמָה לְמַגֵּל, וְהָרִי שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָתָא אַחֲרָת, שֶׁאִם עֵלָה הָעֲרֵבָה דּוֹמָה לְמַגֵּל, שֶׁהִשְׁנִיִּים נוֹטוֹת רַק לַצַּד אֶחָד, כְּשֶׁשָּׂר, וְרַק אִם הוּא דּוֹמָה לְמַסָּר, שִׁשְׁנֵינוּ בּוֹלוֹטוֹת לְאַמְצַע, וְאִינֵן נוֹטוֹת רַק לַצַּד אֶחָד, פְּסוּל. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, אָמַר אַבְבִּי, בִּי תִּנְיָא הָיָא - בְּרִיָּתָא זֹו שְׁשִׁינֵינוּ בֵּה כֶּךְ, שֶׁאִם פִּיָּה כְּמַגֵּל כְּשֶׁרָה, הִינֵנוּ בְּמִין עֲרֵבָה שֶׁשְׁמוֹ 'חִילְפָא גִילָא', וְאָמַר אַבְבִּי עַל מִין זֶה, הָאִי 'חִילְפָא גִילָא' כְּשֶׁשָּׂר לְהוֹשְׁעָנָא, אִף שִׁישׁ לוֹ שִׁינִיִּים, וְעַל זֶה אָמַרָה הַבְּרִיָּתָא שֶׁזֶהוּ רַק בְּשִׁינִיִּים

כְּדִי לַהֲדֵרוֹ וּלְיִיפּוֹתוֹ, אִךְ אִין אֵגֵד זֶה מַעֲכָב. דִּתְנִי רַבֵּנָן - שֶׁהָרִי כֶּךְ שְׁנֵי חֲכָמִים בְּבִרְיָתָא, לִזְלָב, מְצוּחָה לְאוֹגְדוֹ עִם מִינּוֹ, וְאִם לֹא אָגֵדוֹ, כְּשֶׁשָּׂר. וְאָמַרְיָנָן - וְאָמַרָה הַגְּמָרָא, מֵאִי - מָה הִיא הַמְצוּחָה שִׁישׁ בִּכְךָ, מְשׁוּם הָאֵמּוֹר בַּפְּסוּק (סְמוֹת טו ז) 'זֶה אֵלֵי וְאֵנְהוּ', וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים מַפְסוּק זֶה, הִתְנַחֵה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת, בְּלִזְלָב נָחָה, בְּסוּפָה נָחָה, בְּשׂוּפָר נָחָה, בְּטָלִית נָחָה, וְרַק מִחֲמַת כֵּן יֵשׁ לַאֲגוּד אֶת הַלּוּלָב, וּמִמִּילָא אִין דְּבַר זֶה מַעֲכָב, וְכִמוּ בְּכָל מִצְוָה שֶׁאִין הֵנוּי מַעֲכָב בֵּה.

מֵבִיא הַר"ף סוּגִיא נּוֹסֶפֶת בַּעֲנִין נוֹי מִצְוָה: גְּרָסִינָן - לְמַדְנוּ בְּפֶרֶק אֲרֵבָעָה אַבּוֹת גְּזִיקִין (כ"ק ט); אָמַר רַבִּי זִירָא, וְלִהְיִידוֹר מְצוּחָה, צִרִיךְ הָאָדָם לְהוֹצִיא מִמִּמּוֹנוֹ עַד שְׁלִישׁ בְּמִצְוָה, וְכִגּוֹן שְׁמִצִּיעִים לוֹ שְׁנֵי אֲתֵרוּגִים לַקְנוֹת, וְהָאֶחָד מֵהוּדֵר יוֹתֵר מִחֲבִירוֹ, אִם הוּא יָקָר מִחֲבִירוֹ עַד שִׁיעוֹר שְׁלִישׁ, עָלִיו לְהוֹסִיף שִׁיעוֹר כִּזֶּה כְּדִי לַקְנוֹת אֶת הַמַּהוּדֵר יוֹתֵר [וְהַגְּמָרָא שֶׁם הַסְתַּפְקָה הָאִם הִינּוּ שְׁלִישׁ מֵתוֹךְ הַמַּחֲרִיךְ שֶׁל הָאֲתֵרוּג הַשְּׁנִי, אוֹ שְׁלִישׁ הַנוֹסֵף עַל מַחֲרִירוֹ שֶׁל הַשְּׁנִי, וְכַתֵּב הַר"ן שִׁישׁ לְהַחֲמִיר מִסַּפֵּק, וְכִגּוֹן שֶׁהָאֶחָד עוֹלָה עֶשְׂרִים, יַחֲלֵק אֶת הַמַּחֲרִיךְ לְשָׁנִים וְיוֹסִיף עָלָיו חֶלֶק אֶחָד, וְיִקְנֶה אֶת הַמַּהוּדֵר בְּשִׁלְשִׁים].

בְּמַעֲרֵבָא מְשִׁמִּיָּה דְּרַבִּי זִירָא אָמַרִי - בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל הִיוּ אוֹמְרִים כֶּךְ בְּשֵׁם רַבִּי זִירָא, עַד שְׁלִישׁ, צִרִיךְ הָאָדָם לְהוֹסִיף מְשִׁלּוֹ, מִכָּאֵן וְאִילָךְ - אִם בָּא לְהוֹסִיף יוֹתֵר מִשְׁלִישׁ, הָרִי זֶה מְשִׁלׁה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא, כְּלוּמֹר, שִׁיכּוֹל הָאָדָם לְלוּוֹת סְכּוּם זֶה, וְהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא פּוֹרַע.

מוֹסִיף הַר"ף: וְהִשְׁתָּא דְּקִינְמָא לָן - וְעַתָּה שֶׁפִּסְקֵנוּ לְהַלְכָה דְּלִזְלָב אִין צָרִיךְ אָגֵד, אִי לֹא אֲתִנְחִיָּה בְּהוֹשְׁעָנָא - אִם לֹא אֵגֵד אֶת הַלּוּלָב וּמִינּוֹ מְעַרְבֵי יוֹם טוֹב, מִנְּחָ לִיָּה - רִשְׁאִי לַאֲוֹגְדוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְשִׁפְרִי דְּמִי - וּמוֹתֵר וְרֹאוּי הַדְּבַר. אִמְנַם, וְאִי אָגִיד לִיָּה בְּיוֹם טוֹב - בְּאוֹפֵן שֶׁאֲוֹגֵד הָאָדָם אֶת הַלּוּלָב בְּיוֹם טוֹב עֲצֻמוֹ, לֹא אָגִיד לִיָּה - לֹא יִקְשְׁרֵנוּ בְּקֶשֶׁר שֶׁל קִימָא, אָלָא בְּאֵגֵדָה שֶׁל יָרֵק, שֶׁשְׁוֹזֵר שְׁנֵי קְצוֹת שֶׁל הוֹצָא - שֶׁל עָלִי לּוּלָב חֲתוּכִים, וְנִעְיִין לְהוֹ מְלָרַע גְּבִי הוֹשְׁעָנָא - וְנוֹעֵץ אֶת הַקְצָה מִלְמַטָּה, כְּדִי שֶׁלֹא תִפְתַּח הַשְּׁזִירָה. אִי נִמִּי - דֶּרֶךְ נּוֹסֶפֶת לַאֲגוּד אֶת הַלּוּלָב בְּיוֹם טוֹב, דְּעִנִּיב לְהוֹ מִיַּעֲנֵב - שְׁקוּשְׁרוֹ בְּקֶשֶׁר עֲנִיבָה, הַמוֹתֵר בְּיוֹם טוֹב.

הדומות למגל ולא למסור, אבל שאר מינים של ערבה פיהם חלק.

❧

משנה

בתורה לא התבאר בפירוש מה הכמות שיש ליטול מכל אחד מארבעת המינים, משנתנו דנה בכך, ומביאה מחלוקת בענין זה: **רבי ישמעאל אומר**, צריך האדם ליטול שלשה **הדסים**, ו**שתי ערבות**, ולולב אחד ואתרוג אחד, ומוסיף רבי ישמעאל ואומר, ו**אפילו שנים** מההדסים **קטומים**, ואחד **שאינו קטום**, כשר, ובגמרא מבואר שרבי ישמעאל חזר בו מדבריו הראשונים, והוא סובר שאין צורך בשלשה הדסים, אלא די באחד, ולכן אם אחד מהם אינו קטום, כשר. **רבי טרפון אומר**, **אפילו שלשתן** - שלשת ההדסים **קטומים**, כשר, כיון שהוא סובר שקטימה אינה פוסלת בהדסים, לפי שהעלים העליונים מסתירים את הקטימה. **רבי עקיבא אומר**, **כשם שאתרוג אחד ולולב אחד, כך הדם אחד וערבה אחת**.

❧

גמרא

הגמרא פוסקת את ההלכה בענין המחלוקת שבמשנתנו: **אמר רב יהודה**, **אמר שמואל**, **הלכה ברבי טרפון**, שאפילו אם שלשתם קטומים, כשר.

הגמרא מביאה ברייתא בענין דרך נטילת ארבעת המינים: **תניא** - שנינו בברייתא, **רבי אליעזר אומר**, **יכול היית לומר שיואגדם בולם בלא אחד**, ואף האתרוג עמהם, **אמרת** - יש לך לדחות זאת ולומר, **כי נאמר** 'פרי עץ הדר ופפוחת תמרים', שאז היתה האות וי"ו מוסיפה על הענין הראשון, והיינו לומדים שיש לאגוד את הלולב עם האתרוג, ו**הלא** -והרי[**לא נאמר אלא** 'פפוחת תמרים', ללא וי"ו החיבור, וממילא אין לאגוד את האתרוג יחד עם שלשת המינים האחרים. ממשיכה הברייתא ומבררת, ו**בנין** יש לנו ללמוד שארבעה מינים אלו **מעבבין זה את זה**, **תלמוד לומר** 'ולקחתם לכם', **שתהא לקיחה תמה** - שלמה, של כל המינים המנויים בפסוק. **תניא** - שנינו בברייתא, **ארבעה מינין שבלולב**, **אין פוחתין מהן**, ואין מוסיפין עליהן מינים אחרים. ואם לא מצא

אתרוג, **לא יביא מין אחר**, **לא פריש**, **ולא רמון**, **ולא דבר אחר** [והחידוש בזה הוא שאין אומרים שיביא מין אחר רק כדי שלא תשתכח מצוה זו, והטעם שבאמת אינו עושה כן הוא מחשש שיטעה ויבא ליטול מינים אלו בשנים הבאות (גמרא). אמנם זהו דוקא במינים אחרים שניתן לטעות בהם, אבל אם אין לו אתרוג כשר, נוטל אתרוג פסול, כדי שלא תשתכח תורת אתרוג (כ"ו)]. **ותנן נמי במתניתין** - ושנינו כן אף במשנה (חולין כז), **ארבעה מינין שבלולב מעבבין זה את זה**, **ואמר רב חנן בר אבא**, **לא שנו דין זה**, שארבעה מינים שבלולב מעבבים זה את זה, **אלא באופן שאין לו את כל הארבעה**, שלא יטול רק שלשה או שנים, **אבל יש לו את כל הארבעה**, אלא שאינו נוטל את כולם יחד, **אין מעבבין, ואף על גב דנטל כל חד וחד לחודיה** - ואף שנוטל כל מין בפני עצמו, **נפיק ידי חובתיה** - יוצא הוא ידי חובתו, **דקימא לן** - שהרי מקובל בידינו להלכה, **שולב אין צריף אגד**, וכשם שיכול ליטול את כל המינים כשאינם קשורים, כך יכול ליטלם בזה אחר זה, ויוצא ידי חובתו.

❧

משנה

אתרוג חנוזל וחיבש, פסול, משום מצוה הבאה בעבירה, ומשום שאינו 'הדר'. **של אשירה ושל עיר הנדחת, פסול**, כיון שהוא עומד להשרף, וכמי שאין לו שיעור, וכמו שהתבאר לעיל לגבי שאר המינים. [עתה מביאה המשנה דינים השייכים רק באתרוג, כיון שהוא פרי הראוי לאכילה], אתרוג **של ערלה** - בתוך שלש שנים לנטיעת העץ, שהוא אסור באכילה ובהנאה, **פסול**, כיון שנאמר 'ולקחתם לכם', שיהא ראוי לכם, ואתרוג זה אינו ראוי לאדם. **וכן אתרוג של תרומה טהורה**, **לכתחילה לא יטול**, מחשש שיירטב מהלולב ומיניו [שדרך לתת אותם במים] ויוכשר בכך לקבל טומאה [שאין פרי מקבל טומאה עד שיבואו עליו מים], ואסור לגרום טומאה לתרומה. **ואם נטל, פשר**, כיון שהוא פרי המותר באכילה לכהנים. ואתרוג **של דמאי** - של עם הארץ, שאין ידוע אם הוא מעשר, וגזרו חכמים שחייבים לעשר פירות אלו, **בית שמאי פסלין**, כיון שמדרבנן יש להפריש

מהם מעשרות, ונמצא שיש ללוי חלק באתרוג זה, והרי זה כאתרוג של שותפים שאין יוצאים בו ידי חובה, ובית הלל מכשירין, כיון שראוי פרי זה לעניים, שהתירו חכמים להאכילם פירות דמאי, ואף אדם זה יכול להפקיר את נכסיו ולהיות עני [אבל של טבל ממש, לדברי הכל פסול (וכמכ"ס, כ"ו)]. אתרוג של מעשר שני בירושלים, שהוא מותר שם באכילה, לכתחילה לא יטול, שלא יגרום לו הכשר לקבלת טומאה, ואם נטל, כשר, כיון שהוא ראוי לאכילה.

ספד

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין האתרוג: תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, נאמר בפסוק שיש ליטול עץ הדר, ומלשון 'פרי עץ' יש ללמוד שכוונת התורה היא לעץ שטעם עמו ופריו שזה, הרי אומר, זה אתרוג. שואלת הגמרא, ואימא - שמא נאמר שהכוונה לפלפלין, שאף בהם טעם העץ והפרי שוים. משיבה הגמרא, לא אפשר - אי אפשר לקיים מצוה זו בפלפלין, דהיכי ליעביד - כיצד יעשה האדם, לנקט דרא דרא - אם יטול פרי אחד בלבד, לא מינכרא לקחתה - הרי אין הלקיחה ניכרת, לרוב קטנותו של הפרי. לנקט תרי או תלת - ואם תאמר שיקח שנים או שלשה פירות ביחד, הרי 'פרי' אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלושה פירות, הלכך - [ולכן] לא אפשר [אין כוונת הגמרא להסתפק באמת האם יש ליטול אתרוג או פרי אחד, שהרי לא יעלה על הדעת שיפול לחכמים ספק במצוה הנוהגת בכל שנה מימות משה רבינו ועד היום, אלא שמבררת הגמרא האם גם מלשון הפסוק עצמו, שנאמר בו 'פרי עץ הדר', ניתן להוכיח שהמצוה מתקיימת דוקא באתרוג (כ"ט)].

ספד

משנה

משנתנו מונה פסולים שונים באתרוג, שמחמתם אינו נחשב 'הדר': עלתה חזזית - כמו אבעבועות דקות על רבו של האתרוג, נטלה פטמתו - החלק הבולט שבראש האתרוג, נקלה - התקלף כל הקרום הדק שעל גבי האתרוג [אך אין הכוונה שנקלפה הקליפה העבה שלו, שאז אפילו בקילוף

מועט הוא פסול], נפדה, נקב - נעשה בו חור, וחסר אפילו כל שהוא מבשר האתרוג, פסול.

עלתה חזזית רק על מעוטו של האתרוג [במקום אחד, אך אם עלתה החזזית בשנים או שלשה מקומות, או שעלה בחוטמו, פסול], נטל עקצו - החלק שבו מחובר האתרוג לעץ, נקב ולא חסר אפילו כל שהוא, וגם אין זה נקב מפולש מעבר לעבר, כשר. אתרוג השחור כפושני, פסול. הירוק ככרתי, רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל.

ספד

גמרא

שנינו במשנה, 'ניטלה פטמתו, פסול'. תאני - שנה ברייתא זו רבי יצחק בן אלעזר, ניטלה בוכנתו [ולהלן יבואר הדין באופן זה].

מבאר הר"ף את האמור במשנה, שנטלה פטמתו פסול: פרוש 'פטמתו' האמור במשנה היינו דר של אתרוג, והוא חוטמו של האתרוג, בצד שאינו מחובר לעץ, בדתנן - כפי ששנינו במשנה (עוקלין פ"ב מ"ג) 'פיטמא של רמוץ, והיא שושנתו, ובאופן זה האתרוג פסול.

ופרוש 'בוכנתו' האמור בברייתא, היינו קצה העץ הנטון באתרוג שהוא תלוי בו באילן, ובעקרו החיבור של העץ באתרוג יש סביבותיו כמין אסיתא - כמו מכתשת, שבשר האתרוג שוקע שם, והעץ יוצא ממנה, ונמצא העץ יוצא מתוכה כמו בוכנא באסיתא - כמו העלי המונח במכתשת, ואם נעקר האתרוג מן אותו העץ התקוע בו שהוא כמו בוכנתו מעיקרו, ולא נשתתיר ממנו - מאותו העץ באסיתא כלום, נמצא מקומו כמו גומא שהוא באסיתא, ונראה כמו נקב, וחסר, ולפיכך פסול. ואם נחתה העץ המחובר לאתרוג מלמעלה כמעט - מעט למעלה מבשר האתרוג המכונה 'אסיתא', ונשתתיר מהעץ אפילו בשיעור כל שהוא בתוך האסיתא, כשר, וזהו 'ניטל עקצו' האמור במשנה שהוא כשר.

ספד

שנינו במשנה, 'נקלה כו' פסול'. אומר רבא, האי אתרוגא דאוגליד באהינא סומקא - אתרוג שנקלף [הקרום הדק שלו] עד שנעשה אדום כתמר [כדרך כל הפירות הקלופים,

שמאדימים], כְּשֶׁר. תמהה הגמרא, וְהָא תַנְן - והרי שנינו במשנה, נִקְלַף פְּסוּל. מתרצת הגמרא, לֹא קִשְׁיָא - אין זו קושיא על דברי רבא, הָא - מה שאמרה המשנה שנקלף פסול, היינו בְּכֻלָּהּ - כשנקלף על האתרוג, וְהָא - דברי רבא, האומר שהנקלף כשר, היינו בְּמִקְצָתָהּ. ומבאר הר"ף, אִם נִקְלַף בָּלוּ וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִמֶּנּוּ פְלוֹם שאינו קלוף, פְּסוּל, וְאִם נִשְׁתַּיֵּיר מִקְצָתוֹ שאינו קלוף, כְּשֶׁר, כִּמּוֹ שמצאנו לגבי דיני טריפות בדין חֲגֻלָּדָה, והיינו בהמה שנקלף כל עורה, שהיא טריפה, שְׁמִקְצַת מֵתִיר בָּהּ - שאם נשאר בה מקום, אפילו מועט, שאינו קלוף, הרי היא מותרת, כמבואר במסכת חולין (נה:).

פסול

עוד שנינו במשנה, 'נֶקֶב וחסר כל שהוא, פסול'. תַּנְיָא - שנה עוֹלָא בִּר חֲנִינְיָא, אִם נֶקֶב האתרוג נֶקֶב מְפֻלָּשׁ, העובר מצד לצד, שיעורו אפילו בְּמִשְׁחָהוּ. ואם נֶקֶב נֶקֶב שְׂאִינֹו מְפֻלָּשׁ, שיעור בְּכַאִיפֶר - מין מטבע.

עוד שנינו במשנה, 'עֲלֵתָה חֲזוּזִית עַל מִיעוּטוֹ וְכוּ' כשר'. אָמַר רַב הִסְדָּא, לֹא שָׁנֹו דִּין זֶה, שאין החזזית פוסלת כשהיא במיעוטו של האתרוג, אֲלֵא כשהיא בְּמִקּוֹם אֶחָד, אֲכָל אִם היא נמצאת בְּשָׁנִים וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, הִנּוּחַ לִיה בְּמִנְיָמָר - נראה האתרוג כמי שיש בו חברבורות, ופְּסוּל. אָמַר רַבָּא, וּבְחֻטְמוֹ - אם החזזית נמצאת בחלקו העליון של האתרוג, במקום שמתחיל להשתפע וכלפי מעלה, אֲפִילוּ כָּל שְׁהוּא, פְּסוּל, כיון ששם מתבונן האדם ביותר, וניכרת החזזית שבו, ואין זה 'הדר'.

פסול

תַּנְיָא - שנינו בברייתא, אֶתְרוֹג תְּפוּחַ - שתפח והרכיב מבחוץ, פְּרוּחַ - שהרכיב מבפנים, וקליפתו קיימת, כְּבוּשׁ בחומץ וכדומה, שְׁלֹק - מבושל ביותר במים רותחים, כְּבוּשׁ ולהלן יבואר גדרו, לָבֵן, וּמְנוּמָר - שיש בו חברבורות של צבעים שונים, פְּסוּל. אֶתְרוֹג העגול כמו פְּדוּר, פְּסוּל. וְיֵישׁ אֲזִמְרִים, אֵף חֲתִיּוֹם - תאום, כלומר, אתרוג המחובר לחבירו, פְּסוּל. וְאֶתְרוֹג הַבֶּסֶר, שלא הבשיל כל צרכו, רַבִּי עֲקִיבָא פוֹסֵל, וְחֻכְמִים מְכַשְׁרִין. עֲלֵתָה חֲזוּזִית עַל רֹבּוֹ, נִיטְלָה בּוֹכֶנְתָּ - העץ המחוברו לאילן, נִקְלַף, נִסְדַּק וְחֶסֶר כָּל שְׁהוּא,

פְּסוּל. עֲלֵתָה חֲזוּזִית עַל מִיעוּטוֹ, נִיטְלָ עוֹקֶצֶו - העוקץ שבראשו העליון של האתרוג, במקום שאינו מחובר לאילן, נֶקֶב וְלֹא חֶסֶר כָּל שְׁהוּא, כְּשֶׁר. גְּדִלּוֹ בְּדָפּוּם - הכניסו האדם כשהוא קטן לתוך כלי בעל צורה מסוימת, וְעַל יְדֵי זֶה עָשָׂא בְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת, פְּסוּל.

שנינו בברייתא, כְּבוּשִׁי פְּסוּל. מקשה הגמרא, וְהִתְנִיא - והרי שנינו בברייתא, כְּבוּשִׁי, כְּשֶׁר. דּוֹמָה לְכוּשִׁי, פְּסוּל. אָמַר רַבָּא, לֹא קִשְׁיָא - אין זו קושיא, ואין סתירה בין הברייתות, הָא לָן, וְהָא לְהוּ. ומבאר הר"ף, פְּרוּשׁ, לָבֵנִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּבוּשִׁי פְּסוּל, כיון שאין זו דרך גידולו בארץ ישראל, וְכָל שֶׁכֵּן כְּבוּשִׁי חֲרִיבָה - כהה מאד, הַדּוֹמָה לָאֲדָם כְּבוּשִׁי, שְׁהוּא פְּסוּל. וְלָבֵנִי בְּכָל, שְׁאֵתְרוּנִיחֵן כְּבוּשִׁים, כְּבוּשִׁי כְּשֶׁר, וְרַק כְּבוּשִׁי חֲרִיבָה עַד כַּדִּי שְׁהוּא דּוֹמָה לָאֲדָם כְּבוּשִׁי, פְּסוּל.

שנינו בברייתא, 'גְּדִלּוֹ בְּדָפּוּם וְעָשָׂא בְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת, פְּסוּל'. אָמַר רַבָּא, לֹא שָׁנֹו דִּין זֶה, אֲלֵא כשעשה את האתרוג בְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת, שאינה דומה לאתרוג, אֲכָל אִם עֲשָׂא בְּמִין בְּרִיָּתוֹ - כצורת אתרוג, כְּשֶׁר, וְאֵף עַל גַּב דְּעִבְדִּיה דְּפִי דְּפִי - אף שיש בו בליטות וחריצים עמוקים, כיון שסוף סוף יש לו צורת אתרוג, ויש אתרוגים הנראים כך בטבעם, כשר הוא (כפות תמרים).

אִיתְמַר - נשנתה מימרא זו בבית המדרש, אֶתְרוֹג שֶׁנִּקְבְּוּהוּ עֲכָבְרִים, אָמַר רַב, אֵין זֶה 'הָדָר', ופסול הוא. דוחה הגמרא, וְלֹא הִיא - אין הדבר כן, דְּהָא רַבִּי חֲנִינְיָא מְטַבֵּל בֵּיה וְנִפְיָק בֵּיה, כְּלוּמַר, שְׁחִיָּה רַבִּי חֲנִינְיָא אֲכָל מִמֶּנּוּ - מהאתרוג כְּפִי צוֹרֵךְ שְׁעָה, וְהִשְׁאָר - במה שנשאר מהאתרוג הִיה יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבְתָו, וממילא הוא הדין אם נקבּוּהוּ העכברים, שהוא כשר. מקשה הגמרא, וְלָרַבִּי חֲנִינְיָא קִשְׁיָא מִתְּנִיתִין - והרי קשה ממשנתנו על הנהגתו של רבי חנינא, דְּתַנְן במשנתנו, אִם חֶסֶר האתרוג אפילו בשיעור כָּל שְׁהוּא, פְּסוּל, וכיצד יצא ידי חובתו לאחר שאכל ממנו. לֹא קִשְׁיָא - אין זו קושיא, מִתְּנִיתִין - משנתנו, האומרת ש'חסר' פסול, היינו בְּיוֹם טוֹב ראשון, שיש צורך שיהא האתרוג שלם, וְרַבִּי חֲנִינְיָא הִיה נוטלו כשהוא חסר בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי, שחיובו [מחוץ לבית המקדש] הוא מדרבנן, ולא פסלו חכמים אתרוג חסר. פוסק הר"ף: וְכֵן הִלְכְּתָא - וכן היא ההלכה, שאתרוג חסר פסול

ביום טוב ראשון, וכשר מיום טוב שני והלאה [אמנם הכשר אתרוג חסר הוא רק כל זמן שרובו קיים, אבל אם נחצה אתרוג לשנים, אין מברכים על חציו, לפי שאין לו כלל שם 'אתרוג' (כ"ו)].

❧

משנה

משנתנו מבארת את שיעור גודלו של האתרוג: שיעור אֶתְרוֹג קָטָן, רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, כְּאֵגוֹז. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, כְּבִיצָה. וּבְגָדוֹל - שִׁיעוּרוֹ שֶׁל הָאֶתְרוֹג הַגָּדוֹל בִּיּוֹתֵר, שֶׁהוּא כֶּשֶׁר, כְּדִי שִׁיאֲחִז שְׁנֵי בֵּידָיו אַחַת, אֶךְ אִם הוּא גָדוֹל עַד כִּדִּי כֶּךָ שֶׁאִינוּ יֹכֵל לֵאחֹז שְׁנֵי בֵידוֹ אַחַת, פְּסוּל, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, אִין שִׁיעוּר לְגוּדְלוֹ שֶׁל הָאֶתְרוֹג, אֲלֵא אֶפְלוֹ אִם הוּא גָדוֹל עַד כִּדִּי כֶּךָ שֶׁצָּרִיךְ לֵאחֹזוֹ בְּשֵׁתֵי יָדָיו, כֶּשֶׁר.

❧

פוסק הר"ף את ההלכה במחלוקות שבמשנתנו: וְהִלְכֵתָּא - וְהַהֲלָכָה הִיא כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּקָטָן, שִׁשִּׁיעוּרוֹ כְּבִיצָה. וּכְרַבִּי יוֹסִי בְּגָדוֹל, שֶׁאִפְלוֹ אִם הוּא גָדוֹל מֵאֵד וְצָרִיךְ לֵאחֹזוֹ בְּשֵׁתֵי יָדָיו, כֶּשֶׁר הוּא.

❧

משנה

משנתנו מבררת האם יש חיוב לאגוד [-לקשור] את הלולב עם ההדסים והערבות, והיאך אוגדים אותם: אִין אוֹגְדִין אֶת הַלּוּלָב עִם הַהֲדָסִים וְהָעֲרֻבוֹת, אֲלֵא בְּמִינוֹ - בְּחוֹט הָעֵשׂוּי מִמֵּין הַלּוּלָב, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק וְאֹמֵר, נִתֵּן לְקֶשֶׁר אֶת הַלּוּלָב וּמִינּוֹ אֶפְלוֹ בְּמִשְׁיָחָה - בְּחוֹט, שֶׁאִינוּ מִמֵּין הַלּוּלָב, וּבִגְמָרָא יְבוּאֵר טַעַם מַחְלֻקְתָּם. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מַעֲשֶׂה בְּאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ אוֹגְדִין אֶת הַלּוּלָבִיתָן בְּגִימוּנֵיּוֹת שֶׁל זָהָב, וּמוֹכַח שֶׁלֹא חֲשִׁשׁוּ לְאוֹגֵדָם דּוֹקָא בְּמִינָם. אָמַר לֹא רַבִּי יְהוּדָה, אֲדַרְבֵּהּ, מִשֵּׁם יֵשׁ רֵאִיָּה לְדַבְרֵי, כִּיּוֹן שֶׁבְּמִינוֹ שֶׁל הַלּוּלָב הָיוּ אוֹגְדִין אוֹתוֹ מְלֻמָּטָה, לְקִיּוּם מִצּוֹת אֵגֵד, וּמֵה שֶׁאֲגִדּוּהוּ לְמַעַלָּה בְּגִימוּנֵיּוֹת שֶׁל זָהָב, הִיא לְנוֹי מִצּוֹה בִּלְבָד.

❧

גמרא

שנינו במשנה, 'אין אוגדין את הלולב אלא במינו, דברי רבי יהודה'. מבארת הגמרא, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר כֵּן לְטַעֲמֵיהָ - לְשִׁיתָתּוֹ, דְּאָמַר לְעִיל שֶׁלּוּלָב צָרִיךְ אֵגֵד [וכפי שהתבאר לעיל הוא לומד זאת בגזירה שוה מאגודת אזוב שלקחו במצרים, שבשניהם כתוב לשון 'לקיחה'] וכיון שחייב האדם לקשרם, הרי הקשירה היא חלק מהאגד, וְאִי אֵגֵד לִיהָ בְּמִינוֹ אֲחֵרִינָא - אִם יֵאָגְדוּ בְּמִין אַחֵר, הָיוּ לָהֶם - הִרִי הֵם חֲמִשָּׁה מִינִין, וְעוֹבֵר מִשּׁוּם 'בֵּל תּוֹסִיף'. אֲבָל רַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר שֶׁאִין חִיּוֹב לֵאגֹד אֶת הַלּוּלָב וּמִינּוֹ, וּמִמִּילָא אִף אִם יִקְשְׁרוּ בְּמִין חֲמִישִׁי, אִין בְּכֶךָ מִשּׁוּם 'לֹא תוֹסִיף'. פּוֹסֵק הֲרִ"ף אֶת הַהֲלָכָה: וְקִיּוּמָא לֹן בְּהָא - וּמִקּוּבַל בִּידֵינוּ שֶׁבִּנְדוֹן זֶה הִלְכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, שֶׁלּוּלָב אִינוֹ צָרִיךְ אֵגֵד, וּמִמִּילָא נִתֵּן לֵאגֹדוֹ אִף בְּמִין אַחֵר.

❧

הגמרא מביאה נידון נוסף לגבי אגד זה של הלולב: אָמַר לָהֶם רַבָּה לְהַנְהוּ דְּגָדְלֵי הוֹשַׁעְנָא דְּבִי רִישׁ גְּלוּתָא - אִמַר רַבָּה לְאוֹתָם שֶׁהֵיוּ קוֹלְעִים וְאוֹגְדִים אֶת הַלּוּלָב עִם שְׂאֵר הַמִּינִים, שִׁיּוּרוֹ בְּהָ בֵּית יָד - הַשְּׂאִירוֹ מִקּוּם פְּנוּי מִקְשִׁירָה כִּדִּי אַחִיזָת הַיָּד, כִּי חִיבֵי דָלָא לִיהָיוּ חֲצִיצָה - כִּדִּי שֶׁלֹא תִהְיֶה חֲצִיצָה בֵּין יָדוֹ שֶׁל הָאָדָם לְבֵין הַלּוּלָב וּמִינּוֹ. רַבָּא אָמַר, אִין צוּרֵךְ לְהַשְׂאִיר מִקּוּם זֶה פְּנוּי, כִּיּוֹן שֶׁכָּל לְנֶאֱוָתוֹ - כֹּל דְּבַר הַנַּעֲשֶׂה לְנוֹי הַלּוּלָב, אֵינּוּ חוֹצִין.

דין נוסף: וְאָמַר רַבָּה, לֹא לְנֶקֶט אִינִישׁ הוֹשַׁעְנָא בְּסוּדְרָא - לֹא יִטּוֹל אָדָם אֶת אַרְבַּעַת הַמִּינִים כְּשֶׁהֵם עֲטוּפִים בְּבֶגֶד, דְּבָעִינָן - כִּיּוֹן שֶׁישׁ צוּרֵךְ שִׁיתְקִיּוּם הַפְּסוּק 'וְלִקְחָתְכֶם, וְלִיבָא' - וְאִין זֶה מִתְקִיּוּם, כִּיּוֹן שֶׁלְקִיחָה עַל יָדֵי בֶגֶד אֵינָה נַחֲשֶׁבֶת לְקִיחָה. רַבָּא אָמַר, לְקִיחָה הַנַּעֲשִׂית עַל יָדֵי דְבָר אַחֵר שְׂמָהּ לְקִיחָה, וְאִין חֲסֵרוֹן בְּכֶךָ שֶׁנוּטֵל אֶת אַרְבַּעַת הַמִּינִים עַל יָדֵי בֶגֶד [וְהִינּוּ כִיּוֹן שֶׁהַבְּגָד טַפֵּל לִידּוֹ, וְהָרִי זֶה כְּאִילוֹ מַחֲזִיקוֹ בִּידוֹ מִמֶּשׁ. וְאִמְנָם אִילוֹ הִיא פְּסוּק מִפּוֹרֶשׁ הָאוֹסֵר שֶׁתִּהְיֶה חֲצִיצָה בֵּין הַיָּד לְאַרְבַּעַת הַמִּינִים, אִף בֶּגֶד זֶה הִיא נַחֲשֶׁב חֲצִיצָה, אֶךְ כִּיּוֹן שֶׁאִין פְּסוּק בַּעֲנִין זֶה, אִף שְׁלּוּמִדִּים מ'לְקִיחָה תִּמָּה' שֶׁלֹא יִטּוֹל אֶת אַרְבַּעַת הַמִּינִים עַל יָדֵי דְבַר אַחֵר, הִינּוּ רַק כְּשֶׁנוּטֵל עַל יָדֵי כָלִי, אוֹ שְׂכוּרֵךְ אוֹתָם בְּבֶגֶד מִיּוֹחַד וְכְדוּמָה, שֶׁאִין זֶה דֶּרֶךְ כְּבוֹד, אֲבָל כְּשֶׁנוּטֵלוֹ בְּדַבַּר הַנַּעֲשֶׂה לְנוֹי, אוֹ

בבגד שהוא לבוש בו הטפל לידו, אין בזה חסרון של 'לקיחה תמה' (כ"ו).

דין נוסף: ואמר רבא, לא לידוץ איניש לולבא בהושענא - לא ידחק האדם את הלולב בתוך האגודה של ההדסים והערבות, דנתרי טרפי - כיון שעל ידי זה נושרים העלים של ההדסים והערבות, ונשארים בתוך האגד, והוי חציצה. רבא אמר, אין הדבר כן, אלא מין במינו אינו חוצץ, וכיון שהעלים התלושים הם ממין ההדסים והערבות, אינם חוצצים. פוסק הר"ף: והלכתא בכולהו ברבא - ובכל המחלוקות הללו ההלכה היא כדברי רבא, ש'כל לנאותו אינו חוצץ', ולקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, ו'מין במינו אינו חוצץ'.

❧

ואמר רבא, הדם של מצוה - הדס שהשתמשו בו לנטילת ארבעת המינים, אסור להריח בו בימות החג. אתרוג של מצוה, מתר להריח בו. מבררת הגמרא, מאי טעמא - מה טעם החילוק בין הדס לאתרוג. מבארת הגמרא, הדם, דלריחא עביר - שמשתמשים בו בדרך כלל להריח בו, כי קא מקצי ליה מריחא קא מקצי ליה - כאשר הוא מקצה אותו למצוות לולב, כוונתו להקצותו מההרחה שהיא השימוש הרגיל, לשם מצוה, וכיון שהוא מוקצה למצוותו אסור להריחו. אבל אתרוג, דלאכילה קא - שמשתמשים בו בדרך כלל לאכילה, כי קא מקצי ליה מאכילה קא מקצי ליה: - כאשר הוא מקצהו למצוותו, כוונתו להקצותו מאכילה לשם מצוה, אך אין כוונתו להקצותו מהרחה, כיון שבדרך כלל אינו עומד לכך כלל.

אגב הדין האחרון מביאה הגמרא דין נוסף לגבי הרחה בהדסים ואתרוגים שאינם של מצוה: ואמר רבא, הדם במחבר - הדס המחובר לעץ, מתר להריח בו בשבת. אתרוג במחבר, אסור להריח בו בשבת. מבררת הגמרא, מאי טעמא - מה טעם החילוק בין הדסים לבין אתרוגים, ומבארת, שהרי מעיקר הדין אין איסור להריח בדבר המחובר לקרקע, והרם, דלריחא עביר - שדרך להריח בו, אי שרית ליה לא אתי למקצייה - גם אם נתיר לו להריח בו כשהוא מחובר לעץ, לא יבוא לקוצצו, שהרי בידו להריחו כמות שהוא, ולכן לא

אסרו זאת. אבל אתרוג, דלאכילה עביר - שהוא עומד בדרך כלל לשם אכילה, אי שרית ליה - אם נתיר לו להריחו בשבת, אתי למקצייה - יש חשש שיבוא לקוצצו מהעץ כדי לאוכלו, ולכן אסרו זאת חכמים.

עתה מבארת הגמרא את דרך נטילת ארבעת המינים: ואמר רבא, לולב האגוד עם ההדסים והערבות יש להחזיק ביד ימין, ואתרוג בשמאל. מאי טעמא - ומה הטעם לכך, כיון דהאי תלתא מצוות - בהחזקת הלולב ומינו יש שלש מצוות, והאי מצוה חדא - ואילו האתרוג הוא מצוה אחת.

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא, מאי טעמא מברכינן אלוכלב - מדוע בנוסח הברכה מזכירים את הלולב, ואומרים 'על נטילת לולב', הואיל ומינו גבוה מפלג - כיון שעץ הדקל, שממנו מביאים את הלולב, גבוה מהאילנות של שלש המינים האחרים.

❧

משנה

התבאר לעיל ששיעור הלולב הוא ארבעה טפחים, שלשה כנגד ההדסים והערבות, וטפח נוסף כדי לנענע בו, עתה מבררת המשנה מתי מנענעים את הלולב. מבררת המשנה, וחיכן הוא מנענע את הלולב ומינו. משיבה המשנה, ב'הודו לה' כי טוב', תחלה וסוף - ב'הודו' הראשון שאומרים באמצע ההלל, וב'הודו' שאומרים בסוף ההלל. וב'אנא ה' הושיעה נא', דברי בית הלל. בית שמאי אומרים, אף ב'אנא ה' הצליחה נא'. אמר רבי עקיבא, צופה [-מביט ומתבונן] הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע, שכל העם מטרפים בלולביהו, והם לא נענעו אלא ב'אנא ה' הושיעה נא' בלבד, שלא כדברי בית שמאי שמנענעים גם ב'אנא ה' הצליחה נא' (מאירי).

❧

גמרא

הגמרא מבארת את דרך הנענועים של ארבעת המינים: כיצד הוא מנענע, ב'אמרינן התם - כמו שהתבאר במשנה במסכת מנחות (סא). לענין שתי הלחם ושני כבשי עצרת הקרבים בחג השבועות, כיצד הוא עושה, מניח שתי הלחם על שני הכבשים, ומניח ידיו תחתיהם, ומניח, מוליך לפניו ומביא אליו מעלה למעלה ומוריד למטה. ובביאור סדר

הנפה של שתי הלחם וכבשי עצרת, אָמַר רַבִּי חֵיטָא בַר אֲבָהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוֹלִיף וּמְבִיא לְמִי שְׁאֵרְפֵּעַ רוּחוֹת שְׁלֹו [ואף שמולך ומביא רק לשתי רוחות, הרי מי שמולך על שתי הרוחות הוא המולך על כל הארבעה], מַעֲלָה וּמוֹרִיד לְמִי שֶׁשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שְׁלֹו. בְּמַעֲרָבָא מִתְּנִי לְהוּ חָכִי - בארץ ישראל שנו מימרא זו של רבי חייא בנוסח אחר, אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מוֹלִיף וּמְבִיא בְּרִי לַעֲצֹר רוּחוֹת רְעוּת, הבאות מן הצדדים, מַעֲלָה וּמוֹרִיד לַעֲצֹר טָלְלִים רְעִיב, הבאים מהשמים לארץ. אָמַר רַבָּא, וְכֵן יֵשׁ לִנְעֻנֵעַ בְּלוּלָב. וּמוֹסִיף הֲרִ"ף, וְכֵן חֲמֻנְהֻג. וְאִיכָא מֵאֵן דְּאָמַר - ויש מי שאומר, שְׁצִירָה לִנְעֻנֵעַ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים בְּהוֹלָכָה וּבְהִבָּאָה, חוּץ מִמוֹלִיף וּמְבִיא מַעֲלָה וּמוֹרִיד, כלומר, שלכל צד שמנענע צריך לנענע שלש פעמים, וְנִמְרִי לָהּ מִנְּמָרָא דְּבָנֵי מַעֲרָבָא - ואותו האומר כן למד זאת מהמבואר בירושלמי, דְּהִרְסִינָן הָתָם - שכך שנו שם, רַב חֵיטָא בַר אֲשִׁי בָשֵׁם רַב, חֲמוּשָׁבִים לְצִאת לְדֶרֶךְ, מְבִיאִין לוֹ שׁוֹפָר וְתוֹקֵעַ, וְלוּלָב וּמִנְעֻנֵעַ, מְנַלָּה וְקוֹרָא בָּהּ וְכו', תֵּנָא בְּבִרְיֵיתָא, צִירָה לִנְעֻנֵעַ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים עַל כָּל דְּכָר וְדְכָר. רַבִּי זְעִירָא בָּעֵי - הסתפק בדין זה שצריך לנענע שלש פעמים, הֲכִין חַד וְהֲכִין חַד, אוֹ דִּילְמָא הֲכִין וְהֲכִין חַד, ומבאר הֲרִ"ף את הספק, בְּלוּמַר, הִהוּלָכָה אַחֵר וְהִהָבָא אַחֵר, ובכל אחד צריך לנענע שלש פעמים, אוֹ דִּילְמָא - או שמא נאמר שהוֹלָכָה וְהִבָּאָה שְׁנֵיהֶם אַחֵר, ובשניהם יחד מנענע שלש פעמים. אֲלָמָא - על כל פנים מוכח מנידון זה שֶׁנְּעֻנֵעַ זֶה שֶׁל שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, אינו ההולכה וההבאה עצמם, אלא הנענוע הוא דבר בפני עצמו, וחוץ מִמוֹלִיף וּמְבִיא מַעֲלָה וּמוֹרִיד הוּא. וכיון שלא נפשט ספק זה בירושלמי, אנו מחמירים ומנענעים על כל צד וצד שלש פעמים.

❧

משנה

מִי שֶׁבָּא בְּדֶרֶךְ, וּבִהְיוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא הָיָה בִּידּוֹ לוּלָב, לְבָשִׁיכָנָם בְּבִיתוֹ יוֹטֵל עַל שְׁלֻחָנּוֹ, אֵף שֶׁלֹא בִשְׁעַת הַתְּפִילָה וְאִמְרִית הַהֵלֶל. מִי שֶׁלֹא נָטַל אֶת הַלוּלָב בְּשַׁחֲרִית, יוֹטֵל בֵּין הָעֶרְבִיבִים, שְׂכַל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְלוּלָב.

המשנה דנה עתה במי שאינו יודע לקרוא את ההלל בעצמו: מִי שֶׁהָיָה עֹבֵד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מִקְרִיִן אוֹתוֹ אֶת הַהֵלֶל, עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם מִה שֶׁהָיוּ אוֹמְרִין, כיון שהם עצמם פטורים מאמירת ההלל, אינם יכולים להוציא את האדם ידי חובתו, ועליו לקרוא אחריהם מילה במילה, וְתֵבָא לוֹ מֵאַחֶרָה - תבא עליו קללה, על כך שלא למד לקרוא בעצמו, והוא זקוק שיקריאו לו. וְאֵם הָיָה גְדוֹל מִקְרָא אוֹתוֹ, וגדול יכול להוציאו ידי חובתו, עוֹנָה אַחֲרָיו עַל כָּל דָּבָר וּדְבָר 'הִלְלוּיָהּ'.

❧

גמרא

תֵּנִי רַבִּינָן - שנו חכמים בברייתא, בְּאַמְתָּא אָמְרוּ - הלכה פסוקה היא, לגבי ברכת המזון, בֵּן מְכָרָהּ לְאִבֵּי וּמוֹצִיא וּיְדֵי חוֹבָה, וְעֹבֵד כְּנַעֲנִי מְכָרָהּ לְרַבּוֹ וּמוֹצִיא וּיְדֵי חוֹבָתוֹ, וְאִשָּׁה מְכָרְתָּהּ לְבַעֲלָהּ וּמוֹצִיאָתוֹ, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים, תֵּבָא מֵאַחֶרָה [-קללה] לְאָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מְכָרְכִין לוֹ, שלא למד לברך בעצמו.

❧

כשתקנו נביאים לקרוא את ההלל בימים מסוימים, אמרו שהכל חייבים בקריאה זו, אך כיון שאין הכל בקיאים בדרך קריאתה, תיקנו שאחד קורא את ההלל, ועל כל פרק עונים אחריו 'הללויה', אמנם לאחר זמן כשהיו הכל בקיאים בקריאתו היו כולם קוראים, אך עדיין נשאר מקומות בהם אומר הציבור 'הללויה' אחרי שליח הציבור, ומתוך כך ניתן ללמוד כיצד היתה התקנה הראשונה: אָמַר רַבָּא, הִלְכְּתָא גְּבִירוֹתָא אִיכָא לְמִיגְמַר מִמְּנֶהֱנָא דְּהִלְיָא - הלכות גדולות יש ללמוד ממנהג אמירת ההלל, כפי שאנו רואים שנוהגים בקריאת ההלל בבתי כנסיות בזמן הזה [כלומר, בזמנו של רבא], הוּא - שליח הציבור אוֹמַר 'הִלְלוּיָה' שזו פתיחת נוסח ההלל, וְהֵן - השומעים אוֹמְרִים אַחֲרָיו 'הִלְלוּיָה', ואחר כך אומרים הכל את המשך הפרק הראשון שבהלל, מְבָאֵן יֵשׁ ללמוד שְׂמֻצָּה לַעֲנוּת הִלְלוּיָהּ, כלומר, מכאן יש ללמוד שבתחילה תקנו שהכל עונים רק 'הללויה' אחרי שליח הציבור, ובזמן הזה אף שהבקיאים אומרים את כל הנוסח בעצמם, מכל מקום בפתיחה הם עונים אחרי שליח הציבור תיבת 'הללויה' כמו אותם שאינם בקיאים, כיון שאין להם הפסד בכך שהם מתחילים מעט אחרי שליח הציבור, ומאידך יש בכך זכר לתקנה הראשונה. לימוד נוסף, אחרי

שענו אחריו את התיבה הראשונה, הללויה, הוא אומר (תהילים קיג ח) 'הללו עבדי ה' עד סוף הפרק, והן אומרים אחריו 'הללויה', מכאן יש ללמוד שגדול מקרא אותו ועונה אחריו הללויה, כלומר, מכך שעשו גם כאן זכר למנהג הראשון, שהיו הכל יוצאים ידי חובה בקריאת שליח הציבור, יש ללמוד שאף בזמן הזה הרוצה לצאת ידי חובתו משליח הציבור די בכך שיענה 'הללויה' אחרי כל פרק. לימוד נוסף: הוא אומר 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', והן אומרים אחריו 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', מכאן שכלבד אמירת 'הללויה' בסוף כל פרק ופרק, יש מצוה לענות ראשי פרקים, ומתחילת ההלל ועד ל'הודו לה' הכל נחשב פרק אחד, וב'הודו לה' אומרים כולם את תחילת הפרק [ואף שכיום הכל בקיאים ואומרים את כל ההלל בעצמם, אומרים את תחילת הפרק בקול, זכר לאותו זמן שהיו הכל יוצאים ידי חובה בשמיעת שליח הציבור]. מסייעת לכך הגמרא, איתמר נמי - כמו כן שנינו מימרא זו, אמר רב חנן בר אבא, מצוה לענות ראשי הפרקים. לימוד נוסף, הוא - שליח הציבור אומר 'אנא ה' השמיעה נא, והן אומרים אחריו 'אנא ה' השמיעה נא', וכאן אין אומרים רק ראשי פרקים, אלא את כל הפסוק, מכאן יש ללמוד שיש אפשרות שקטן מקרא אותו - את הגדול, ואז אינו יוצא ידי חובה בשמיעתו, ועונה אחריו כל מה שהוא אומר, ולכן השאירו פסוק זה שאומרים אותו הכל, לזכור הלכה זו. לימוד נוסף: הוא - שליח הציבור אומר 'אנא ה' הצליחה נא, והן ענינו אחריו 'אנא ה' הצליחה נא', וכיון שהם יוצאים ידי חובה מדין 'שומע כעונה', ואחר כך חוזרים ואומרים כן בעצמם, הרי זה כאילו אמרו פסוק זה פעמיים, מכאן יש ללמוד שאם בא לכפל פסוקים אלו, כופל. הוא אומר 'ברוך ה' אלהינו אומרים את סיום הפסוק, 'בשם ה', מכאן יש ללמוד שהשומע בעונה, ולכן יכולים השומעים לומר את חצי הפסוק השני, ונחשבים הם כאילו אמרו את הפסוק בשלמותו, מאחר ושמעו את תחילתו מפי שליח הציבור. הגמרא מביאה נידון בענין 'שומע כעונה': בעו מוניה - שאלו בני הישיבה שאלה זו מרבי חנינא בר אבא, שמע האדם ברכה ולא ענה אמון, או ששמע את ההלל ולא ענה 'הללויה', מהו - מה דינו, האם יצא ידי חובתו. אומר ליה -

השיב להם רבי חנינא בר אבא, חבימא - החכמים, וספריא - הסופרים, מלמדי התינוקות, ודרושיא - והדרשנים, ורישי עמא - וראשי העם, אמרי - כולם אומרים דין זה, שאם שמע ולא ענה, יצא ידי חובתו, ואין הענייה מעכבת. איתמר נמי - כמו כן נאמרה מימרא זו, אמר רבי שמעון בן פזי, אמר רבי יהושע בן לוי משום [בשם] בר קפרא, מניין לשומע שהוא בעונה, כלומר, שהשומע נחשב כאילו אמר את הדבר בעצמו, שנאמר (מ"ב כז טז) 'כה אומר ה' הנני מביא רעה אל המקום הזה ועל יושביו את הדברים האלה אשר קרא המלה ואשיהו' [לשון הפסוק לפנינו, 'את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה'], וקשה, וכי ואשיהו קראו, והלא שפן הסופר קראו, דכתיב (ס"ב כז י) 'ויקרא שפן את הדברים לפני המלך', אלא מכאן לשומע בעונה.

❧

משנה

משנתנו ממשיכה לבאר את אופן אמירת ההלל: מקום שנהגו לכפול - לומר פעמיים את הפסוקים מ'אודך ה' ועד סוף ההלל, יכפול. מקום שנהגו לפשוט - לומר פעם אחת, יפשוט. מקום שנהגו לברך אחריו - אחרי אמירת ההלל, יברך [ובגמרא יבואר דין הברכה שלפני אמירת ההלל], הכל כמנהג המדינה.

המשנה דנה עתה בשנת השמיטה, בה אסור לעשות סחורה בפירות שביעית, וכיצד רוכשים את המינים בארץ ישראל בשנה זו: הלוקח [-הקונה] לזלב מחברו בשביעית, ומדובר באדם הקונה מעם הארץ לזלב ואתרוג, ואף שהלולב אינו קדוש בקדושת שביעית, שהרי אינו ראוי לאכילה, הרי האתרוג קדוש בקדושת שביעית, ועם הארץ חשוב שלא ינהג בדמי האתרוג בקדושת שביעית, ולא יבערם בשעת הביעור, ולכן נוהגין לו המוכר את האתרוג במתנה, ומבליע לו הקונה את שווי האתרוג בדמי הלולב, שאינו רשאי לקלחו - לקנות ממנו את האתרוג בשביעית, וכמו שהתבאר.

❧

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין אמירת ההלל: תנא - שנינו בברייתא, רבי, היה כופל בה דברים, כלומר, מהפסוק 'אודך

כִּי עֲנִיתִנִּי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה הִיא אוֹמֵר כֹּל פֶּסוּק פֻּעַמִּים,
רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּרָטָא הִיא מוֹסִיף בָּהּ דְּבָרִים. מִבְּרֵרֵת הַגְּמָרָא,
מָאִי - מָה הִיא הוּא מוֹסִיף. אָמַר אַבְבִּי, מוֹסִיף לְכַפֵּל מֵאֲדָרָה
ה' וְלִמְטָה - וְהִלָּא, וְכַפִּי שֶׁהִיא רַבִּי נוֹהֵג.

❧

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, 'מִקּוֹם שֶׁנִּהְיָ לְבָרָה אֶחָד, וְכָרָה וְכוּ'. אָמַר
אַבְבִּי, לֹא שָׁנָה דִּין זֶה, שֶׁהִבְרָכָה עַל הַהִלָּל תְּלוּיָה בַּמִּנְהָג, אֲלָא
בְּבִרְכַּת שְׁלֹא־אֶחָד, אֲכָל הַבְּרָכָה שֶׁלִּפְנֵינוּ, מִצְוָה לְבָרָה, וְאִין
הַדְּבָר תְּלוּי בַּמִּנְהָג, דָּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, כֹּל
הַמִּצְוֹת כֻּלָּן מִבְּרָה עָלֵיהֶן עוֹבֵר לְעִשְׂתֵּיהֶן [-קוּדָם עִשְׂתֵּיהֶן].
מִבְּרֵרֵת הַגְּמָרָא, מָאִי מְשַׁמֵּעַ - מַהִיכֵן יֵשׁ לַלְמוּד דְּהָאִי -
שֶׁלִּשׁוֹן זֶה שֶׁל 'עוֹבֵר', לִישׁוֹנָא דְּאֶקְדוּמִּי הוּא - לִשׁוֹן הַקְּדָמָה
הוּא [וְלֹכֵן אָמְרוּ 'עוֹבֵר' לַעֲשִׂיתָם' וְהַכוּוֹנָה 'קוּדָם
לַעֲשִׂיתָם'], אָמַר רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק, יֵשׁ לַלְמוּד זֹאת מִכֶּךָ
דָּאָמַר קְרָא (שְׁמוּאֵל ב' יח כג) 'וַיִּרְץ אַחִימֵלֵךְ דָּרָךְ הַכְּבֹד, וַיַּעֲבֹר
אֶת הַבּוֹשֵׁי, וְהִינֵנו שֹׂרֵץ לִפְנֵי הַכּוֹשִׁי. אַבְבִּי אָמַר, מִזְּהָא -
מִפְּסוּק זֶה יֵשׁ לַלְמוּד זֹאת, שֶׁנֶּאֱמַר לִגְבִּי יַעֲקֹב אֲבִינוּ כִּשְׁפָגַשׁ
אֶת עֲשִׂיו (זֵכֶרָא לֵב ג) 'וְהוּא עֹבֵר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה
שֹׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אַחִיו'. וְאִי־בְעִית אֵימָא - וְאִם
תִּרְצָה אוֹמֵר לָךְ שִׁישׁ לַלְמוּד זֹאת מִזְּהָא - מִפְּסוּק זֶה, (מִיכָה
ב יג) 'וַיַּעֲבֹר מִלִּפְנֵיהֶם וְה' בִּרְאִשָּׁם'.

❧

מִשְׁנָה

נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת
תְּמָרִים וְעֹנֵף עֵץ עֵבֶת וְעֹרֵבֵי נָחַל וּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם
שִׁבְעַת יָמִים', וּמִבּוֹאֵר בַּפֶּסוּק שֶׁהַשְּׂמִיחָה שִׁבְעַת יָמִים הִיא
'לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם', כְּלוּמַר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: בְּרִאשׁוֹנָה, הָיָה
לִיָּלָב [-אַרְבַּעַת הַמִּינִים] נֶטֶל בְּמִקְדָּשׁ שִׁבְעָה יָמִים, וּבְמִדְיָנָה
- בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל [וְכָל שָׁכֵן בַּחוּץ לְאֶרֶץ], יוֹם אֶחָד - יוֹם
טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל סוּכּוֹת, וְכַמְשָׁמְעוֹת הַפֶּסוּק. מִשְׁתַּרְבֵּי בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁנִי, הִתְקִין רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי שֶׁיֵּהָא לִיָּלָב נֶטֶל אַף
בְּמִדְיָנָה שִׁבְעָה יָמִים, זָכַר לְמִקְדָּשׁ. וְעוֹד תִּקְנָה הִתְקִין רַבִּין
יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁיֵּהָא יוֹם הָקָרָה בְּלֹא אֲסוּר, כְּלוּמַר, יוֹם ט"ז
נִסָּן שְׁמִנִּיפִים בּוֹ אֶת הָעוֹמֵר, וְהִנֵּפָה זֶה הִיא הַמִּתְרִיהַ
בְּאִכִּילָה אֶת הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה, אֲמֵנָם לְאַחֵר שַׁחֲרַב בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ וְאִין מִנִּיפִים אֶת הָעוֹמֵר כָּלֵל, מִצַּד הַדִּין מוֹתֵר

לֵאכּוֹל מִהַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה מִיַּד כֶּשֶׁהֶאִיר הַמְּזֹרֵחַ בְּיוֹם ט"ז,
אֲמֵנָם חֲשַׁשׁ רַבִּין יוֹחָנָן שֶׁכְּשִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּמַּהֲרָה יִזְכְּרוּ
הָאֲנָשִׁים שֶׁבִּשְׁנָה הַקּוּדְמָת אֲכָלוּ אֶת הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה מִיַּד
בַּשַּׁחֲרִית שֶׁל יוֹם ט"ז, וַיַּעֲשׂוּ כֵן גַּם בְּאוֹתָהּ שָׁנָה, וְלֹא יִידְעוּ
שֶׁבִּשְׁנָה הַקּוּדְמָת הִיא הַדְּבָר מוֹתֵר מִחֲמַת שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ אֶת
הָעוֹמֵר, וְאִילוּ בִּשְׁנָה זֹאת הַדְּבָר אֲסוּר עַד הַקְּרִבַּת הָעוֹמֵר.
וּמִשּׁוּם כֵּךְ תִּיקֵן שֶׁכָּל יוֹם ט"ז יֵהָא אֲסוּר בְּאִכִּילַת הַתְּבוּאָה
הַחֲדָשָׁה.

❧

גְּמָרָא

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה שֶׁנִּתְקַנּוּ כְּמָה תִּקְנוֹת 'זָכַר לַמִּקְדָּשׁ'. מִבְּרֵרֵת
הַגְּמָרָא, מָנָא לֵן דְּעִבְדִּידָא - מִנִּין אֲנוּ לוּמְדִים שִׁישׁ לַעֲשׂוֹת
זָכַר לַמִּקְדָּשׁ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא - כֵּךְ נֶאֱמַר בַּפֶּסוּק
(יִרְמְיָה ל יז) כִּי אֵעֲלֶה אֶרְכָּבָה לָךְ וּמִמִּבּוֹתֶיךָ אֶרְפָּאָה נָאָם ה', כִּי
נִדְּחָה קְרָאוּ לָךְ, צִיּוֹן הִיא, דְּרִישׁ אֵין לָךְ, וּמֵהַלְשׁוֹן 'דְּרִישׁ אֵין
לָךְ' יֵשׁ לַלְמוּד, מִכָּלֵל דְּבַעֲיָא דְּרִישָׁה - מִשְׁמַע שִׁישׁ צוֹרֵךְ
לְדוֹרְשָׁה, וְלַעֲשׂוֹת לָהּ זָכַר.

❧

מִשְׁנָה

יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֹג שֶׁחַל לְהִיזֵת בַּשַּׁבָּת, וְנִטִּילַת לוֹלֵב
בְּיוֹם זֶה דוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אֵךְ אֵין הוּצָאָתוֹ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת
דוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת, וְלֹכֵן כֹּל הָעָם מוֹלִיכִין אֶת לִילְבִּיהֶן מִעֵרֵב
שַׁבַּת לְבֵית הַבְּנֵסֶת, לְמַחֵר כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מִכִּיר אֶת שְׁלוֹ, וְנוֹטְלוֹ.
וְהַטַּעַם שֶׁהוּצָרֵךְ כָּל אֶחָד לְהַכִּיר אֶת שְׁלו, מִפְּנֵי
שֶׁאֲמַרוּ, אֵין אָדָם יוֹצֵא יָדֵי חוּבְתּוֹ בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֹג
בְּלִילְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם', שִׁיְהִיו אַרְבַּעַת
הַמִּינִים שֶׁלָּכֶם. וּבִשְׁאָר כָּל יָמֵי הַחֹג, יוֹצֵא אָדָם יָדֵי חוּבְתּוֹ
גַּם בְּלִילְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ.

❧

גְּמָרָא

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, 'לְמַחֵר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכִּיר אֶת שְׁלו וְנוֹטְלוֹ'.
מִבְּרֵרֵת הַגְּמָרָא, מָנָא הֲנִי מִיָּלִי - מִנִּין יֵשׁ לַלְמוּד דִּין זֶה,
שֶׁצָּרִיךְ כָּל אֶחָד לִיטוֹל דּוּקָא אֶת הַלוֹלֵב שְׁלו, דְּתַנּוּ רַבִּינָן -
שֶׁכֵּךְ שְׁנֵי חֲכָמִים בְּבִרְיִיתָא, נֶאֱמַר בַּפֶּסוּק (וַיִּקְרָא כג מ)
'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם', וַיֵּשׁ לְדֹרוֹשׁ מִלְשׁוֹן 'וּלְקַחְתֶּם', לְלַמֵּד שֶׁיֵּהָא
לְקִיחָה תִּקְנָה [-שְׁלֵמָה] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, שִׁיטוֹל כָּל אָדָם אֶת כָּל
אַרְבַּעַת הַמִּינִים, וְכַפִּי שֶׁהַתְּבוּאָה לַעִיל. וּמִלְשׁוֹן 'לָכֶם' יֵשׁ

ללמוד שיהיו ארבעה מינים אלו **משלכם, להוציא** [-למעט] את הגזול, ואת השאול. מכאן אמרו, אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון של חג בלולבו של חברו, אלא אם כן נתנו לו במתנה. ומעשה ברבן גמליאל, רבי יהושע, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא, שהיו באין בספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד, שלקחו [-שקנאו] באלף זוז [ונקטה זאת הברייתא ללמדנו כמה היו מצוות חביבות עליו], ותחילה נטלו רבן גמליאל ויצא בו ידי חובתו, נתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי אלעזר במתנה, נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו, ונתנו לרבי עקיבא במתנה, נטלו רבי עקיבא ויצא בו, והחזירו לרבן גמליאל. שואלת הגמרא, למה לי למימר - מדוע הוצרכה הברייתא לומר לנו שרבי עקיבא החזירו לרבן גמליאל. משיבה הגמרא, מילתא אנב אורחיה קא משמע לן - השמיעה לנו הברייתא דין נוסף בדרך אגב, דמתנה על מנת להחזיר, שמה מתנה - נחשבת היא כמתנה גמורה, ולכן אף שרבן גמליאל נתן להם את הלולב במתנה על מנת להחזיר, ומחמת כן החזיר לו רבי עקיבא את הלולב, מכל מקום כיון שבשעה שנטלוהו היה הוא שלהם, יצאו ידי חובתם. ופדבריו דרבא, דאמר רבא בפסק י"ש נזחלין (כ"ז קלז), האומר לחבירו בחג הסוכות 'חילה אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירוהו לי', נטלו ויצא בו, והחזירו, הרי שקיים את התנאי, ולכן היתה המתנה קיימת, ויצא ידי חובתו אבל אם לא החזירו, הרי שלא קיים את התנאי, ובטלה המתנה, ונמצא שנטל אתרוג שאינו שלו, ולכן לא יצא.

וגרסינן נמי התם - ועוד למדנו שם, אמר רבא בר רב הונא, האחיך שירשו את אביהם, אך עדיין לא חלקו בירושה, שנקנו אתרוג בתפיסת הבית - בממון המשותף של כל בני הבית, נטלו אחד מהן לשם מצוות אתרוג ויצא בו - ובא לצאת בו ידי חובתו, הדין תלוי במידת הבעלות שיש לו על האתרוג, והסימן לכך, אם יכול גם לאוכלו אם ירצה בכך, ולא ימחו בידו האחים, כיון שיש שם אתרוגים נוספים, וכל אחד יכול ליטול אתרוג לעצמו, יצא ידי חובתו, דכיון שזכה בו והוא שלו, יכול לצאת בו ידי חובתו. ואם לאו - אבל אם אין לו רשות לאוכלו, כיון שאין שם אתרוגים נוספים, ואף האחים רוצים לקיים את המצוה, הרי נמצא שאינו שלו, אלא שייך

בשותפות לכולם, ולא יצא ידי חובתו, כיון שאין זה 'לכם'. מוסיפה הגמרא שם תנאי בדיון זה: ודוקא דאיכא [-שיש] אתרוג לכל אחד ואחד מהאחים, ולכן אין הם מקפידים על אחד האחים שלוקח את אחד האתרוגים, אכל אם יש כנגד האתרוג רק פריש או רמון, לא יצא, כיון שבודאי כל אחד מהם מקפיד שלא יטול אחיו את האתרוג וישאיר לו את הפרי האחר, כיון שכל אחד רוצה לצאת ידי חובתו מוסיף הר"ף: ושמע מינה - ויש ללמוד מדיון זה, דחגי בי תרי דזבני לולבא בשתפות - שאם שני בני אדם קנו לולב בשותפות, לא נפק ביה חד מנייהו ידי חובתיה ביומא קמא - אין אחד מהם יוצא ידי חובה בנטילתו ביום הראשון, שיש צורך שיהא הלולב 'לכם', כיון שהוא שייך שניהם יחד, עד דיהבי חד לחבריה מנתא דיליה - עד שיתן אחד מהם לחבירו את חלקו שבלולב, ואי לא - ואם לא נתן לו, לא נפיק - לא יצא ידי חובתו.

הגמרא דנה עתה בענין החזקת ארבעת המינים בשעת התפילה: אמר ליה מר בר אמרימר לרב אשי, אבא, שהוא אמרימר, מצלי ביה - היה מתפלל כשהלולב בידו. המשך מר בר אמרימר ואמר, ואותיכנא ליה - והקשיתי לאבי מהא דתניא - מברייטא זו ששינו בה לא יאחו אדם תפלין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל, כיון שהוא טרוד בשמירתם שלא יפלו מידו, ואינו יכול לכוון בתפילתו, ואם כן גם לגבי הלולב יש לחשוש שמחמת טרדתו לא יוכל לכוין כראוי ופריק - ויישב אבי את קושייתי ואמר, התם - שם, בברייטא, לגבי החזקת תפילין או ספר תורה, לאו מצוה הוא - אין מצוה בכך, וטריד - ומחמת כן הוא טרוד בשמירתו עד שיניחנו מידו, ואינו יכול לכוון, אבל הכא - כאן, בהחזקת הלולב, מצוה הוא, וכיון שכך היא דרך קיום המצוה, בהחזקת הלולב בידו, לא טריד - אין דעתו טרודה בכך.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תניא - שנינו בברייטא, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, כך היה מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, נכנס לבית הכנסת להתפלל ולולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו. אמנם כאשר הוא קורא בתורה, שצריך לפתוח את ספר התורה, וכן אם הוא כהן ונשא את כפיו, ואינו יכול

לאוחזו באותה שעה, מניחו על גבי קרקע. הולך לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולולב בידו. נכנס לבית המדרש ללמוד תורה, והחזקת הלולב טורדת אותו מעיונו, משגרו - שולחו לביתו ביד עבדו, או ביד בנו או ביד שלוהו.

❧

משנה

רבי יוסי אומר, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, בזמן שבית המקדש קיים, שהיתה נטילת לולב דוחה את השבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים, אף שהוצאת הלולב אינה דוחה את השבת, כמו שהתבאר לעיל, פטור מקרבן חטאת, מפני שהוציא ברשות, שהיה טרוד בכוונתו לקיים את המצוה, ומתוך כך טעה והוציאו.

❧

גמרא

אמר אביי, לא שנו דין זה, המוציא לולבו לרשות הרבים פטור, אלא באופן שעדיין לא יצא בו ידי חובתו, והרי הוא טרוד טירדה של מצוה, אבל אם כבר יצא בו ידי חובתו, ואחר כך הוציאו לרשות הרבים, חייב, כיון שאינו טרוד טרדה של מצוה. תמיהה הגמרא, כי - כאשר עדיין לא יצא בו, אמאי - מדוע הוא פטור, והא מדיאגביה נפק ביה - והרי מאותו רגע שהגביהו יצא ידי חובתו, ושוב אינו טרוד טירדה של מצוה, ויש לחייבו על ההוצאה לרשות הרבים. מתרצת הגמרא, אמר אביי, מדובר באופן שהפכו ויצא עמו כך, דאמר חזקיה, אמר רבי ירמיה משום [בשם] רבי שמעון בן יוחאי, כל המצות בלוי, המתקיימות במינים הצומחים מהאדמה, כגון נטילת לולב, אין אדם יוצא בהן אלא כשאוחרם דרך גדילתו, שנאמר לגבי בניית המשכן (שמות כו טו) 'ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמודים, ותניא נמי הכי - ושנינו כן גם בברייתא, 'עצי שטים עמודים, שעומדים דרך גדילתו, והוא הדין לשאר מצוות. תירוק נוסף: רבא אמר, אפילו תימא - יכול אתה לומר גם שמדובר באופן שלא הפכו כשהוציאו, אלא הוציאו דרך גדילתו, והבא פמאי עסקינן - ובאיזה אופן מדובר כאן, ומדוע לא יצא ידי חובה מיד כשהגביהו, בגין שהוציאו בקלי. תמיהה הגמרא על תירוק זה של רבא, והא - והרי רבא עצמו הוא

דאמר שלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה - נחשבת היא לקיחה, ויוצאים בה ידי חובתו, ומחמת כן אם נטלו בסודר, סובר רבא שיצא. מתרצת הגמרא, הני מילי - דין זה הוא דוקא כשנטלו דרך פבור, כגון כשנטלו בסודר, אבל כשנטלו דרך ביזון, כגון שהוא מונח בכלי, לא - אין זו לקיחה שיוצאים בה ידי חובה.

❧

משנה

מקבלת אשה את הלולב ומיניו מיד בנה או מיד בעלה, ומחזרת למים בשבת, והחידוש הוא שאף שאינה חייבת בנטילת לולב אין הלולב נחשב מוקצה לגביה [ומדובר על הזמן שהיו נוטלים לולב בשבת, קודם שגזרו חכמים איסור בדבר]. רבי יהודה אומר, בשבת מחזירין - מותר להחזיר את הלולב למים, אבל אסור להחליפם או להוסיף עליהם. ביום טוב מוסיפין - מותר אפילו להוסיף מים ללולב, אבל אסור להחליפם במים אחרים, כיון שיש בכך טירחא של תיקון, ובמזג - בחול המועד מחליפין - מצוה להחליף את המים. וכל קטן חידע לנענע את הלולב, חייב בלולב מדרבנן, כדי שיתחנך בקיום המצוות.

❧

גמרא

הגמרא דנה בדין האמור בסיום המשנה, שקטן היודע לנענע חייב בלולב. תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, קטן חידע לנענע, חייב בלולב. וקטן חידע להתעטף בציצית, חייב בציצית. וחידע לשמור תפיליו בנקיות, אביי חייב לקח לו תפילין. וחידע לדבר, אביו מלמדו תורה וקריאת שמע, ומבארת הגמרא דין זה, 'תורה, אמר רב המנונא, היינו הפסוק (דברים לג 7) 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב', 'קריאת שמע' היינו פסוק ראשון, שהוא (דברים ו 7) 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד'. חידע לשמור ידיו, שמשעה שנטלם בשחרית לא נגע בשום דבר המטמא את הידים, ואם נגע חוזר ונוטל ידיו, אפליין על ידיו טהרות - מותר לאכול טהרות שנגע בהם, ואין חוששים שמא נטמאו. ידע לשאל - הגיע לגיל שניתן לשאול אותו אם נגע בטומאה, ומשיב הן או לאו, ועתה אמר שאינו יודע, הרי זה כספק טומאה, ולכן ברשות היחיד ספקו טמא, ברשות

הַרְבֵּיב, סִפְקוֹ טָהוֹר [כמו שדרשו חכמים מפסוקים, שיש הבדל בין ספק טומאה ברשות הרבים לבין ספק טומאה ברשות היחיד]. ואם יודע הקטן לפרם בפיו, חולקין לו תרומה בבית הגרנות [ואף שאין קטן נושא כפיו לבדו, הרי נושא כפיים יחד עם כהנים גדולים]. קטן היודע לשחוט, אף על פי שאינו יודע הלכות שחיטה, אוכלין משחיטתו. אמר רב הונא, והוא - ובתנאי שגדול עומד על גביו, ובודק ששחט כהוגן, ולא שהה ולא דרס, ואפילו לכתחילה ניתן להניח לקטן לשחוט באופן זה. ואם יכול הקטן לאכול פזית דגן, מרחיקין מצואתו ומממיו רגליו ארבע אמות כדי להתפלל או לקרוא קריאת שמע. אמר רב חסדא, והוא - ובתנאי שיוכל לאכול בכדי אכילת פרם - בשיעור זמן של אכילת חצי ככר [יש אומרים שיעור חצי הככר הוא כארבע ביצים, ויש אומרים ששיעורו כשלש ביצים].

אמר רב חייא בר אבא בריה [בנו] דרב אוןא, ונדול, אף על פי שאינו יכול לאכול בכדי אכילת פרם, יש להרחיק ארבע אמות מצואתו ומי רגליו, דבתיב (קהלת א יח) 'ויסיה דעת יוסיה מכאוב', כלומר, כשהאדם גדול ומוסיף דעת, גם מוסיף 'מכאוב', שיש ריח רע מצואתו, ויש להרחיק ממנה ארבע אמות תמיד.

ואם יכול הקטן לאכול פזית צלי, שוחטין עליו את הפסח - ממנים אותו על קרבן הפסח יחד עם שאר בני החבורה, מאי טעמא - ומה הטעם לכך שאם אינו יכול לאכול שיעור זה אין ממנים אותו, כיון ש'איש לפי אכלו' תכסו על הש' בתיב בפסוק (שמות יז ז), ללמד שרק מי שיכול לאכול ראוי להיות מנוי על קרבן הפסח, וכיון שקרבן הפסח נאכל רק צלי, יש צורך שיהא הקטן יכול לאכול כזית צלי. רבי יהודה אומר, אין ממנים את הקטן על קרבן הפסח עד שיודע הפרש אכילה - עד שמבין בעיניו אכילה, כיצד, נותנין לו צרור - אבן, וזורקו. ונותנים לו אגוז לאכילה, ונזטלו.

סליקו לחו לולב הגזול

שנה

פרק זה עוסק במצוות הנוהגות בחג הסוכות ושמיני עצרת, ומבאר כמה ימים נוהגת כל מצוה [הרי"ף כדרכו השמיט את המשניות שעוסקות בהלכות ומנהגים שהיו שייכים רק

בזמן שבית המקדש היה קיים, ואינם נוהגים בזה]. לולב וערבה נוהגים ששה ושבעה - או ששה ימים או שבעה ימים, וכמו שיבאר להלן. אמירת הללל, והשמחה בחג, נוהגים כל שמונה ימי החג. ספק ונפוך המים, נוהגים שבעה ימים, ואינם נוהגים בשמיני עצרת. החליל של שמחת בית השואבה, נוהג חמשה וששה - או חמשה ימים או ששה, לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב, ואם חל יום טוב בשבת נשארים ששה ימים לחליל של שמחת בית השואבה, ואם חל יום טוב בחול, נשארים רק חמשה ימים. מבאר המשנה, 'לולב שבעה ביצה, מתי נוהגת מצות נטילת לולב שבעה ימים, ומבאר, יום טוב הראשון של חג הסוכות שחל להיות בשבת, ואז יש מצוה מן התורה בנטילת הלולב ביום הראשון, אזי נוהג הלולב שבעה ימים, שהרי הוא דוחה את השבת [קודם שגזרו חכמים שלא ליטול לולב בשבת גם ביום טוב הראשון], ואם חל יום טוב ראשון של סוכות באחד משאר כל הימים של השבוע, שאז אין מצות נטילת לולב דוחה שבת, נוהגת מצוה זו רק ששה ימים.

גמרא

גמרא

שנינו במשנה, 'יום טוב הראשון שחל להיות בשבת, לולב שבעה. ושאר כל הימים, ששה'. תמיהה הגמרא, אמאי - מדוע בשבת של חול המועד אסור ליטול לולב, והרי טלטול בפלגא הוא - אין זה אלא טלטול מוקצה [אף שהלולב ראוי לקיום מצוה, מכל מקום כיון שאינו 'כלי' שייך בו איסור טלטול מוקצה], ולידחי שבת - וקיום מצוות לולב דוחה איסור קל זה של טלטול מוקצה. מתרצת הגמרא, אמר רבה, גזירה היא שגזרו חכמים, שמא יטלנו בידו, וילך אצל בקי ללמוד את סדר הנענועים, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים. מוסיפה הגמרא, והיינו טעמא דשופר - וזהו הטעם שגזרו חכמים שלא לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת, מחשש שיטול את השופר וילך אצל בקי ללמוד את דיני התקיעות, ויטלטלו ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דמגילה, שאין קוראים מגילת אסתר כאשר חל פורים בשבת.

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** - אם כך, שמחשש טלטול ברשות הרבים תקנו חכמים שאין נוטלים לולב בחול המועד, **רִאשׁוֹן נָמִי** - היה להם לגזור כן אף ביום טוב ראשון של סוכות שחל בשבת, ומדוע שנינו במשנה שאם חל יום טוב בשבת, נוטלים לולב בשבת. מתרצת הגמרא, יום טוב **רִאשׁוֹן, דְּאִית לִיה** - שיש לו עיקר מן התורה בגבולין, כלומר, שחיוב נטילתו מן התורה הוא בכל מקום, ואף מחוץ למקדש, ונמצא שמצוות נטילתו חשובה, **לֹא גָזְרוּ בֵּיה רַבָּנִן** - לא גזרו בו חכמים איסור, **הֵנָּה** - שאר ימים, **דְּלִית לָהּ עִיקַר מִן הַתּוֹרָה בְּגִבּוּלִין** - שאינם נוהגים מן התורה בכל מקום, אלא רק במקדש, אף שמדרבנן נוהגת נטילתו בכל מקום, מכל מקום בשבת גָּזְרוּ בֵּיה רַבָּנִן איסור נטילה, מחשש שיבא לטלטלו בשבת ארבע אמות ברשות הרבים. ממשיכה הגמרא ומקשה, **אִי הָכִי** - אם כך, שביום טוב ראשון לא גזרו חכמים איסור נטילה בשבת, **הָאִידְנָא נָמִי לְדָחִי** - גם בזמן הזה תדחה נטילת לולב את השבת, ומדוע כשחל יום טוב ראשון בשבת אין נוטלים לולב כלל. מתרצת הגמרא, הטעם הוא כיון שאנו בבבל **לֹא יִדְעִינָן בְּקִבּוּעָא דִּירְחָא** - אין אנו יודעים מתי נקבע החודש, ושמא אין יום טוב אלא למחר, וכיון שאין זה ודאי יום טוב, לא התבטלה גזירת חכמים. ממשיכה הגמרא ומקשה, **אֵינְהוּ** - הם, בני ארץ ישראל, **דִּידְעֵי בְּקִבּוּעָא דִּירְחָא** - שיודעים הם מתי חל ראש חדש, וממילא יודעים בבידור איזה יום הוא יום טוב ראשון, **לִידְחֵי** - תדחה מצוות נטילת לולב את השבת, ביום טוב ראשון. מתרצת הגמרא, **כִּיּוֹן דְּאֵנָּן לֹא דְחִינָן** - כיון שבחוץ לארץ אין נטילת לולב דוחה יום טוב ראשון, מהטעם שהתבאר לעיל, **אֵינְהוּ נָמִי לֹא דָּחוּ** - אף בני ארץ ישראל אינם נוטלים לולב בשבת, כדי שלא ייעשו ישראל אגודות אגודות, ולא תיראה התורה כשתי תורות. וגזירה זו, שאף הבקיאים לא יטלו לולב בשבת אפילו ביום טוב ראשון, מחמת אותם שאינם בקיאים, גזרו חכמים לאחר שנחרב בית המקדש (רמב"ם). [ואף שתקיעת שופר היא מצוה דאורייתא הנוהגת בכל מקום, ואף על פי כן אין תוקעים בשופר בראש השנה שחל בשבת, היינו כיון שברוב השנים לא היו יודעים בבוקר של ראש השנה אם אכן היום

יהיה ראש השנה, כל זמן שלא התקבלה עדות העדים בבית דין, וחששו חכמים שאם יתקעו ביום זה כשחל בשבת, יתקעו אף בשנים אחרות הגם שלא התקבלו העדים, ולכן אסרו את התקיעה בשופר בשבת תמיד (ר"ן)].

מבררת הגמרא: **יּוֹם טוֹב רִאשׁוֹן** של חג הסוכות, **דְּאִית לִיה עִיקַר מִן הַתּוֹרָה בְּגִבּוּלִין** - שהוא נוהג מן התורה בכל מקום, ולא רק במקדש, **מָנָא לָן** - מניין יש ללמוד כן. ומבארת, **דְּתַנִּיא** - שכך שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כג מ) **'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן'**, וכך יש לדרוש את הפסוק, **'וּלְקַחְתֶּם, לְלַמֵּד שֶׁתִּהְיֶה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. לָכֶם'**, שתהא הלקחה **מְשֻׁלָּכָה, לְהוֹצִיא** [-למעט] **אֶת הַגָּזִיל וְאֶת הַשְּׂאִיִל בַּיּוֹם, וְאֶפִּילוּ בַּשַּׁבָּת. רִאשׁוֹן, וְאֶפִּילוּ בְּגִבּוּלִין.** **הָרִאשׁוֹן,** כלומר יש להוסיף ולדרוש את ייתור האות ה"א שבתחילת המילה, שהוא **מְלַמֵּד שֶׁאֵינּוּ דוֹחָה שַׁבַּת אֶלָּא בַּיּוֹם טוֹב רִאשׁוֹן בְּלִבָּד.**

❧

אָמַר מַר - שנינו בברייתא, **בַּיּוֹם, וְאֶפִּילוּ בַּשַּׁבָּת.** תמחה הגמרא, לשם מה יש צורך בפסוק מיוחד לומר שנטילת לולב דוחה שבת, **פְּשִׁיטָא** - והרי דבר פשוט הוא, כיון שאין כאן מלאכה האסורה מהתורה, אלא **טְלָטוּל בְּעֵלְמָא הוּא** - אין זה אלא טלטול מוקצה, וכי **אֵיצְטְרִיד קָרָא לְמַשְׁרֵי טְלָטוּל** - וכי יש צורך בפסוק להתיר טלטול מוקצה בשבת, והרי מהתורה אין בכך כל איסור. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבָּא, לֹא נִצְרְכָה** - לא הוצרך פסוק זה **אֶלָּא לְמַכְשִׁירֵי לולב** - למלאכות הנעשות כדי להכשיר את הלולב למצוותו, כגון לקוצצו מהעץ וכדומה, **וְאֶלִּיבָא** - ולשיטתו **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנִּיא** - שהרי כך שנינו בברייתא, **לולב וְכָל מַכְשִׁירָיו** - כל המלאכות הנצרכות להכשירו לברכה, כמו קציצתו מהאילן וקשירתו **דוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, דְּרַבִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מֵאֵי טַעְמָא** - מה טעמו **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּיּוֹן דְּאָמַר קָרָא** - שהרי נאמר בפסוק **בַּיּוֹם, לרבות וְאֶפִּילוּ בַּשַּׁבָּת** [וכפי שהתבאר, שהרי לא יתכן שבא הפסוק ללמדנו שנטילת לולב עצמה דוחה את השבת, שהרי אין בכך כל איסור תורה, ואם כן ודאי בא הפסוק לרבות שאף מכשירי לולב דוחים את השבת]. **וְרַבָּנִן סְבָרִי** - ואילו חכמים החולקים על רבי אליעזר סוברים, שכך יש

לדרוש את הפסוק, 'בַּיּוֹם, וְלֹא בַלַּיְלָהּ, שִׁמְצוֹת נְטִילַת לֹוֶלֶב
מִתְקִיִּמַת בַּיּוֹם בַּלְבָּד, וְלֹא בַלַּיְלָהּ.

❧

משנה

שנינו במשנה לעיל 'ערבה, ששה ושבעה', והכוונה למצוות
ערבה שנוהגת בבית המקדש מלבד הערבות הניטלות יחד
עם הלולב, והיא מצוה מן התורה [הלכה למשה מסיני],
ולהלן תבאר המשנה את אופן קיום המצוה. עתה מבארת
המשנה את הימים שנוהגים בה: עֶרְבָה שְׁבַעַה יָמִים, בַּיּוֹם
יּוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל עֶרְבָה, כלומר, יום שביעי של חג הסוכות,
שמצוות ערבה נוהגת בו, שְׁחָל לְחֵיוֹת בַּשָּׁבָת, נוהגת מצות
ערבה אף בשבת זו, ונמצא שֶׁעֶרְבָה שְׁבַעַה, ואם חל יום
שביעי בַּשָּׂאָר כָּל הַיָּמִים, נוהגת מצות ערבה רק שֶׁשָּׁה יָמִים
[מצות ערבה אינה מפורשת בתורה אלא היא הלכה למשה
מסיני, וכדי לפרסם שהיא חיוב מן התורה תיקנו חכמים
שהיה יום אחד שבו היא תדחה את השבת, אך לא רצו
לתקן זאת ביום טוב ראשון, שאף אם יחול בשבת תנהג בו
מצות ערבה, מחשש שיסברו האנשים שמחמת שהלולב
נוהג באותו יום, נוהגת בו אף הערבה. ולכן תיקנו שרק
ביום השביעי דוחה הערבה את השבת].

❧

גמרא

אֵיתָמַר - נשנתה מחלוקת זו בבית המדרש, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חָד מֵהֶם אָמַר, 'עֶרְבָה' - מצוות חבטת ערבה
בשאר מקומות שבישראל, מלבד המקדש, יִסֹּד נְבִיאִים הִיא
- תקנת הנביאים האחרונים היא, חגי זכריה ומלאכי, שהיו
מאנשי כנסת הגדולה, וסדרו תקנות לישראל, ותקנו אף
ענין זה. וְחָד מֵהֶם אָמַר, מִנְהַג נְבִיאִים הִיא - מנהג הוא
שהנהיגו הנביאים, ואין זו תקנה המחייבת כל אדם,
וממילא אין מברכים על כך. וְאַסִּיקָנָא - והסיקה הגמרא,
אָמַר אִיבָה, הִנֵּה קְאִימָנָא קָמִיה - הייתי עומד לפניו דְּרַבִּי
אֱלֶעָזָר בַּר צְדִיק, וְאֵייתִי תְּהוּא גִבְרָא עֶרְבָה קָמִיה - והביא
אדם אחד ערבה לפניו, שְׁקִיל - נטל רבי אלעזר בר צדוק את
הערבה, חֲבַט חֲבַט וְלֹא בָרִיד - חבט אותה בקרקע ולא בירך

על כך, והיינו כיון דקסבר, מִנְהַג נְבִיאִים הִיא, וְאַמְנָהָא לֹא
מְבָרְכִין - ואין מברכים על המנהג.

אָמַר רַבִּי אֲמִי, עֶרְבָה זו, שחובטים אותה, צְרִיכָה שִׁיעוּר,
ולהלן יבואר שיעורה, וְאֵינָה נְטִילַת אֶלָּא בְּפָנֵי עֲצָמָה, ללא
מינים אחרים, כדי שיהא ניכר שהיא ניטלת לשם מצוה זו,
וְאֵין אָדָם יוֹצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ בְּעֶרְבָה שְׁבַלּוּלָב, אלא צריך ליטול
לשם כך ערבה אחרת. וְרַב חֲסִידָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, אָדָם
יוֹצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ בְּעֶרְבָה שְׁבַלּוּלָב.

מבררת הגמרא, וְכַמְּחָ שִׁיעוּרָהּ של הערבה. אָמַר רַב נַחֲמָן,
שְׁלֹשָׁה בְּדֵי עֲלִין לְחֵין - שלשה בדי ערבה, שבכל אחד מהם
יש לפחות שלשה עלים [והצריך רב נחמן שלשה בדים, כדי
שהיא ניכר שאין זו ערבה הניטלת לשם מצוות ערבה
שבּלּוּלָב, שלזה די בשני בדים (ר"ן)]. וְרַב שְׁשֵׁת אָמַר, אֶפִּילוּ
עָלָה אֶחָד בְּבֵד אֶחָד, דכיון שמנהג נביאים הוא, יש להקל בו
[אמנם שיעור אורך הערבה הוא כאורך הערבה שבּלּוּלָב,
והיינו שלשה טפחים (ר"ן)].

❧

תָּנּוּ רַבִּנָּן בְּבֵרִיתָא, הָעוֹשֶׂה לְלֹב לְעֲצָמוֹ, אָמַר [-מברך]
'שֶׁחֲחִינּוּ'. נְטִלוּ בַּחַג כְּדִי לְצַאת בּוֹ, אָמַר, 'בֹּאִי אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לֹוֶלֶב, וְאָתָּה עַל פִּי שְׁכַבְר בִּרְךָ בַּיּוֹם
טוֹב רֵאשׁוֹן עַל נְטִילַת לֹוֶלֶב, חוּזָר וּמְבָרֵךְ בַּיּוֹם טוֹב שְׁנִי עַל
נְטִילַת לֹוֶלֶב'. וְהָעוֹשֶׂה סִפָּה לְעֲצָמוֹ, אָמַר 'שֶׁחֲחִינּוּ'. נִכְנָם
לִישָׁב בָּהּ, אָמַר 'בֹּאִי אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִישָׁב
בְּסִפָּה'. וְאַסִּיקָנָא - ומסקנת הגמרא היא דְּכָל שְׁעָה שְׁנִכְנָם
הָאָדָם לִישָׁב בָּהּ, מְבָרֵךְ שׁוֹב לִישָׁב בְּסִפָּה. והטעם לכך
שמברך בכל פעם שוב, דְּגִמְרִינָן לָהּ - כיון שיש ללמוד זאת
מִתְּפִלִּין, דְּתִנָּא - שהרי כך שנינו בברייתא, תְּפִלִּין, כָּל זְמַן
[-בכל פעם] שְׁמַנְיָהּ, מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ, דְּבִרִּי רַבִּי, וְקִימָא לָן
בְּתִיתָה - ואנו פוסקים להלכה כדברי רבי, דְּהָא [-שהרי] רַבָּא,
כָּל אֵימַת דְּמִנְחָ לָהּ - בכל פעם שהיה מניח אותם, היה
מְבָרֵךְ, וְרַבִּי מְרִי נָמִי [-גם כן] אָמַר, דְּכָל אֵימַת דְּמִנְחָ לָהּ,
מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ, וְכֵן הִלְכָהּ, שמברך בכל פעם שמניח תפילין,
וכן מברך בכל פעם שנכנס לישב בסוכה.

תָּנּוּ רַבִּנָּן בְּבֵרִיתָא, הָעוֹשֶׂה סִפָּה לְעֲצָמוֹ, אָמַר 'שֶׁחֲחִינּוּ'.
הִיתָה הַסּוּכָה עֲשׂוּיָה וְעוֹמְדָה, אִם יָכוֹל לְחַדֵּשׁ בָּהּ דְּבַר, מְבָרֵךְ

מִיד בשעה שהוא מחדש את הדבר. וְאֵם לֹא, לְבָשִׁיכָם לִישָׁב בָּהּ, מְבָרֵךְ שְׁתֵּיב, 'שהחיינו', ו'לישב בסוכה'. אָמַר רַב אֲשִׁי, חֲזִינָא לִיה לָרַב בְּהֵנָּה [ראיתי את רב כהנא], דְּמִסְדָּר לְהוּ בּוֹלְחוֹ אֶפְסָא דְקִידּוּשָׁא - שהיה מסדר את כל הברכות הללו, והיינו 'שהחיינו' ו'לישב בסוכה', על כוס הקידוש.

⚡

גְּרַסִּינָן בְּפֶרֶק הַחֲלִיל, לגבי סדר הברכות בסוכה, אִיתְמַר, רַב אָמַר, מְבָרֵךְ עַל הַסֶּכֶה, והיינו ברכת 'לישב בסוכה', וְאַחַר כֵּן מְבָרֵךְ עַל הַזֶּמֶן, והיינו ברכת 'שהחיינו', וְרַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר, מְבָרֵךְ תְּחִילָה עַל הַזֶּמֶן, וְאַחַר כֵּן מְבָרֵךְ עַל הַסֶּכֶה, והיינו לישב בסוכה. וְרַב שִׁשְׁתַּי בְּרִיָּה [-בנו] דְּרַב אִידִי אָמַר, מְבָרֵךְ עַל הַסֶּכֶה וְאַחַר כֵּן עַל הַזֶּמֶן. פּוֹסֵק הַר"ף אֵת הַהִלְכָה, וְהַלְכָתָא - וההלכה היא, מְבָרֵךְ עַל סֶכֶה וְאַחַר כֵּן עַל הַזֶּמֶן, כלומר, תחילה מְבָרֵךְ לישב בסוכה, ואחר כך שהחיינו.

תִּנּוּ רַבִּינָן - שנו חכמים בברייתא, הָיוּ לְפָנָיו מִצְוֹת הַרְבֵּה, מְבָרֵךְ בְּרַכָּה אַחַת עַל כּוֹלָם, ואומר כך, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּצְוֹת', ועושה את כל המצוות שלפניו. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵהַמִּצְוֹת בְּפָנָיו עֲצֻמָּה אֵת הַבְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהּ. אָמַר רַבִּי זִירָא, וְאִיתִימָא [-] ויש אומרים שאמר כן] רַבִּי חֲנִינָא בַר פָּפָא, הִלְכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁמְבָרֵךְ עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֶתְרוּגָּה שְׁבִירְכוּ עֲלֵיו בְּחַג הַסּוּכּוֹת, בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל הַחֹג, אַף לְאַחַר שֶׁכָּבַד בִּירַךְ עֲלָיו, אֲסוּרָה בַּהֲנָא, כִּיּוֹן שֶׁהוֹקְצָה הָאֶתְרוּגָּה לְכָל הַחֹג, וְאֵף הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כּוֹלּוֹ רְאוּי לְנִטִּילַת לֹולָב, וְאֲסוּרָה הוּא בַּהֲנָא עַד סוֹף הַיּוֹם, אַבֵּל בְּשָׁמִינִי, שֶׁאֵין נוֹטְלִים לֹולָב, וְאֵפִילוּ בִּבִּין הַשְּׁמִשׁוֹת שֶׁל שְׁמִינִי כָּבַד אֵין לִיטוֹל לֹולָב [כִּיּוֹן שֶׁזֶּהוּ סִפְק מִצְוָה דְּרַבְנָן, וּמִקִּילִים בְּזֵה לְפוֹטְרוֹ], מוֹתֵרָת. אַבֵּל סֶכֶה, אֲפִילוּ בְּשָׁמִינִי אֲסוּרָה בַּהֲנָא, כִּיּוֹן שֶׁמִּצְוֹתָהּ כָּל הַיּוֹם, וְאֵפִילוּ בִּבִּין הַשְּׁמִשׁוֹת שֶׁל שְׁמִינִי, וְכָל דְּבַר שֶׁהִיא מוֹקְצָה בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת, נִשְׁאָר מוֹקְצָה לְכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם.

מִבְּרַת הַגְּמָרָא, וְלִדְיָן - ולנו, בְּנֵי חוּץ לְאֶרֶץ, דְּאֵיתָ לָן תְּרִי יוֹמֵי - שיש לנו שני ימים של יום טוב, הֵיכִי עֲבָדִינָן - כיצד יש לנו לנהוג בענין זה. אָמַר אַבְבִּי, אֶתְרוּגָּה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁהוּא סִפְק שְׁבִיעִי, אֲסוּרָה, וְאֵף שְׁבִיּוֹם זֶה אֵינוֹ יִכּוֹל כָּלל

לִיטוֹל לֹולָב, שֶׁהִרִי נוֹהֲגִים בּוֹ יוֹם טוֹב, חֲשִׁשׁוּ חֲכָמִים שֶׁאֵם נִתִּיר לוֹ אֵת הָאֶתְרוּגָּה בְּיוֹם זֶה, יִסְבּוֹר הָאָדָם שֶׁהוּא וְדָאֵי יוֹם שְׁמִינִי, וְלֹא יִשֵּׁב בַּסּוּכָה. וּבְיוֹם הַתְּשִׁיעִי, שֶׁהוּא סִפְק שְׁמִינִי, מוֹתֵרָת. מְכַרְעֵי הַר"ף: וְכֵן הִלְכָה.

הַגְּמָרָא מִמְּשִׁיכָה לְדוֹן בַּעֲנִין אַרְבַּעַת הַמִּינִים, מִתִּי דִּינָם כ'מוֹקְצָה': אָדָם שֶׁהִפְרִישׁ שְׁבִיעָה אֶתְרוּגָּה לְשִׁבְעָה יָמִים שֶׁל חַג הַסּוּכּוֹת, וּבְכָל יוֹם מְבָרֵךְ עַל אֶתְרוּגָּה אַחֵר, רַב אָמַר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהָאֶתְרוּגִים הַלְלוּ, יוֹצֵא בָּהּ יָדֵי חוּבָתוֹ, וְאֵכְלָה לְאַחֵר - רִשְׁאֵי לְאוֹכְלוֹ מִיד, כְּלוֹמֵר, מוֹתֵר הָאֶתְרוּגָּה בַּהֲנָא מִיד, וְאֵינוֹ מוֹקְצָה, כִּיּוֹן שֶׁמִּתְחִילָה לֹא יִיחָדוּ אֵלָּא לַפֶּעַם אַחַת שֶׁל קִיּוֹם הַמִּצְוָה. וְרַב אֲשִׁי אָמַר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹצֵא בָּהּ, וְאֵינוֹ אוֹכְלוֹ עַד לְסוֹף אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאֵכְלָה רַק לְמַחֵר, כִּיּוֹן שֶׁכָּל אֶחָד מֵהָאֶתְרוּגִים הוֹקְצָה לְכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם. פּוֹסֵק הַר"ף: וְקִיּוּמָא לָן - ואנו פּוֹסְקִים הִלְכָה בְּרַב אֲשִׁי, דְּהָא [-] שֶׁהִרִי] רַבִּי יוֹחָנָן קָאֵי בְּתִיתָה - סוֹבֵר כְּשִׁיטָתוֹ.

⚡

הַר"ף דָּן עֵתָה לְגַבִּי יִשִּׁיבָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, בַּחוּץ לְאֶרֶץ, כִּיּוֹן שֶׁעוֹשִׂים שָׁם שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, נִמְצָא שֶׁאֵף הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁנִּמְנָה מֵהַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, נִחְשָׁב כְּסִפְק, שֶׁהִרִי הוּא שְׁבִיעִי מִמִּנִּין יוֹם טוֹב שְׁנֵי: וְלִעֲנָן מִיתָב [-יְשִׁיבָה] בְּסֶכֶה בְּשָׁמִינִי, הִלְכָתָא - כֵּן הִיא הַהִלְכָה, מִיתָב יִתְבִּינָן - יוֹשְׁבִים אֵנוּ בַּסּוּכָה בְּיוֹם זֶה, שֶׁהִרִי הוּא אֲצִלֵּינוּ סִפְק שְׁבִיעִי, אַבֵּל בְּרוּכֵי לֹא מְבָרְכִינָן - אֵין מְבָרְכִים 'לישב בסוכה'. וְהֵינּוּ טַעְמָא - וְהַטַּעַם לָכֵן דְּלֹא מְבָרְכִינָן, דְּכִיּוֹן דְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֻרָתָהּ הוּא, דְּלֹא אֲפָשָׁר לְבְּרוּכֵי - שֶׁאֵי אֲפָשָׁר לְבָרֵךְ בּוֹ 'לישב בסוכה', דְּסִתְרוּ אֲחֵרֵי - שֶׁהִרִי זֶה סִתִּירָה, אֵי יוֹם סֶכֶה הוּא, לֹא שְׁמִינִי עֲצֻרָתָהּ הוּא. וְאֵי שְׁמִינִי עֲצֻרָתָהּ הוּא, לֹא יוֹם סֶכֶה הוּא. וּמִשּׁוּם דְּמִסְפָּקָא לָן - וְרַק מִשּׁוּם שִׁישׁ לָנוּ סִפְק בְּדַבָּר, בְּתַרְוִיחוֹ עֲבָדִינָן לְחוּמְרָא - אֵנוּ מַחְמִירִים בְּשְׁנֵי הַדְּבָרִים, יִתְבִּינָן - יוֹשְׁבִים אֵנוּ בַּסּוּכָה, וְלֹא מְבָרְכִינָן - וְאֵין מְבָרְכִים עַל הַיְשִׁיבָה בַּסּוּכָה מִסִּפְק, וְנִזְחִינָן בּוֹ מִנְּהֹג יוֹם טוֹב, דְּהוּא יוֹם שְׁמִינִי עֲצֻרָתָהּ לְמִנִּין הַיָּמִים שְׁמִיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, וְעֲבָדִינָן לְחוּמְרָא - וּמַחְמִירִים אֵנוּ אֵף לַעֲנִין זֶה, לְהַחֲשִׁיבוֹ כִּיּוֹם טוֹב.

⚡

הגמרא דנה עתה לגבי ברכת 'שהחיינו' בשמיני עצרת: אמר רבי יוחנן, אומרים 'זמן' - מברכים ברכת שהחיינו בשמיני של חג, ואין אומרים זמן בשביעי של פסח, כטעם שיבואר להלן. וכן אמר רב נחמן, אומרים זמן בשמיני של חג. ותניא נמי חגי - ושנינו כן אף בברייתא, שמיני עצרת, נחשב כחג בפני עצמו לענין דברים אלו, שסימנם 'פז'ר קש"ב, ומפרשת הגמרא את הסימן, פים בפני עצמו - ביום שמיני עצרת עושים גורל בפני עצמו על הקרבת הקרבנות במקדש, בשונה משאר ימי החג שאין עושים בהם גורל, אלא ממשיכים לפי הסדר של המשמרות, על פי הגורל שנעשה ביום הראשון. זמן בפני עצמו - מברכים בו ברכת שהחיינו. רגל בפני עצמו, ולהלן יבואר מה הנפקא מינה מכך. קרבן בפני עצמו - אין מקריבים בו פרים כפי סדר שאר ימות החג, שביום הראשון מקריבים י"ג פרים, ובכל יום מפחיתים פר אחד, ואילו בשמיני עצרת אין מקריבים כסדר זה, אלא מקריבים פר אחד בלבד. שיר בפני עצמו - הלויים שרים על הדוכן שבמקדש מזמור שלם, בשונה משאר ימי החג, ששרים בכל יום חצי מזמור. ברכה בפני עצמה, ומבאר הר"ף את הדין האחרון, פירוש ברכה בפני עצמה, שאומר בתפלה ובברכת המזון את יום שמיני חג העצרת הזה. רגל בפני עצמו למאי הלכתא - מה הנפקא מינה מכך, לענין אבל, בדאמר רבינא (מו"ק כד:), מי שמת לו מת יום אחד לפני החג, והרי הדין הוא שכניסת יום טוב מבטלת את האבלות, והרי זה כאילו עברו עליו ז' ימי אבל, והחג עצמו, שהוא שבעה ימים, וחג שמיני עצרת, שאף הוא נחשב כשבעה ימים, הרי כאן עשרים ואחד יום, ומונה עוד תשעה ימים בלבד, ועולים לו לענין שלשים ימי אבלות.

❧

משנה

החלל - אמירת הלל שלם, והשמחה - הקרבת שלמי שמחה, נוהגים שמונה ימים, ביצר, מלמד שאדם חייב בכבוד יום טוב האחרון של חג בשאר ימות החג. סבה שבבעה, ביצר, לאחר שגמר האדם מלאכתו, לא יתיר [-לא יפרק] את סבתו, שהרי כל היום עדיין חייבים במצוות סוכה, אבל מזריד הוא את הכלים הנאים מסוכתו לבית [בזמנם היו עושים את

הסוכות בגגות הבתים] מן המנחה ולמעלה, בשביל כבוד יום טוב האחרון, שנראה כמכין את הכלים הנאים בביתו לכבוד סעודת ליל יום טוב האחרון.

❧

גמרא

שנינו במשנה, 'אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה, בשביל כבוד יום טוב האחרון'. מבררת הגמרא, אם אין לו מקום להוריד את הכלים, ועליו לאכול גם ביום השמיני בסוכה עצמה, מהו - מה יעשה כדי להוכיח שאינו יושב שם משום מצות סוכה, שאז עובר הוא על 'בל תוסיף', אלא משום שאין לו מקום אחר. רב חייא בר אשי אמר, פוחת בה - מוציא מהסכך שיעור ארבעה טפחים, ופוסלה בכך [ואף שכבר בשלשה טפחים של אור נפסלת הסוכה, הצריכוהו לפחות ארבעה כדי שיהיה פסולה ניכר לכל (ר"ן)]. ורבי יהושע בן לוי אמר, מדליק בה את הנר, שדבר זה אסור בזמן שהסוכה היא של מצוה, והיינו בסוכה קטנה, וכפי שהתבאר לעיל (פרק שני) שבסוכה קטנה יש להניח את הנר מחוץ לסוכה. מוסיפה הגמרא, ולא פליגי - אין מחלוקת בין דברי רבי חייא בר אשי לבין דברי רבי יהושע בן לוי, אלא הא לן - דבר זה שאמר רבי יהושע בן לוי, שמדליק את הנר, היינו לנו, לבני בבל, דסוף יום השמיני, שהוא ספק שביעי, יום טוב הוא, ואסור לפחות בה ארבעה, לכן מדליק בה את הנר. ולבני ארץ ישראל, דיום השביעי חולו של מועד הוא, פוחת בה ארבעה. מוסיף הר"ף: ודחי מילי - ודין זה, שיכול לפסול את הסוכה על ידי הדלקת נר בתוכה, הוא דווקא בסבה קטנה, דמיפסלא בשרגא - שנפסלת היא בהדלקת הנר בתוכה, שמחמת כן אין מקום לאדם לשבת בה, וצריך להדליק את הנר מחוץ לסוכה, אבל סבה גדולה, שמותר להדליק בתוכה את הנר, ואין הדלקתו פוסלת את הסוכה, עייל לגוה מאני מכלא - מכניס לתוכה כלי אכילה, האסורים בהכנסה לסוכה, ומיפסלא - ובכך היא נפסלת, דאמר רבא, מאני מכלא - כלי אכילה, יש להניח לבר ממשללתא - מחוץ לסוכה, ומאני משתא - כלי שתיה, כמו כדים וכוסות, במשללתא - מותר להניח בסוכה.

סליקו להו לולב וערבה, וסליקא לה מסכת סוכה

